

De admiraals en de eigen marine van de Bourgondische hertogen

1384 - 1488

door Roger DEGRYSE

Voordracht gegeven op 5 november 1965

1. DE ADMIRAAL EN DE MARINE ONDER LODEWIJK VAN MALE EN DE EERSTE HERTOGEN (1384 - 1419)

DE term admiraal is afgeleid van « admiratus », de verlatijnsing van het Arabisch-Magrib voor « amir », d.i. emir, wat commandant of officier betekende. Deze titel werd in de 12^e eeuw in het Normandisch koninkrijk Sicilië door een territoriaal ambtenaar gedragen. Omstreeks 1178 zien we voor de eerste maal zulk een gezagdrager tot « admiratus stolii » of hoofd van de koninklijke Siciliaanse oorlogsvloot aangesteld worden. Genua, de handelsrepubliek, die samen met Venetië de Middellandse Zee beheerste, volgde in 1226 dat voorbeeld, toen het de « capitaneus » of kapitein van zijn galeien eveneens « admiratus » begon te noemen ⁽¹⁾. De kruistochten droegen het hunne bij tot de verdere verspreiding van deze titel over gans het bekken van de Middellandse Zee en ook daarbuiten, meer bepaald in de meeste Italiaanse

(1) « ...nombreux sont les auteurs à avoir déjà noté que l'amirauté procède uniquement de l'amiral, en d'autres termes, que c'est le titre qui a fait la fonction ». L.-R. MENAGER. *Amiratus. L'Emirat et les Origines de l'Amirauté (XIe-XIIIe siècles)*. (BIBLIOTHEQUE GENERALE DE L'ECOLE PRATIQUE DES HAUTES ETUDES, VIe SECTION), Parijs, 1960. Introduction, blz. 4. Voor de « admiratus stolii » van 1178 in Sicilië, zie blz. 97, 111-154.

staten, Byzantium, de Arabische wereld, Castilië, Frankrijk en Engeland. Alhoewel oorspronkelijk gesteund op een contract van associatie met de vorst ⁽²⁾, werd het ambt van tijdelijk admiraal er overal permanent en gaf er ontstaan aan een nieuwe instelling, die van de vorst afhing en tegelijk militair, maritiem en rechterlijk was : de admiraliteit. Deze werd door de koningen definitief ingericht in Sicilië in 1239, in Castilië in 1265, in Frankrijk en Engeland in de loop van de 14de eeuw, maar in de Nederlanden pas in 1488 ⁽³⁾.

Evenwijdig of tegelijk met de ontwikkeling van de admiraalsfunctie in de oorlogsmarine verliep in de staten en republieken van Italië en de Middellandse Zee de organisatie van het commando over de handelsvloot. Deze vaarde meestal in groepsverband onder de leiding van twee door de schippers verkozen en erkende kapiteins met de titel van admiraal ⁽⁴⁾. Dit noemde men « in admiraalschap » of « gezworen varen », een gebruik, dat in de 14de eeuw ook in zwang was in de westvaart of Vlaamse koopvaardij tussen de golf van Biskaje en het Zwin, de enige toen nog overblijvende uiting van onze actieve scheepvaart. Aldus zien we tot 1377 de Vlaamse westvloot door twee of meer « amiraelz van der vlote » geleid worden. Dat jaar zien we evenwel ook voor het eerst een « capitein van der vlote van Vlaenderen » in de naam van de graaf optreden. Deze kapitein ruilde in 1382 zijn titel voor die van « admiral van der Vlaemscher vlote ». Ongetwijfeld was het optreden van 1377 tot 1382 van een grafelijk officier, belast met de leiding van de Vlaamse westvloot, alleen maar een tijdelijke maatregel, ingegeven door de bekommernis de westvaart in de Engelse wateren tegen de Gentse rebellen te beschermen ⁽⁵⁾.

(2) Volgens RENEE DOEHAERD, in haar recensie van voorgaand werk : « La formule de l'association si courante à Gênes résolvait (les) problèmes (chances de gain) ». Zie BELG. TIJDSCHR. VOOR FILOLOGIE EN GESCH., XLII, 1964, nr 1, Comptes rendus, blz. 164-167.

(3) J. DENUCE, *De Vlaamsche en de Antwerpsche Admiraliteit*, (IRMIN REEKS, 5), Brussel, 1944, blz. 17-18.

J. CRAEYBECKX, *De Organisatie en de Konvooiering van de Koopvaardijvloot op het einde van de regering van Karel V, Bijdrage tot de Geschiedenis van de Scheepvaart en de Admiraliteit*, (BIJDRAGEN VOOR DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN, dl III), 1949, blz. 180-208. Zie blz. 182-183.

(4) W. DEBROCK, *De Kaapvaart op de Belgische Kust. Oorsprong en Geschiedenis tot het Twaalfjarig Bestand (1609)*, (MEDEDELINGEN DER ACADEMIE VAN MARINE VAN BELGIE, IX), 1955, blz. 241-266. Zie blz. 242.

(5) R. DEGRYSE, *Uit de Geschiedenis van onze Zeemacht : De Oorsprong van de Admiraliteit van Vlaenderen onder Lodewijk van Male*, (BIJDRAGEN VOOR DE GESCH. DER NEDERL., XIV), 1959, blz. 177-196. Zie blz. 180-183.

Niettegenstaande de graven van Vlaanderen reeds in de 12de en 13de eeuw er toe gekomen waren in tijd van oorlog of voor hun kruistochten een vloot bijeen te brengen ⁽⁶⁾, moeten we toch tot 1356 wachten vooraleer we aan het hoofd van dergelijke formatie een officier met de rang van admiraal zien aangesteld worden. Dat jaar inderdaad benoemde graaf Lodewijk van Male Jacob Buuc tot « amirael van der vloten », samengesteld uit 8 grote en 4 kleine koggen en bemand met zowat 1.300 bezoldigde zeelieden en boogschutters, die hij op de Westerschelde ter verovering van Antwerpen zou uitschepen. Na afloop van de expeditie, die van augustus 1356 tot juni 1357 duurde, diende Jacob Buuc een rekening in, waaruit we heel wat vernemen betreffende de samenstelling; bemanning en bewapening van de grafelijke vloot, die uit gehuurde vaartuigen bestond, geleverd door de Duitse Hanze ⁽⁷⁾ en waarvan de effectieven door manschappen uit de Vlaamse kuststreek aangevuld geworden waren ⁽⁸⁾. Dit alles deed reeds afbreuk aan de tot dan toe geldende gebruiken in zake aanwerving van schepen en bemanningen geschoeid op de feodale gebruiken.

Een tijdelijke admiraal, aangesteld door Lodewijk van Male, trad ook op in 1378 nadat, als gevolg van de groeiende onveiligheid op zee, de graaf besloten had enkele « uitleggers », bemand met gemobiliseerde zeelieden van de kust, uit te sturen, ten einde de zeewegen op het Zwin te beveiligen ⁽⁹⁾. Twee jaar later, op het einde van 1380, zag de graaf zich verplicht in zijn strijd tegen de oproerige Gentenaars op de Schelde vóór Dendermonde vijf schepen, bemand met zowat 250 koppen, in te zetten. Deze kleine vloot stelde hij onder het bevel van Pieter Zoete, die als admiraal fungeerde, en van Pieter Moerman, die als hoofd van

(6) J. F. VERBRUGGEN, *Het Leger en de Vloot van de Graven van Vlaanderen vanaf het Ontstaan tot in 1305*, (VERHANDELINGEN VAN DE KON. VLAAMSE AC. VOOR WETENSCH., LETT. EN SCH. KUNSTEN VAN BELGIE, KLASSE DER LETTEREN, 38), Brussel, 1960.

(7) A. GOOVAERTS, *La flotte de Louis de Male devant Anvers en 1356*, (BULLETIN DE LA COMMISSION ROYALE D'HISTOIRE, 4de REEKS, XIII), 1886, blz. 38-58. - « Jacop Buuc, ammiral vander vloten ». Stuk van 27 januari 1358. TH. DE LIMBURG-STIRUM, *Cartulaire de Louis de Male (1348-1359)*, Brugge, 1898-1901, dl II, blz. 529, nr M CCCC LXIV.

(8) *Ibidem*, II, blz. 170, nr DCCCCI, stuk van 25 maart 1357 betreffende de lichting van altezamen 105 « sergante » te Duinkerke, Zuidkote, Nieuwpoort en Lombardsijde. Hierin wordt de admiraal « capitein van der vlote » genoemd.

(9) « bi onsen admiral, die wij dertoe ghestelt ende gheordeneert hebben... ». Stuk van 24 mei 1378. Brief van non-prejudicie door de graaf verleend aan de stad Brugge, wegens de lichting in het Brugse Vrije van een zeker aantal zeelieden. E. VANDEN BUSSCHE, *Inventaire des Archives de l'Etat à Bruges, 1re section : Franc de Bruges*, I, nr 248.

de vijf stuurman of meesters van de schepen optrad. Van de expeditie zelf, die in oktober en november 1380 plaatsgreep, bleef een rekening bewaard, waaruit blijkt, dat, zoals in 1356, zowel de schepen als de manschappen door de graaf tegen betaling van soldij in dienst genomen geworden waren ⁽¹⁰⁾. Een andere nieuwigheid was het aanblijven naderhand van Pieter Zoete als admiraal met standplaats te Sluis, waar hij de beschikking over een grafelijke roeiboot had, dit gedurende de jaren 1381 en 1382 ⁽¹¹⁾ en misschien ook nog in het begin van 1383, toen de krijgsverrichtingen te water tegen de oproerige Gentenaars en hun trawanten hervat werden. Dat jaar werd er op de Westerschelde vóór het Land van de Vier Ambachten en het Land van Saaftinge met « coghescepen ende balenghieren », verdeeld over een drietal smaldelen, gepatrouilleerd. De bevelhebber van een van deze smaldelen was Pieter Zoete. Vanaf maart 1383 stond hij, evenals de twee andere bevelhebbers, onder het gezag van Jan Buuc, de eerste « amierael van der zee », die de totale zeemacht tellende 200 « scipmannen », waaronder 60 « scotters » aanvoerde. Over deze expeditie worden we door de rekening van de waterbaljuw van Muide of van het Zwin ingelicht. Daarin lezen we ook, dat de voor de oorlog uitgeruste schepen van « ghescut, bussepoeder ende lood » voorzien waren ⁽¹²⁾. Van 1356 af werd inderdaad, naast de traditionele bewapening, ook wat geschut aan boord van de schepen meegevoerd.

De titel « admiraal van de zee », die in de plaats trad van de vroegere betiteling « admiraal van de vloot », wijst ongetwijfeld op een uitbreiding van bevoegdheden. Jan Buuc had niet alleen strijd te voeren tegen de Gentse rebellen door het afsnijden van hun bevoorradingswegen, hij moest ook het Zwin en Sluis langs de zeezijde tegen mogelijke aanvallen verdedigen, dit in samenwerking met de kapitein of plaatscommandant van die versterkte stad. Bovendien kreeg hij de kaapvaart onder zijn toezicht en mocht hij, waarschijnlijk krachtens een contract van associatie met de graaf, op de gekaapte goederen de tiende penning heffen en dus ook handlangers en dienaars als kapers uitsuren. Dezen moesten evenwel in het bezit van een hertogelijke kaperbrief

(10) « Item a Pieter Moerman et Pieter Zoeten maistre de le 5e neif et amirals de toute la dite vlote... ». Rekening van Jehan van Cleihem. Rijsel, Archives départementales du Nord, B 3657. Zie bijlage nr 1.

(11) R. DEGRYSE, *o.c.*, blz. 184.

(12) N. DE PAUW, *Froissart's cronijke van Vlaenderen*. (VERTALING G. RIJDT POTTER VAN DER LOO) (VL. ACAD.), Gent, 1898-1909, dl II, blz. 147-151.

zijn. Onder de mom van dit kapersbedrijf, dat vooral gericht was tegen de kooplieden, die Engeland aangedaan hadden, trad Jan Buuc in werkelijkheid zeer dikwijls als het hoofd van een bende zeerovers op, iets waarover de Duitse hanze zich ten zeerste verontrustte, wat blijkt uit haar klaagbrieven dienaangaande ⁽¹³⁾. We mogen dan ook Jan Buuc, die oud-burgemeester van Sluis was en op een zeker ogenblik, vóór of na 1384, tot ridder geslagen werd ⁽¹⁴⁾, als de eerste waarachtige admiraal van Vlaanderen beschouwen.

In 1384 beklom Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, de troon in Vlaanderen. Jan Buuc bleef verder in dienst, ditmaal met de officiële titel van « admiral de Flandre », wat wijst op een vernieuwing van zijn contract ⁽¹⁵⁾. Weldra zou dan ook de kaapvaart hervat worden. De hertog droomde er inderdaad van een eigen zeemacht te verwerven en van Sluis een machtig strategisch bolwerk ter verdediging van het Zwin te maken. De stad zou worden ommuurd en voorzien van kastelen, waarvan met de bouw reeds onder Lodewijk van Male begonnen geworden was ⁽¹⁶⁾. Filips de Stoute verleende inderdaad in 1385 en 1386 aan de Franse koning Karel VI, zijn neef, alle hulp toen het er op aan kwam, door het verzamelen van een groot aantal schepen, vanuit

(13) R. DEGRYSE, *o.c.*, blz. 191-192. - K. KOPPMANN, *Hanserecesse, 1e Abth., II (1370-1387)*, Leipzig, 1875, blz. 424, nr 344; blz. 433, nr 347, paragraaf 47. Zie ook 1e Abth., III, passim.

(14) J. H. VAN DALE, *De oudste Stadsrekening van Sluis (1392)*, (BIJDRAGEN TOT DE OUDHEIDKUNDE EN GESCHIEDENIS VAN ZEEUWSCH-VLAANDEREN, VERZAMELD DOOR H. Q. JANSSEN EN J. H. VAN DALE, IV), Middelburg, 1859, blz. 52. Stuk van december 1393, nopens feiten gebeurd onder het burgemeesterschap van « messire Jehan Buuc », tijdens de ambtsjaren 1379 en 1380. - Van « messire Jehan Buuc als ridder is er ook sprake in de acten van de grafelijke Audientie van 1386 in verband met een pachtovereenkomst van 1384. Aangezien het daarbij ging om feodale gronden, mogen we veronderstellen, dat laatstgenoemd jaar Jan Buuc reeds ridder was. J. BUNTINX, *De Audientie van de Graven van Vlaanderen (VERHANDELINGEN VAN DE KON. VL. ACAD. VOOR WET., LETT. EN SCH. KUNSTEN VAN BELGIE, 10)*, Brussel, 1949, p. 291, 295, 311 en 320.

(15) Mandement van hertog Filips de Stoute van 11 juli 1384. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancienne Etable de Bruges*, Brugge, 1903-'06, dl I, blz. 340, nr 401.

(16) J. H. VAN DALE, *Een blik op de vorming van de stad Sluis en op de aanleg harer vestingwerken van 1382 tot 1587*, Middelburg, 1871. - De kroniekschrijver Froissart schrijft daarover: « car ce estoit li intention dou duc... que il feroit la faire l'uns des fors et biaux castiaux dou monde... pour esmestruyer la mer, les alans et les venans entrant ou havene de l'Escluse et yssans ossi et courans parmy la mer et le feroit tousjours bien garder de gens d'armes et d'arbalastriers de barges et de balenghiers... ». KERVYN DE LETTENHOVE, *Œuvres de Froissart*, Brussel, 1867-'77, dl X, blz. 365, onder het jaar 1382.

Sluis een invasie in Engeland voor te bereiden. Deze onderneming, waaraan zowel de admiraal van Frankrijk, als die van Vlaanderen medewerkte, was nog grotendeels op feodale leest geschoeid. Weliswaar beschikte de Franse vorst over een arsenaal en een scheepstimmerwerf te Rouen en over een krijgshaven te Harfleur aan de monding van de Seine, evenals over een admiraliteit geleid door zijn admiraal, Jean de Vienne, maar hij bezat nog geen eigenlijke oorlogsvloot, die permanent kon optreden. Het waren Franse en Bourgondische edellieden, evenals talrijke vreemde kooplui, komende van de kusten van Spanje tot die van Pruisen, die het hunne bijdroegen tot de levering, opstuiging en bemanning van de schepen. Wat aan vaartuigen en bevoorrading samengebracht werd, was volgens de tijdgenoten nog nooit gezien geworden. De schattingen omtrent het aantal schepen, dat voor de overtocht klaar lag, zijn dan ook zeer uiteenlopend en gaan van 900 tot 1.600 eenheden, waaronder heel wat met twee zeilen ⁽¹⁷⁾. Filips de Stoute zou in eigen persoon aan de expeditie deelnemen met een groot schip van het « nef »-type, dat hij voor dit doel had laten aankopen, opstuigen en beschilderen ⁽¹⁸⁾. Nog in december van het jaar 1386 bekostigde hij de bevoorrading van veertien vaartuigen, die door Jan Buuc, zijn admiraal, in samenwerking met Arend van der Mare, oud-burgemeester van Sluis, als vennoot in de onderneming, uitgerust geworden waren ⁽¹⁹⁾. Op dat ogenblik evenwel was de expeditie, als gevolg van het lange talmen, uitgesteld geworden. Van de overtocht zelf zou er ten slotte niets meer in huis komen ⁽²⁰⁾.

(17) *Ibidem*, XI, blz. 356-360, XII, blz. 1. Zie aldaar ook de « Notes », blz. 23.

(18) « A Gerard Brand marchand d'Alemagne auquel monseigneur a fait acheter une grande nef avec toutes les appartenances pour aler en la mer et cousta 1700 nobles d'or ». DE LABORDE, *Les ducs de Bourgogne. Etudes sur les lettres, les arts et l'industrie pendant le XVe siècle*, Parijs, 1849-'52, dl I, blz. 10, nr 53. Uittreksel uit de « recette de Flandre » van 1386-'87 (Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 4076). - Betreffende de uitrusting en bevoorrading van dit schip, zie de rekening van P. Varopel van juli 1386 tot april 1387 in DEHAISNES ET J. FINOT, *Inv. sommaire des Arch. dép. du Nord*, Rijsel, 1863-1906, dl VII, blz. 207, B 3.328. Ontleding van de rekening.

(19) « Vivres et garnisons de monseigneur de Bourgogne livrees par Benedic du Gal a messire Jehan Buc, Ernoul de la Mare et Guy de Prusse pour l'armement de 14 nefes, barges et bargoz estanz a l'Escluse ou mois de decembre 86 pour le passage d'Engleterre... ». Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 1404/14.617. Rekening van deze uitrusting en bevoorrading.

(20) J. FINOT, *Etude historique sur les relations commerciales entre la Flandre et l'Espagne au moyen age* (EXTRAIT DES ANN. DU COMITE FLAM. DE FRANCE), Parijs, 1899, blz. 132. - KERVYN DE LETTENHOVE, *Oeuvres de Froissart, o.c., XII*, notes, blz. 357.

Voor Jan Buuc zelf was het avontuur nog niet afgelopen. De admiraal van Vlaanderen blijkt in het begin van het jaar 1387 de opdracht te hebben gekregen, aan het hoofd van een Spaans smaldeel, de zee te gaan verkennen, om te zien of er geen onraad vanwege de Engelsen was en tevens de Vlaamse westvloot tegemoet te zeilen, ten einde haar veilig naar het Zwin te loodsen. Hij moest dus, wellicht krachtens een nieuwe overeenkomst met de hertog, de taak van admiraal van deze vloot, die in admiraalschap vaarde, op zich nemen en door het verschaffen van « gheleede » de koopvaardischepen beveiligen. Deze werden evenwel einde maart in het Nauw van Calais door de Engelsen opgewacht en aangevallen. Jan Buuc, die, terugwijkend naar de Vlaamse kust, Sluis poogde te bereiken, was met zijn 700 schutters en een drietal donderbussen niet opgewassen tegen de aanvallers, wie eerst 56 en daarna nog 70 vaartuigen beladen met wijn en andere goederen in handen vielen. Hij streed moedig gedurende vier uren, maar werd ten slotte in het zicht van Sluis gevangen genomen, niet-tegenstaande op het laatste ogenblik zijn vennoot Arend van der Mare vanuit het Zwin met een « baerdse » kwam toegesneld om hem te redden. Na aldus het grootste gedeelte van de wijnvloot te hebben gekaapt, ondernamen de Engelsen een landing in de streek van het Zwin met het oog op de vernietiging van de schepen van de aldaar gelegen expeditievloot, waarin ze niet slaagden, zodat ze zich moesten terugtrekken ⁽²¹⁾.

Dat de admiraalsfunctie onder Filips de Stoute op weg was permanent te worden, blijkt uit de opeenvolging van de eerste admiraals van Vlaanderen. Na ridder Jan Buuc, die in 1389 in gevangenschap te Londen overleed (1383-1389) ⁽²²⁾, traden na elkaar nog twee Vlaamse

(21) J. FINOT, *o.c.*, blz. 133. - FROISSART, *o.c.*, XII, blz. 67-76. Betreffende Jan Buuc lezen we hierin: « ...et avoient la ung vaillant chevallier de Flandres a capitaine, lequel estoit admiral de la mer de par monseigneur de Bourgoigne et l'appeloit on messire Jean Bucq, preu, sage, entreprenant et hardy et qui avoit porté moult de grans dommaiges sur la mer aux Anglois » (blz. 69).

van Filips de Stoute van januari 1387. J. FINOT, *o.c.*, blz. 342, bewijst Van « Jehan Buuc nostre admiral de Flandres » is er sprake in een stuk nr V, nopens een daad van zeeroverij door de zeelui van de Spaanse vloot te Sluis gepleegd ten nadele van een hanzische kogge. Deze vloot had zich onder het admiraalschap van Jan Buuc geplaatst « pour estre en sa compaignie et le aidier a grever et porter dommage aus Englois et leurs alliez... et pour ce faire eussent jure l'un avec l'autre » en was naderhand uitgevaren om de zee te verkennen.

(22) *Calendar of Close Rolls, Richard II (1386-'89)*, blz. 329, stuk van juli 1387 betreffende de gevangenschap van Jan Buuc in de Tower te Londen. *Calendar of Patent Rolls, Richard II (1388-'92)*, blz. 146, stuk nopens

ridders uit de streek van het Zwin in de hoedanigheid van admiraal op. Het waren Jan van Cadzand, heer van Koksijde bij Sluis (1391-1396), die de dood vond in de slag bij Nicopolis aan de Donau, tijdens de kruistocht van Jan zonder Vrees tegen de Ottomanen, en Jan Blankaerd, kapitein-baljuw van Biervliet, die eveneens tot aan zijn dood in dienst blijkt te zijn gebleven (1401-1406). Beiden droegen de titel van admiraal van Vlaanderen.

Ridder Jan van Cadzand ⁽²³⁾ oefende zijn functie uit gedurende een periode van vrede, zodat we hem op zee of op de Schelde niet zien optreden. In zijn hoedanigheid van raadsheer en van admiraal vervulde hij nochtans verschillende opdrachten, die met de maritieme bekommernissen van de hertog verband hielden. Aldus ontving hij in oktober 1395 het bevel, samen met de baljuws van Veurne en Nieuwpoort, langs de Vlaamse kust tussen Sluis en Grevelinge, een onderzoek naar het gebruik van netten met te nauwe mazen, de zogenaamde « ebbezeters », in de kustvisserij in te stellen ⁽²⁴⁾. Hij hield zich dat jaar, samen met andere raadsheren, ook bezig met de zaak van de Sint-Christoffel, een schip, dat de hertog sinds 1388 verhuurde en dat wegens zeeroverij te Sluis aan de ketting gelegd geworden was ⁽²⁵⁾.

het overlijden van Jan Buuc in de loop van de maand oktober 1389.

Op 27 januari 1388 had de Franse koning aan Jan Buc, « amiral es parties de Flandre » een gift van 1.000 pond toegekend. In dit stuk wordt ook van de maritieme opdracht van Jan Buuc in 1387 en van diens gevangenneming door de Engelsen gewag gemaakt. KERVYN DE LETTENHOVE, *Froissart, o.c., XX, Table analytique des noms historiques*, blz. 475.

- (23) Voor de biografie van Jan van Cadzand, zie KERVYN DE LETTENHOVE, *Oeuvres de Froissart, o.c., XX*, blz. 491. Jan van Cadzand was sinds 1351 leenman in dienst van de Franse koning tegen een pensioen van 100 pond. In 1383 was hij kastelein van de stad Sint-Omaars.
- (24) Mandement van Filips de Stoute van 28 oktober 1395 gericht aan « noz bien amez Jehan de Cadzand nostre conseillicr et admiral de Flandres » en aan de baljuws van Veurne en Nieuwpoort. Brussel, Rekenkamer nr 828, f° XLI r° en v° en XLII r°. Dit is het enige officiële stuk, betreffende het admiraalsambt van Jan van Cadzand, dat we gevonden hebben. Zie voor het overige de stadsrekeningen van Nieuwpoort van 1392, 1394 en 1395. Nieuwpoort. Oud archief, nrs 3486, 3488 en 3489. Rubriek « presentwijnen ».
- (25) Zie over dit hertogelijk schip of « nef », dat door Benedict Dugal, muntmeester van de Franse koning, van Filips de Stoute gehuurd geworden was en door hem verder in huur gegeven aan Jehan Portefin, die het voor een reis naar « le pays de Barbarie » of Noord-Afrika zou gebruiken, maar tegelijk aan zeeroverij zou doen : Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 1404/11.762 en 11.887, B 1856/51.387 en B 1280/23.922, stukken van 1388 tot 1395. De handtekening « van Cajand » komt voor op een stuk van 12 september 1395 nopens « les lettres obligatoires faites par Benedic du Gal a monseigneur de Bourgoigne de la prinse de sa nef appelle Christofle ou port de l Escluse », *ibidem* 1856/51.387.
Of de Saint Christofle hetzelfde schip was als dit genoemd « notre grant nef del Escluse », dat, volgens een onderzoek van 15 april 1390, op zeker

Ridder Jan Blankaerd, de derde admiraal van Vlaanderen, blijkt eerst in 1401, na de hervatting van de vijandelijkheden, ongetwijfeld nogmaals na het afsluiten van een contract van associatie, in die hoedanigheid aangesteld te zijn geworden ⁽²⁶⁾. In 1402 beschermde hij, op verzoek en op de kosten van de stad Brugge, met twee bewapende vaartuigen de Brugse kooplui, die langs de waterweg van de Antwerpse jaarmarkt terugkwamen ⁽²⁷⁾. In 1403 en 1404 hield hij zich bezig met de kaapvaart van de « corvers » of Vlaamse haringvisser, zodat de havenstad Biervliet, waar hij zijn standplaats had, een gevaarlijk zee-roversnest werd ⁽²⁸⁾. Wel is waar gebeurde deze kaapvaart met de toelating van de hertog in het kader van een strijdplan tegen de Engelsen ⁽²⁹⁾, maar dit juist lokte hevig verzet uit van de stad Brugge en de andere Leden van Vlaanderen, die steeds opkwamen voor de neutraliteit van het graafschap. Te veel « corvers » vaarden immers uit zonder in het bezit van de daartoe nodige kaperbrieven te zijn ⁽³⁰⁾. Brugge

ogenblik te Sluis « a este pirie et froissiee d un bout a l autre », is eerder onwaarschijnlijk. Dit grote vaartuig was ongetwijfeld het schip, waarmee de hertog in 1386 aan de overtocht naar Engeland had willen deelnemen. Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 1404/18.315.

- (26) Jan Blankaerd wordt als admiraal voor het eerst vernoemd in de stadsrekening van Blankenberge van 16 mei 1400 tot 16 mei 1401: « Item comende myn heere Jan Blankart, hamerael van der zee, omme te stellene eenen lieutenant in sijne stede ende hy beriet hem met ter wet, hem ysend 2 kannen wins ». Brussel. Rekenkamer nr 32.148. Ook in de Blankenbergse stadsrekening van 16 mei 1403 tot 16 mei 1404 wordt hij als « ammerael vander zee » vernoemd. Ibidem nr 32.149. Rubriek « hoofssceden ».
- In de Nieuwpoortse stadsrekening van 1402 wordt hij « ammirael van Vlaendren » genoemd. Nieuwpoort. Oud archief, nr 3496, rubriek « presentwijnen ».
- (27) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inv. des Archives de la Ville de Bruges*, Brugge, 1871-'78, dl III, blz. 462. Uittreksel uit de Brugse stadsrekening van 1401-1402. Uitgaven van mei 1402. - Reeds in 1400 hadden de Bruggelingen twee bewapende schepen « omme de verwaernesse van den Zwene » uitgestuurd. Ibidem, blz. 458. In 1404 was het de stad Antwerpen, die de Brugse kooplui geleide verschaftte en daartoe twee koggen uitrustte. FL. PRIMS, *Antwerpen door de eeuwen heen*, Antwerpen, 1951, blz. 208-209.
- (28) A. VIAENE, *Corvers van Vlaendre (1402-1405)*, (BIEKORF, 61ste jaar), blz. 271-274.
- (29) ED. SCOTT et L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Documents pour servir à l'histoire des relations entre l'Angleterre et le Flandre de 1431 à 1473 (ou Cotton manuscrit Galba B. I.)*, Brussel, 1896, (COMM. ROY. D'HIST.), blz. 477-508: Enquête sur les prises faites par les corsaires de Flandres (1403-1415).
- (30) IBIDEM: *Introduction*, blz. I-XXV, uittreksels uit de Brugse stadsrekeningen van 1403 en 1404. - W. PREVENIER, *Handelingen van de Leden en van de Staten van Vlaanderen (1384-1404)*, Brussel, 1959 (KON. COMM. VAN GESCH.), blz. 259, nr 599: dagvaart van de Vier Leden van 6 mei 1403 betreffende « tfait van der neutraliteit » en « den ammirael van Vlaendre, die haestelike daer (te Gent) omboden was omme zekere niemaren, die de ghedeputeerde daer ontvinghen dat Wouter filius Jans ende

eiste dan ook telkenmale van de Vlaamse vissershavens, dat die het geroofde goed, evenals de gevangen genomen kooplui, zouden « deliveren » ⁽³¹⁾. Dit alles verklaart waarom we in genoemde jaren Jan Blankaerd deze havens zien afreizen ⁽³²⁾.

Jan zonder Vrees volgde in 1404 zijn vader als hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen op. Alhoewel de vredeshandelingen met Engeland waren ingezet, bleef de Bourgondische kaapvaart, ditmaal geleid door Victor en Hector van Vlaanderen, twee bastaardzonen van wijlen Lodewijk van Male, voortduren, wat represaillemaatregelen vanwege de Engelsen uitlokte. Deze landden inderdaad in het begin van 1405 in de streek van het Zwin en beroofden er de kleine steden, zonder dat de hertog daar veel kon tegen doen ⁽³³⁾. Jan Blankaerd was

Portefin uut Biervliet ghetrocken waren met lieden van wapenen... ». Zie ook blz. 258, nr 598 en blz. 282 nr 629.

- (31) « Doe (3 september 1403) den heer Jan Bortoene ende den heer Janne van der Buerse ghesendt ter Sluus omme te doene achtervolghene Wouter fs Jans dewelke drie scepe ghenomen hadde voor t Zwin... Doe Jan Tuerf ghesendt te Biervliet an mer Jan Blanckaerde amiraal van der zee met lettren van der stede... ». Brugge, Stadsarchief, Stadsrekening van 2 sept. 1403 tot 2 sept. 1404, f° 74 r°. Zie ook de volgende folio's tot 108, rubriek « riders ». Item den zeventiensten dach in november Janne vander Boede ghesendt ter Nieuwerpoort, t Oosthende, te Heys, te Blanckenberghe, ter Sluus ende te Hughenvliete ende te Biervliet up t stic aneroerende den scaden ghedaen ter zee eenighen coopliden ende scipliden van Brucghe, eenighen coopliden van Holland, van Zeeland, van Spaengen ende van Oostland, omme dat zij ute Ingheland quamen, bi den coorvers van Vlaendren, omme al tgoed ende ghevanghene te doen deliveren mids dat zij gheen viande waren, twelke ten verzouke van den lande ghedaen was... ». Ibidem f° 82 r°, 1.
- (32) De admiraal bezocht Oostende op 15 jan., 16 april, 10 juni en 27 aug. 1404 en Nieuwpoort op 16 januari 1404. G. G. DEPT. *De oudste rekening van Oostende (1403-1404)*, (ANN. DE LA SOC. D'EMUL. DE BRUGES, LXXV) 1932, bl. 180-217, zie blz. 188. - Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.240. Oostendse stadsrekening van 1404-1405, f° 1 v° tot 2 v°. Voordien, op 23 mei 1403 had hij reeds Nieuwpoort en waarschijnlijk ook Oostende bezocht. Nieuwpoort, Oud Archief, nrs 3497, stadsrekening van 1403-1404. De volgende rekening, over het jaar 1404-1405, is onvolledig, zodat we de rekeningen van beide zeededen, die elkaar normaal aanvullen, met elkaar niet kunnen vergelijken, althans voor wat betreft de rubrieken over de « presentwijnen », waarin telkens de namen van de personaliteiten op bezoek aangetekend staan. De admiraal bezocht ook Blankenberge. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 32.149. Blankenbergse stadsrekening van 16 mei 1403 tot 16 mei 1404, rubriek « hoofssceden », zonder data.
- (33) E. VAN BRUYSEL, *Histoire du commerce et de la marine en Belgique*, Brussel, 1861-1865, dl II, blz. 42. - J. H. VAN DALE, *De Engelschen voor Sluis ten jare 1405*, in BIJDR. TOT DE OUDH. EN GESCH. INZONDERHEID VAN ZEEUWSCH-VLAANDEREN, VERZAMELD DOOR H. Q. JANSSEN EN J. H. VAN DAELE, Middelburg, 1861, blz. 183. Zie ook IV (1859), blz. 306. - J. MEYERUS, *Commentarii sive annales rerum Flandricarum*, Antwerpen, 1561, onder het jaar 1404, f° 219, en het jaar 1405, f° 222, betreffende de « corvers » en de Engelse represailles.

toen nog steeds kapitein van Biervliet en admiraal en moet het jaar nadien gestorven zijn ⁽³⁴⁾.

Na 1406 horen we geruime tijd van de admiraal van Vlaanderen geen gewag meer maken. Wel is waar was er dat jaar een tijdelijk wapenbestand gesloten, maar toch bleef de kaapvaart van de Vlaamse korvers voortduren en dit tot 1419, toen de sinds lang aanslepende bestandsonderhandelingen eindelijk hun beslag kregen ⁽³⁵⁾. Wellicht daarom kwam Jan zonder Vrees dat jaar ertoe opnieuw een admiraal aan te stellen. Het was Victor van Vlaanderen, heer van Oostburg en sinds 1418 kapitein van Biervliet ⁽³⁶⁾. In verband met zijn nieuwe taak zien we Victor in 1419 de Vlaamse kust afreizen en er in de verschillende havensteden zijn commissiebrief aan de schepenen voorleggen ⁽³⁷⁾. Dit is evenwel ongeveer ook alles wat we over hem als admiraal vernemen. Op 10 september 1419 werd Jan zonder Vrees op de brug te Montereau door de Armagnacs, zijn tegenstrevers in Frankrijk, vermoord. Met zijn dood eindigt de eerste faze in de geschiedenis van de admiraals van Vlaanderen.

(34) Op 3 februari 1406 werd Jan Blankaerd als baljuw van Biervliet door Boudewijn Janssone vervangen. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 6.890, rekeningen van het grafelijk domein te Biervliet, rekening van Jehan le Fevre van 8 nov. 1404 tot 8 nov. 1405.

Op 31 mei 1406 ontving Jan Blankaerd nog « presentwijn » van de Biervlietse schepenen. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 32.063. Stadsrekening van 1 mei 1406 tot 30 april 1407.

(35) J. FINOT, *Etudes hist. sur les relations entre la Flandre et l'Espagne au moyen âge*, o.c., blz. 140. - De handelsovereenkomst, gesloten op 10 maart 1407 werd het jaar nadien voor drie jaar verlengd. Achteraf grepen nog een reeks verlengingen plaats tot aan het verdrag van Atrecht van 1435 tussen de koning van Engeland, Karel VII, en Filips de Goede, hertog van Bourgondië. E. VARENBERGH, *Histoire des relations diplomatiques entre le comté de Flandre et l'Angleterre au moyen âge*, Brussel, 1874, blz. 548-572. Zie ook blz. 509-513.

Op 3 november 1419 meldde Filips de Goede aan de kapitein, baljuw en schepenen van Nieuwpoort, dat het wapenbestand tot 12 dagen na Allerheiligen verlengd was, waarna nieuwe onderhandelingen ingezet zouden worden. Nieuwpoort. Oud archief, nr 105.

(36) P. DE LICHTERVELDE, *Les bâtards de Louis de Male*, (HANDELINGEN V. H. GENOOTSCHAP VOOR GESCH. « SOC. D'EMULATION » TE BRUGGE, LXXVIII), 1935, blz. 48-58. Zie blz. 51-52. - Victor van Vlaanderen was kapitein van Biervliet van 1418 tot februari 1431, ogenblik waarop hij moet gestorven zijn. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nrs 32071 tot 32078, stadsrekeningen van Biervliet.

(37) « Item, den eersten dach in hoymaent (juli) zo quam t Oostende mijn here Victor van Vlaendre als amiraal van der zee toghende commissie van dien... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 37.250. Oostendse stadsrekening van 1 april 1419 tot 31 maart 1420, f° 5 r°. - In 1422 kwam Victor van Vlaanderen nog op bezoek te Oostende. Ibidem nr 37.253, f° 4. Op 2, 14, 17, 18, 19 juli en 22 oktober 1419 vinden we hem op bezoek te Nieuwpoort. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3513. Stadsrekening van 1419, rubriek « presentwijnen », maar zonder vermelding van de admiraaltitel.

2. DE ADMIRAAL EN DE MARINE ONDER FILIPS DE GOEDE (1419 - 1467)

Filips de Goede, die in 1419 zijn vermoorde vader opgevolgd had, sloot reeds het jaar nadien met de Engelse koning een verdrag, dat tot 1435 nageleefd zou worden. De bijzondere gunstige toestand, die daardoor gedurende vijftien jaar in de betrekkingen tussen Vlaanderen en Engeland heerste, verklaart waarom de hertog alsdan de organisatie van zijn zeemacht verwaarloosde. Van de admiraal van Vlaanderen horen we gedurende gans deze periode geen gewag maken. Toch manifesteerde zich ook bij Filips de Goede weldra de belangstelling voor het schip. Tijdens de Hollandse oorlog, toen hij het tegen zijn kinderloze nicht Jacoba van Beieren, gravin van Henegouwen en Zeeland-Holland, opnam, werd hij voor het eerst geconfronteerd met de kwestie van de zeemacht. In 1426 en 1427, vóór en ná de slag bij Brouwershaven, diende de hertog op de schepen van de Vlaamse zeesteden beroep te doen om een vloot samen te stellen ⁽³⁸⁾. In oktober 1426 kocht hij een « balengier » of oorlogsgroeiboot, die hij te Sluis liet optuigen en bewapenen en nadien sturen naar zijn zegevierende veldheer in Holland, de befaamde Jean de Villiers de l'Isle-Adam ⁽³⁹⁾. Hij zelf deed zijn verplaatsingen op de Hollandse wateren door middel van een « pleite », die door zijn hofschilder met zijn blazoen beschilderd geworden was ⁽⁴⁰⁾. In 1433, met de troonsafstand van Jacoba, trad Filips de Goede definitief in het bezit van het door hem reeds bezette Zeeland en Holland. Daardoor strekte het maritiem gebied, waarover hij heerste, zich voortaan uit van Friesland tot nabij Boulonnais. Alleen de kleine Engelse enclave rond Calais ontsnapte nog aan zijn gezag.

(38) Nieuwpoort, Oud Archief, nrs 3519 tot 3521. Stadsrekeningen van 1425 en 1427, betreffende de mobilisatie van schepen, o.a. in januari 1426 en januari 1428.

(39) « Aultre despense par mandement de monseigneur pour le temps de ce present comte dudit receveur pour l'habillement et estorrement d'un balengier que au mois d'octobre derrain passe mons. le duc a Bourgogne feist acheter et envoya par le port de l'Escluse devers mons. de Lille Adam ou pays de Hollande... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 7162. Rekening van de ontvanger van het grafelijk domein te Sluis van 7 sept. 1426 tot 1 juli 1427. - De balengier was waarschijnlijk te Nieuwpoort aangekocht geworden. Van deze haven werd ze althans naar Sluis overgebracht door haar stuurman, vergezeld van 7 matrozen. Ibidem, nr 14284. Rekening van de baljuw van Nieuwpoort, Sohier de Bailleul, over de periode 16 sept. 1426-13 jan. 1427.

(40) Rijsel, Arch. dép. du Nord, nr B 1937 (a° 1427).

De Franse vooruitgang in de strijd tegen Engeland bracht Filips de Goede er in 1435 toe met dat land te breken na het sluiten van een voordelige vrede met de Franse koning. Deze stond hem de steden langs beide oevers van de Somme en het graafschap Boulogne af. Reeds het jaar nadien, in juli 1436, ging de Bourgondische hertog over tot het beleg te land en te water van Calais door middel van een leger van stedelijke milities en van een kleine vloot van Vlaamse en Zeeuwse schepen. Tot « amirael van der zee » had hij ridder Jan van Hoorn, heer van Baucignies en sinds 1429 kapitein van Nieuwpoort, aangesteld ⁽⁴¹⁾ en zich tegenover hem door contract verbonden tot de uitkering van niet minder dan 15.000 gouden « ridders » in ruil voor de obstructie van de havengeul van Calais ⁽⁴²⁾. Tot de vloot van zowat dertig gecharterde eenheden behoorden ook negen schepen, die op kosten van de hertog gewapend geworden waren, waaronder het hertogelijke schip, het admiraalsschip, het schip van ridder Alure de Brith en de « balengier » van ridder Pierre de Beffroyfont, heer van Chargny ⁽⁴³⁾. Laatstgenoemd vaartuig was reeds enkele maanden voordien vanuit Nieuwpoort, standplaats van de admiraal, voor de kaapvaart ingezet geworden ⁽⁴⁴⁾ en dit heel waarschijnlijk met de toestemming van Filips de Goede. Het was overigens op kosten van de hertog door de heer Chargny aangekocht en uitgerust geworden ⁽⁴⁵⁾. Op 25 juli kwam de

(41) Jan van Hoorn was sinds 1430 drossaard van Brabant. Hij was ook heer van Hondschote, Heze en andere plaatsen. DE RYCKMAN DE BETZ ET F. DE JONGHE D'ARDOYE, *Armorial et biographies des chancelliers et conseillers de Brabant*, II, blz. 398-399.

Van sept. 1428 tot mei 1430 was Jan van Hoorn baljuw van Nieuwpoort. Als kapitein aldaar komt hij in de Nieuwpoortse stadsrekeningen van 1428 tot 1436 voor. Nieuwpoort, Oud Archief, nrs 3522 tot 3530.

(42) Rijsel, Arch. dép. du Nord, B. 1973/58.300, stuk van 14 nov. 1441. Zie bijlage nr 2. In dit document is er alleen sprake van de wederzijdse verbintenis. Jan van Hoorn wordt er in vernoemd, maar zonder de admiraals-titel.

(43) « A Symon de Hustenove maistre et gouverneur de la nef ordonnee par mondit seigneur 27 jusarmes etc... A Daniel le Vaast maistre gouverneur de la nef ordonnee par mons. de Baussegenes, a messire Alure de Brit pour sa nef... ». Inventaris van de bewapening van de drie hertogelijke schepen. J. GARNIER, *L'artillerie des ducs de Bourgogne, d'après les documents conservés aux archives de la Côte-d'Or*, Paris, 1895, blz. 154.

(44) « Den 2de daghe van wedemaend den ghedeputerden van Berghen upten Zoom hier commende an de wet omme eenighe huerer poorters alhier ghevanghen biden ghezellen vanden ballengiere ter zee... ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3530, stadsrekening van 1436, rubriek van de « presentwijnen », onder de datum 2 juni.

(45) Rijsel, Arch. dép. du Nord nrs 1958/57.319 en 1959/57.424, stukken van 20 aug. en 5 okt. 1436 betreffende de geldelijke toelage van de hertog aan de heer van Chargny voor het aankopen van een « ung bateau... nomme un ballenier ».

hertogelijke vloot, na haar vertrek uit Sluis, vóór Calais, dat reeds te land door de Vlaamse milities belegerd werd. Jan van Hoorn slaagde er evenwel niet in de havengeul door middel van vier tot zinken gebrachte schepen te blokkeren. Wat erger was, hij moest zich reeds de volgende dag voor de Engelse vloot terugtrekken ⁽⁴⁶⁾. Zijn smadelijke terugtocht had ook die van de Vlaamse milities voor gevolg. Weldra verscheen de Engelse vloot voor de Vlaamse kust, waar ze Sluis bedreigde en een landing wou ondernemen ⁽⁴⁷⁾. Te midden van de algemene ontevredenheid werd Jan van Hoorn op 13 augustus 1436, tijdens een opstootje, in de nabijheid van Oostende zo zwaar verwond, dat hij een week later aan de opgelopen kwetsuren overleed ⁽⁴⁸⁾. Feitelijk verdween met hem niet een admiraal van Vlaanderen, maar een tijdelijk vloothoofd.

De dood van de admiraal en de Engelse bedreiging brachten de Vier Leden van Vlaanderen er toe, door de mobilisatie van de kustbevolking en van schepen, zelf de verdediging van de kust op zich te

(46) M.-R. THIELEMANS, *Une lettre missive inédite de Philippe le Bon concernant le siège de Calais*, (BULLETIN DE LA COMM. ROY. D'HIST., CVX), 1950, blz. 285-296.

E. DE MONSTRELET, *Chronique (1400-1444)*, (UITGAVE DOUET D'ARCO), Parijs, 6 delen, 1857-1962, dl III, blz. 123-136. Voor de expeditie zelf onder de leiding van Jan van Hoorn en broeder Foucault de Rochechouart, volgens Mw Thielemans, de « commandeur de la Morée », zie blz. 131.

ED. VLIETINCK, *Le siège de Calais et les villes de la côte flamande*, (ANN. DE LA SOC. D'EMUL. DE BRUGES, 5e SERIE, XL), 1890, blz. 91-101. Het artikel bevat het relaas van de gebeurtenissen vanaf mei tot einde augustus volgens de stadsrekeningen van Nieuwpoort en Oostende. Edw. Vlietinck blijkt evenwel niet geweten te hebben, dat in de Nieuwpoortse rekeningen met « mijn heere van Baussengniz » de admiraal bedoeld werd, zodat hij een reeks gegevens betreffende deze laatste heeft verwaarloosd.

Alleen in de rekening van het Brugse Vrije van 1436 wordt de admiraal met zijn naam uitdrukkelijk vernoemd: « mer Janne van Heurne amirael van der zee ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 42.553, f° 21 r°, onder de datum 3 juli 1436.

(47) M. KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre, III (1383-1453)*. Brugge, 1874, blz. 130-135.

(48) « Jan van Varssenare ende Jan Alizen smaendaechs 13e in oust ghedeputert ghezonden t Oostende metten ghedeputerden van ons gheduchts heeren rade ende anderen 3 Leden omme te haelne mer Janne van Hueren aldaer licghende grievelijke ghequetst ende te helpen bringhene te Brucghe... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 42.553. Rekening van het Brugse Vrije, jaar 1436, f° 21 v°.

Dat Jan van Hoorn op 20 augustus 1436 stierf, blijkt uit de rekening, die zijn weduwe betreffende het « drossetscape » van Brabant over de periode 26 maart 1430 - 20 augustus 1436 indiende. Ibidem, nr 12.530, blz. 185 r°.

nemen ⁽⁴⁹⁾. Toch ging ook de hertog over tot de uitrusting en de bewapening van een galei, die hij te Sluis had laten bouwen ⁽⁵⁰⁾. Bovendien stelde hij ditmaal een permanente admiraal van Vlaanderen aan. Het was een ridder van de orde van het Gulden Vlies, Simon de Lalaing, heer van Saintes en later van Montigny, afkomstig uit Henegouwen ⁽⁵¹⁾. Reeds op 30 september 1436 bood zich te Nieuwpoort bij de schepenen Simon filius Clais aan « met ziner commissie als stedehouder van mijn heere den admiraal » ⁽⁵²⁾. Alhoewel de admiraal zelf ook op 2 januari 1437 in deze stad aankwam, moeten we tot mei van dat jaar wachten vooraleer we hem die maand de Vlaamse kust zien afreizen ⁽⁵³⁾, waarschijnlijk met het oog op het uitrusten van schepen en het ronselen van vrijwilligers voor een kaperstocht in de Engelse wateren, meer bepaald tegen Calais, waaraan hij persoonlijk zou deelnemen ⁽⁵⁴⁾. Simon de Lalaing leidde ook, zoals vroeger zijn voorganger Jan Buuc, vanuit Sluis de kaapvaart te nadele van de kooplui, die op

-
- (49) Te Nieuwpoort werden aldus in augustus 1436 drie schepen uitgerust « ten scrivene ende begheerte van den 4 Leden ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3530. Stadsrekening van 1436. Rubrieken « wedden » en « taswerken ».
- (50) De artillerie voor deze galei werd op 26 augustus 1436 afgeleverd. J. Garnier, o.c., blz. 161. Inventaris van de bewapening.
- (51) M. BRASSART, *Notice historique et généalogique sur l'ancienne et illustre famille des seigneurs et comtes du nom de Lalaing*. Douai, 1847, blz. 105. BIOGRAPHIE NATIONALE (publiée par l'Académie de Belgique, XI (La-Fer), kol. 125-131. Artikel « de Lalaing » (Simon).
- (52) Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3530. Stadsrekening van 1436, onder de rubriek « presentwijnen ». Of Simon fs Clais de « stedehouder » was van de overleden Jan van Hoorn, dan wel van Simon de Lalaing, is niet na te gaan. Wanneer deze laatste tot admiraal van Vlaanderen benoemd werd, weten we niet.
- (53) « Den 8sten daghe van mey mijn heere den admiraal van der zee aldoo treckende westwaert 4 canne wiins... Den 13sten in mey mijn heere den admiraal voorseid jn zijn wederkeeren van westwaert 4 canne wiins 3 lb. 12 s ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3531. Stadsrekening van 1437. Rubriek « presentwijnen ».
- « Eerst, up 8sten dach van meye zo quam t Oosthende mijn heere Simoen de Lalein admiraal van der zee ende trac westwaert etc. ende buerchmeesters ende scepenen tracken bij hem ende daden hem presenteren 4 kannen wijns... ».
- « Item den 16en dach in meye so quam t Oosthende mr Simoen voors. rudder admiraal voornoemd ende quam van westen etc... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 37.264, Oostendse stadsrekening van 1437, onder de rubriek « presentwijnen ».
- (54) Te Oostende : « Item, so waren ghepresenteert mijnen heere Simoen de Lalein admiraal van der zee in voordernesse van zinre reyse, die hij dede in Ingheland, 36 sergeanten, als Jan Bul, Stevin de Moor ende haerlieder medepleghers ende elken van henlieden was ghegheven 36 s. par. ende voort betaelt van zekeren vitaillen die zij voor hemlieden voerden 9 lb. 12 s., betaelt al tsamen in hoefschede 74 lb. 8 s. ». - « Item ygheven in hoefschede Anthonis Moyen onsen poorter dewelke ghevanghen was in Ingheland jnt voyage van mijnen heere den admiraal in hulpe tsinen

Engeland vaarden. Daarbij werden door zijn dienaars of vennoten niet alleen Engelse ⁽⁵⁵⁾, maar ook hanzische schepen en goederen buit gemaakt. Deze activiteit ⁽⁵⁶⁾, die nogmaals wijst op een associatiecontract tussen hertog en admiraal, werd kortstondig onderbroken in juli 1437, toen Filips de Goede Simon de Lalaing tot kapitein van Sluis aanstelde, ten einde die stad tegen de rebellerende Bruggelingen, die haar belegerden, te verdedigen ⁽⁵⁷⁾. Ze werd tenslotte einde augustus 1438 stopgezet, toen de hertog, op verzoek van de Vier Leden van Vlaanderen, alle kaperbrieven schorste of terug introk ⁽⁵⁸⁾. Vóór die tijd reeds hadden de Vier Leden zich met het kapen van een Keulens schip door de admiraal bezig gehouden ⁽⁵⁹⁾, terwijl een scheidsrechterlijke commissie,

renchoene, 12 lb. ». Ibidem, rubriek « hoefscheden », 17 v°. - Zie ook de Blankenbergse stadsrekening van 1437. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 32171.

- (55) H. J. SMIT, *Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Engeland, Schotland en Ierland. I, 2de stuk*, 's Gravenhage, 1928, blz. 681, nr 1101. Stuk van 26 april 1437, betreffende een Engels schip geladen met gerst, dat door de lieden van Simoen de Lalaing op zee gekaapt en naar « Oudewater in t Mairsdiep » opgebracht geworden was.
- L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inv. des arch. de Bruges, o.c., V*, nr 1018. Stuk van 21 maart 1439, betreffende feiten gebeurd twee jaar voordien ten nadele van een Engels schip gecharterd door kooplieden uit Pruisen en de represaillemaatregelen van de Duitse hanze. Het is het verslag van het « vertooch (dienaangaande) ghedaen bij den admiraal van der zee ter presentie van de Vier Leden de ouderlieden van der Duudscher hanze ».
- (56) K. KOPPMANN, G. VON DER ROPP UND D. SCHÄFER, *Recesse der Hansetage, 7de boek*, blz. 749, nr 494. Klaagbrief van mei 1447, betreffende feiten gebeurd in 1438. - Zie bijlage nr 3, noot 1, hieronder.
- (57) J. H. VAN DALE, *Een blik op de vorming van Sluis, a.w.*, blz. 125, stuk van 6 maart 1445, waarin sprake is van deze belegering en de rol van Simon de Lalaing als kapitein van de stad.
 Waarschijnlijk werd Simon de Lalaing eerst in juni 1437 tot deze laatste functie aangesteld : « et il soit ainsci que, pour les grans et pesans occupations et affaires que ledit messire Simon a journellement et continuellement tant oudit offisce d' amiraul, pour la garde et deffence de nostre dite ville de l' Escluse ou il est cappitaine, comme autrement ou fait de nostre gherre... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 39.319. Rekening ingediend door Sampe de Lalaing, als opvolger en luitenant van Simon de Lalaing in het beheer van het kasteel van Beaumont in Henegouwen, over de periode 1 okt. 1436 - 1 okt. 1437 (zie *Inventaris A. PINCHART*, dl V, blz. 128).
- (58) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Arch. de la ville de Bruges, a.w., V*, blz. 230, nr 1022. Stuk van 1 juli 1441, gericht aan de admiraal en de souverain-baljuw van Vlaanderen, betreffende verlenging van de maatregelen getroffen op 31 aug. 1438 in zake de opheffing van « toutes lettres de marques » ten nadele van vreemde kooplui.
- (59) « Item, den 16sten dach van april ghesonden Jacop de Zweertvagher ende Maertin van Abbinsvoorde ende meester Clais Lancbaert t Atrecht ter dachvaerd t vanden ghemeen lande omme t stic van den Cuelnaers aengaende den scepe ghenomen bi den ammirael... ». Brugge, Stadsarchief. Stadsrekening van 2 sept. 1436 tot 2 sept. 1438, onder het jaar 1438, f° 102 r°.

samengesteld uit hertogelijke raadsheren, dezelfde functionaris verplicht had de Duitser Jorg von Schauenberg, die hij als gijzelaar gevangen hield, terug in vrijheid te stellen ⁽⁶⁰⁾. De schorsing van de vijandelijkheden met Engeland in 1438 werd dan ook reeds het volgend jaar door het herstel van de goede betrekkingen en het afsluiten van een handelsakkoord met dat land gevolgd ⁽⁶¹⁾.

Na de oorlog met Engeland werd Filips de Goede in 1438 betrokken in het conflict tussen Holland en de Wendische steden, die tot 1441 zou blijven duren. Tijdens deze vijandelijkheden zagen de hertog en zijn admiraal van Vlaanderen zich door de zeelui van Amsterdam van twee schepen beroofd worden, wat wijst op het voortbestaan van de hertogelijke koopvaardij en kaapvaart door middel van associatie. Alhoewel gedwongen voor zijn Zeeuwse en Hollandse onderdanen partij te kiezen, nam de hertog zelf geen actief deel aan de oorlog ⁽⁶²⁾. Er is dan ook in die tijd geen sprake van een hertogelijke admiraal voor Zeeland en Holland, alhoewel Hendrik van Borsel, heer van Veere, die door het bezit van schepen machtig op zee was, alsdan van zich deed spreken ⁽⁶³⁾. Simon de Lalaing was toen als admiraal van Vlaanderen blijkbaar nog steeds de enige functionaris van die aard in de Nederlanden. In 1439 en 1440 zie we hem in deze hoedanigheid nog een bezoek brengen aan de Vlaamse kuststeden ⁽⁶⁴⁾. Daarna, van 1441 tot 1445, trad hij er nog op als hertogelijk commissaris voor de controle van de stadsrekeningen en de vernieuwing van de schepenmandaten ⁽⁶⁵⁾. Hij was ook van 1441 tot 1449 baljuw van Amiens en werd daarna terug kapitein van Sluis, ambt dat hij tot 1477 zou blijven uitoefenen. Gezien de langdurige vrede, die tot 1464 heerste, horen we na 1440 van Simon de Lalaing,

(60) CHANOINE J. LAENEN, *Les archives de l'Etat à Vienne*, (BULL. DE LA COMM. ROY. D'HISTOIRE), 1924, blz. 101, nr 336. Stuk van 7 mei 1438. Zie bijlage nr 4.

(61) ED. SCOTT ET L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Documents Galba Cotton*, a.w., blz. 445-446, nrs CLXXXI en CLXXXII betreffende het verdrag van 29 september 1439.

(62) T. S. JANSMA, *Philippe le Bon et la guerre Hollando-Welfe (1438-1441)*, (REVUE DU NORD, XLII), nr 165 (1960), blz. 9-17. - Zie ook bijlage 3.

(63) JAN VAN DIXMUDE in zijn *Kroniek* noemt Hendrik van Borsel, heer van Veere, in 1438-1439 « ammirael van den Zeelandsche ende Hollandsche stroom van der zee ». J. DE SMET, *Corpus chron. Flandriae, III*, blz. 107.

(64) De admiraal bezocht Nieuwpoort op 29 aug. en 1 dec. 1439 en 21 febr. 1440. Nieuwpoort, Oud Archief, nrs 3533 en 3534, onder de rubriek « presentwijnen ». - Hij bezocht ook Blankenberge. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 32173, stadsrekening van 11 april 1439 tot 14 maart 1440.

(65) Hij droeg daarbij in 1445 nog steeds de titel van admiraal: « mijn heere Symoen de Laleijn, hammerhael van der zee... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 32.178. Blankenbergse stadsrekening van 1445-1446.

als admiraal, niet veel gewag meer maken. Dezes functie bleefs nochtans bestaan en was nog steeds voor het toezicht op het naleven van de gebruiken en ordonnantiën in zake de kaapvaart en de verdeling van de opbrengst van de gekaapte goederen van belang. Wie we vanaf 1445 over de wettelijkheid van deze gebruiken zien waken, was de « stedehoudere van edelen ende weerden mer Simoen de Lalaing, admiraal van der zee in Vlaendren ». Dit stellen we althans vast te Duinkerke in 1443 ⁽⁶⁶⁾ en te Sluis in 1455 ⁽⁶⁷⁾.

Dat de admiraal van Vlaanderen voortaan een hofdignitaris was, die weliswaar in het genot van bepaalde prerogatieven in zake de kaapvaart bleef, waaronder de heffing van de tiende penning op de gekaapte goederen, wijst op een nieuwe faze in de ontwikkeling van zijn functie. In dezelfde periode stellen we overigens het bestaan van een tweede admiraalsambt vast, namelijk dit van « general admiral de la mer d'Artois, de Boulenois, de Hollande, Zeelande et Frise ». Deze titel werd gedragen — en dit blijkbaar voor de eerste maal, aangezien er in genoemde gewesten tot dan toe geen admiraal gefungeerd had — door Jan van Luxemburg, bastaard van Saint-Pol en heer van Hautbourdin ⁽⁶⁸⁾. Evenals Simon de Lalaing, was hij ridder van de orde van het Gulden Vlies en lid van de grote hertogelijke raad, die in 1446 door Filips de Goede in het leven geroepen geworden was. Voordien reeds had hij zich met andere raadsleden, leden van de private raad van de hertog, met geschillen betreffende de kaapvaart bezig gehouden ⁽⁶⁹⁾. Wanneer juist Jan van Luxemburg tot admiraal-generaal van alle maritieme gewesten, uitgezonderd Vlaanderen, aangesteld werd, weten we niet, maar het kan kort na de oprichting van de Grote Raad

(66) « ja soit ce que ceulx de Diepe et mesmement le capitaine de Diepe n avoit nulle cause de demander a ceulx de Flandre aucune restitution a cause d une sienne barge arrestee au port de Dunkerke, veu et considere qu elle n avoit point este prinse de force, mais arrestee par loy et justice par le lieutenant de l amiral de Flandres... ». ANDRE BOUDIER, *Mélanges et documents. Charles Desmarte, corsaire dieppois. Documents inédits de 1445*, (REVUE HISTORIQUE, CXXXVII), 1921, blz. 32-48, zie blz. 40.

(67) « Franchois de Wispelaere, stedehoudere van edelen ende weerden mer Simoen de Lalaing, admiraal van der zee in Vlaendren ». Stuk van 17 april 1456, in verband met een geval van zeeroverij door zeelieden van Dieppe. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges*, Brugge, 4 delen, dl II, 1904, blz. 38, nr 961.

(68) BIOGRAPHIE NATIONALE, *a.w. XII* (LES-LY), kol. 590-598. Artikel « de Luxembourg » (*Jean*). - Zie verder bijlage nr 13. Commissiebrief van Wolfaard van Borsel, opvolger van Jan van Luxemburg.

(69) In 1438 maakte hij deel uit van de arbitrage-commissie in de zaak van Jorg von Scauenberg, gevangene van Simon de Lalaing. Zie noot 60 hierboven en bijlage nr 4.

geweest zijn. In de loop van het jaar 1448 zien we hem inderdaad als hertogelijk afgezant te Calais deelnemen aan onderhandelingen met de Engelsen betreffende de klachten tegen zeeroverij ⁽⁷⁰⁾. In verband daarmee kan ook gebracht worden een schrijven van Filips de Goede aan zijn audiencier van 3 april 1449 met het bevel aan de heer van Hautbourdin vrijgeleiden te overhandigen bestemd voor twee Engelse ridders ⁽⁷¹⁾. Dat jaar werd inderdaad de Honderdjarige oorlog, die in 1445 onderbroken geworden was, door Frankrijk hervat. Drie jaar later, in 1452, wordt er in een vrijgeleide, die de hertog aan zijn wapensmid, met het oog op een reis naar Milaan, gaf, melding gemaakt van de « admiraulx » en « visadmiraulx » naast allerlei andere militaire gezagdragers, tot wie het paspoort gericht was ⁽⁷²⁾. Met deze vermelding, die we maar éénmaal aangetroffen hebben, werden misschien de beide admiraals van de Bourgondische maritieme gewesten en hun luitenanten bedoeld, tenzij er sprake was van vreemde admiraals. Van één enkele admiraal-generaal voor al de Nederlanden samen kan op dat ogenblik dus nog steeds niet gesproken worden.

De eindfase van de Honderdjarige Oorlog, gaande van 1449 tot 1453, tijdens dewelke de Engelsen overal uit Frankrijk, uitgezonderd Calais, verdreven werden, was ook van belang voor de eigen marine van Filips de Goede. In 1448 en 1449 liet de hertog te Antwerpen vijf galeien bouwen en uitrusten voor de reis van Maria van Gelder, zijn nicht, naar Schotland, waar ze met koning Jacob II in het huwelijk zou treden ⁽⁷³⁾. De reis en het huwelijk grepen inderdaad in 1449 plaats.

(70) Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 1998, f° 53, hertogelijke uitgave betreffende de zending van de bastaard van Saint-Pol te Calais begin juni 1448. - H. J. SMIT. *Bronnen gesch. handel met Eng., a.w.*, dl 1, 2de boek, blz. 863, nr 1337. Uittreksel uit de rekening van Anth. Michielz, rentmeester-generaal van Holland en Zeeland, aangaande het sturen van een bode naar de heer van Hautbourdin, om te weten hoe het met de dagvaart te Calais stond (aug. 1448).

Tot 1447 zien we Simon de Lalaing als onderhandelaar optreden. Dat jaar gold het evenwel de betrekkingen met de Duitse hanze : H. A. POELMAN. *Bronnen Oostzeehandel, I (1122-1499)*, 's Gravenhage, 1917, blz. 615-619, nr 1841.

(71) Brussel, Alg. Rijksarchief, *Chartes du sceau de l'Audience* (INVENTARIS H. NELIS), A. Cédules, nr 395 (blz. 33). Stuk van 3 april 1449.

(72) « A tous connestables admiraulx visadmiraulx mareschaux nobles chevaliers escuiers capitaines routes et compagnies de gens d'armes et de trait et autres gens de guerre... ». Ibidem, B. Chartes, nr 225 (blz. 132). Stuk van 21 april 1452.

(73) « Cy apres s'ensuit l'artillerie qui a este mise en cinq galees que mons. le duc fit fere a Anvers en l'annee mil 448 et 49 et lesquelles emmenerent la Roine d'Escosse en Escosse... ». J. GARNIER, *a.w.*, blz. 130, naar het register in de archieven van het departement Côtes-d'Or, B 11866, f° 34 v°.

Het was evenwel niet een van de beide admiraals, die de prinses naar haar nieuw vaderland begeleidde, maar wel Hendrik van Borsel, heer van Veere, die daartoe zijn kraak ter beschikking gesteld had ⁽⁷⁴⁾. Toch vinden we op het ogenblik, dat de overtocht plaats greep, namelijk in juni 1449, de hertogelijke galeien in het Kanaal vóór de kust van Bretagne ⁽⁷⁵⁾. Wat ze daar deden, is ons niet zeer duidelijk, aangezien de kraak van de heer van Veere langs de Noordzee Edinburgh bereikt had. Wellicht lagen ze in het Kanaal om diens terugkeer te beveiligen, aangezien Engelsen en Fransen de vijandelijkheden juist opnieuw ingezet hadden. Hendrik van Borsel was overigens sinds 1445 « lieutenant general sur le fait de la guerre de la mer » van de Franse koning ⁽⁷⁶⁾. Naderhand, in 1450, liet Filips de Goede voor zijn galeien te Duinkerke, Nieuwpoort en Sluis en wellicht ook te Antwerpen galei-

35 vº. - « le compte de l'ouvrage de certaines galees que mondit seigneur a presentement fait faire a Anvers... ». Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 2003/60.357, Kwijtschrift van 20 mei 1449. Zie bijlage nr 5.

Volgens de Antwerpse kronieken was er echter maar sprake van de bouw van twee galeien: « Anno domini 1449 waren die twee galeien volmaect die hertoch Philips hadde doen maken t Antwerpen buuten Croonenborch beneven Calckhoven ». Antwerpen, Stadsarchief, nr PK. 103, *Boeck der Tyden of Die Chronike van Nederlant* etc. Handschrift op papier.

- (74) MATHIEU D'ESCOUCHY, *Chronique (1444-1461)*, (ED. G. DU FRESNE DE BEAUCOURT). Parijs, 1863, dl I, blz. 176, 177 en 182. Relas van de reis en van de terugkeer. Van galeien is er in dit verhaal geen sprake, wel van « une caraque (van de heer van Veere)... laquelle aloit assez pesamment au regard de l'autre navire (= des autres navires) ». De schepen vertrokken omstreeks 12 juni uit Sluis.

- (75) « De Copin de Bartmakere dit Crayvelt de Dunkerke calengie pour ce que environ le Saint Jehan l'an 449 lui estans en une des galees de monseigneur le duc sur mer a la coste de Bretaigne se parti dicelle galee... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 13.927. Rekening van de baljuw van Sluis over de periode 21 sept. 1450-10 mei 1451. Zie bijlage nr 6.

- (76) L. M. KOOPERBERG *Nieuw Nederlands biografisch woordenboek*, X, Leiden 1937, blz. 94. - A. J. VAN DER AA, *Biografisch woordenboek der Nederlanden*, II, 2de stuk. Haarlem, 1854, blz. 951.

In 1451 vinden we de titel « here van der Vere... stedehouder general des coninx van Vrancrijk bij der zee ». K. HÖHLBAUM, K. KUNZE UND W. STEIN, *Hansisches Urkundenbuch*, VIII, Halle-Leipzig-München, blz. 53, nr 81. Stuk van 29 aug. 1451, uitgaande van Hendrik van Borsel zelf. In 1465 noemt Lodewijk XI, koning van Frankrijk, Hendrik van Borsel zijn « lieutenant general sur le fait de la guerre de la mer ». Z. W. SNELLER en W. S. UNGER, *Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Frankrijk*, I (753-1583), 's Gravenhage 1930, blz. 123, nr 224. Stuk van oktober 1465.

In 1456 is er inteedeel sprake van H. van Borsel als « lieutenant par le roy, nostre seigneur, es parties de Zelande », ibidem, blz. 101, nr 198. Stuk van 17 juni 1456.

In 1459 wordt Hendrik Van Borsel in een brief, die door de stad Keulen aan hem gericht werd, « amirail up der see » betiteld. K. HÖHLBAUM, a.w., VIII, blz. 498, nr. 794, stuk van 11 mei 1459.

huizen bouwen. Te Duinkerke werd de galei « la Gaillarde » ondergebracht ⁽⁷⁷⁾, te Nieuwpoort de « groote galey » ⁽⁷⁸⁾ en te Sluis eveneens een of meerdere van die vaartuigen⁽⁷⁹⁾. Misschien was het in verband met het onderdak brengen van deze schepen tijdens de wintermaanden, dat we op 23 januari 1451 Simon de Lalaing en de graaf van Etampes Nieuwpoort zien bezoeken ⁽⁸⁰⁾.

Filips de Goede kwam ook tussen in de strijd om Bordeaux. Daaraan stuurde hij in 1451 zijn « busse de Neufport », een klein vaartuig van het buistype met open dek, dat toen zowel voor de koopvaardij, als voor de zeevisserij gebruikt werd. De stuurman van dat schip was de Nieuwpoortnaar Anthéunis Pleyte, die in december 1450 door de hertog tot zijn « sergent d'armes aux honneurs » aangesteld was ⁽⁸¹⁾. Bordeaux viel evenwel in de loop van het jaar 1452 terug in de handen

(77) De galei moet voorzien geweest zijn van 14 roeibanken langs iedere zijde, gezien ze over 28 rosiëmen beschikte. Het aantal roeiers moet 77 man bedragen hebben, aangezien de zitplaatsen altezamen 77 ketens telden. Langs de ene zijde moeten er dus 37 roeiers (3×9 en 2×5) en langs de andere 40 (3×12 en 2×2) gezeten hebben. Het desbetreffende stuk bevat talrijke andere bijzonderheden over de masten, de zeilen en andere uitrusting van de galei. Rijsel, Arch. dép. du Nord, nr B 2005/60.470. Zie bijlage 7.

(78) « Den 12sten dach in hoymaend Jan Scheede ghesonden t Elsendamme omme metten temmerlieden aldaer advis t hebbene up t maken van den huse ende verdecke omme ons gheduchts heeren galeyen... »

« Simoen de Wilde in taswerke een huus te makene up te stelne ende thoutwerc daer toe te leverne naer den verclaerst vander voorwaerde die daer of ghemaect es ten oorboore ende profite van ons gheduchts heeren galeyen, te 312 lb. parisis staens ghelds waen of betaelt 192 lb. ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3544. Nieuwpoortse stadsrekening van 1450. Rubrieken van de boden (« rydene ») en « taswerken ».

Over de uitgevoerde werken zelf, zie de volgende stadsrekening. Ibidem nr 3545. Rubriek « dachwerken ».

De « groote galey » liep op zeker ogenblik gevaar uiteen te scheuren en moest naar omhoog getrokken worden: « Jacop Weyts scipwerkere jnt ghelike van de groote galey die te meskieve ende aventure van quetse stont in taswerke up te windene ende reecx te stelne... ». - « Item van 7 kethene vermaect omme de groote galey mede up te windene... ». Stadsrekening van 1451, rubrieken « taswerken » en « yserwerken ». Deze grote galei moet dus tot het type van de « galea grossa » of oorlogsgalei behoord hebben.

(79) Gezien de stadsarchieven van Sluis in 1940 vernietigd werden, moeten we voortgaan op hetgeen daaruit overgeschreven geworden is door J. H. Van Daele. Deze schrijft: « De galeihuizen van den hertog van Bourgondië werden te Sluis opgericht in 1450 ». J. H. VAN DALE, *Een blik op de vorming van Sluis*, Middelburg, 1871, blz. 85, noot 1, naar de stadsrekeningen van Sluis.

(80) Nieuwpoort, Oud Archief nr 3544. Nieuwpoortse stadsrekening van 1450. Rubriek « presentwijn ».

(81) Brussel, Alg. Rijksarchief, *Chartes du sceau de l'Audience (Inventaris H. NELIS)*, reeks A, nr 440 (blz. 440). Stuk van 7 dec. 1450. Zie bijlage nr 9.

van de Engelsen. Na in deze stad bij een Genuëes wisselaar een zee-verzekering « a l'aventure » te hebben gesloten, keerde stuurman Pleyte met de hertogelijke buis in het voorjaar van 1453 naar Nieuwpoort terug ⁽⁸²⁾. Dat de hertog dat jaar mede de hand had in de uiteindelijke bevrijding van Bordeaux door het sturen van een vijftiental Zeeuwse en Hollandse hulken, die zich aansloten bij de Franse vloot, geleid door de admiraal van Frankrijk, staat vast ⁽⁸³⁾. Toch is het ook mogelijk, dat zowel de buis van Nieuwpoort, als de vijftien hulken tevens met commerciële doeleinden, meer bepaald in het kader van de westvaart, uitgestuurd geworden waren. De hertog had immers ook in 1452 zijn « balengier », de « Sainte Marie de Bouloigne », die toen te Sluis lag, laten herstellen, uitrusten en bemannen met het oog op handelsreizen door middel van associatie ⁽⁸⁴⁾. Het vaartuig werd zelfs enkele jaren later tijdens een dergelijke reis door de Katalanen beroofd, zodat het in 1456 volledig hersteld, opgekalfaterd en uitgerust diende te worden ⁽⁸⁵⁾.

De slotfase van de Honderdjarige Oorlog had ook in Vlaanderen, een belangrijke weerslag, namelijk de Gentse opstand. Geoffroy de Thoisy, de commandant van de hertogelijke galeien, kreeg onder zijn bevel nog verschillende andere schepen met als standplaats Antwerpen. Van daaruit ondernam hij in 1452 en 1453 verschillende expedities ten einde de voedseltoevoer langs de Schelde in de richting van Gent af te snijden ⁽⁸⁶⁾. Op te merken is, dat de hertogelijke galeien sedert 1444 met galeiboeven bemand waren, wat een grote nieuwigheid was, welke door de Fransen overgenomen werd ⁽⁸⁷⁾. Zo werden in 1452 te Antwerpen boeven uit Mechelen ingescheept ⁽⁸⁸⁾.

(82) Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 2011/60.996. Stuk van 20 maart 1453. Zie bijlage nr 10.

(83) « car desja en y avoit arrive XV grans navires merveilleusement belles et puissans qui estoient venues des pays de Hollande et de Zelande appartenans au duc Philippe de Bourgoigne... ». MATHIEU D'ESCOUCHY, *Chronique, a.w., II*, blz. 71.

(84) Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 2011/61.050. Stuk van 25 aug. 1452. Zie bijlage nr 11.

(85) Ibidem, B 2023/61.741. Stuk van 5 april 1456. Zie bijlage nr 12.

(86) E. VAN BRUYSEL, *a.w., II*, blz. 189, noot 1. Uittreksel uit de hertogelijke rekening van 1453. Zie bijlage nr 8.

(87) CH. DE LA RONCIERE, *Histoire de la marine française, II*. Parijs, 1914, blz. 277. - R. DEGRYSE, *De Bourgondische expedities naar Rhodos, Constantinopel en Ceuta (1441-1465)*, (MEDEDELINGEN VAN DE ACADEMIE VAN MARINE, zelfde nummer als dit, blz. 234 en 248).

(88) Op 27 april (1452) schreef de hertog aan de schout van Mechelen om hem te bevelen « alsulcke malfaiteurs als hy gevangen hout van dootslage ende andersins ende oic alle andere van die condicij wesende die hy sal connen

Eigenlijk was de belangrijkste maritieme activiteit van Filips de Goede op het einde van de Honderdjarige Oorlog aan het kruistocht-ideaal gewijd. De hertog stuurde in 1441, 1444 en 1464 naar de Middellandse Zee telkens expedities uit, hetzij om er het bedreigde Rhodos bij te staan, hetzij om hulp te bieden aan Constantinopel tegen de Turken, hetzij om na de val van die stad weerwraak te nemen ⁽⁸⁹⁾. Het resultaat van deze initiatieven, die tot 1430 opklommen, was de vorming van een schare dappere ridders ter zee, die als het ware hun sporen op het schip verdiend hadden ⁽⁹⁰⁾. Onder hen vinden we niet alleen Sanche de Lalaing, Geoffroy de Thoisy en Bertrandon de La Brocquière, die reeds omstreeks 1432 in Palestina op verkenning geweest waren ⁽⁹¹⁾, maar ook Walerand de Wavrin, die van 1444 tot 1449 kapitein-generaal van de Bourgondische vloot in de Middellandse Zee was en dus als een soort admiraal fungeerde, dit nogmaals na een associatieakkoord met de hertog ⁽⁹²⁾. In 1464-1465 was het Simon de Lalaing, die Antoon van Bourgondië naar Ceuta en Marseille vergezelde.

Indien we over de verschillende schepen, die door Filips de Goede voor allerlei doeleinden gebruik werden, zo weinig te weten komen, dan is het omdat de hertog meestal op eigen houtje tewerk ging. Over het algemeen charterde hij zelf de nodige vaartuigen of deed hij ze voor eigen rekening bouwen. De uitgaven daartoe werden zeer dikwijls door zijn « heymelicke tresor » of private schatkist gedragen. De archieven van deze private financiële dienst, die in het Frans « l'Epargne » genoemd werd, gingen in 1793 grotendeels door brand verloren, wat verklaard waarom slechts weinig documenten in verband met de hertogelijke

crigen, hij seijnde in onse stad van Antwerpen in handen ons liefs getrouwen ridders raid kamerlijng ende capiteijn van onse galeijen, mer Jeoffroy de Thoisy heere tot Meymeures... ». THYS, *Additions et corrections à la Notice sur les Archives de la Ville de Malines, de mr L. P. Gachard, III, 1ste stuk*, blz. 80-81.

Uit de rekening van de schout van Mechelen blijkt inderdaad, dat aan dit bevel gehoor gegeven werd. Zeven man werden door de schout naar Antwerpen gestuurd « pour mettre sur les galees ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 15.664, 4de rekening van de schout Antoon van Edeghem over de periode 17 okt. 1451 - 16 okt. 1452, f° 3 r°.

(89) R. DEGRYSE. Zie noot 87 hierboven.

(90) J. D. HINTZEN, *De kruistochtplannen van Philips de Goede*, Rotterdam, 1918.

C. MARINESCO, *Philippe le Bon, duc de Bourgogne, et la Croisade (première partie, 1419-1453)*, (ACTES DU VIme CONGRES INTERNATIONAL DES ETUDES BYZANTINES, I), Parijs, 1950, blz. 147-168.

(91) CH. SCHEFER, *Le voyage d'outre-mer de Bertrandon de La Brocquière, premier écuyer tranchant et conseiller de Philippe le Bon*, Parijs, 1892.

(92) BIOGRAPHIE NATIONALE, XXVII (WA-ZY), Brussel, 1938, kol. 131-136. Artikel « de Wavrin » (Walerand), door M. YANS.

scheepsbouw of vlootuitrustingen bewaard bleven ⁽⁹³⁾. Dat dit spijtig is, blijkt alleen reeds uit de schaarse gegevens over de bouw van hertogelijke schepen te Antwerpen. Volgens de Antwerpse annalen en kronieken zouden in de Scheldestad in de periode lopende van 1439 tot 1464 niet minder dan tien vaartuigen, vooral galeien, gebouwd geworden zijn ⁽⁹⁴⁾.

De kruistochtplannen van Filips de Goede en de langdurige vrede verklaren waarom het admiraalsambt meer en meer een waardigheid, opgedragen aan een ridder van de orde van het Gulden Vlies, werd, terwijl als waarachtige bevelhebber over een vloot of een smaldeel een kapitein of een luitenant-generaal fungeerde. In 1466 stierf Jan van Luxemburg, bastaard van Saint-Pol, die tot aan zijn dood admiraal van Artezië, Boulonnais, Zeeland, Holland en Friesland was, maar die we nooit op zee zagen optreden. Toch was de admiraalsfunctie niet zonder inhoud gebleven.

Op het einde van de Honderdjarige Oorlog, in 1453, kwam Filips de Goede er eindelijk toe de bevoegdheid van zijn Grote Raad op marietiem gebied nauwer te doen omschrijven. Volgens de Bourgondische rechtsgeleerde Wielant ⁽⁹⁵⁾, kreeg dit lichaam in 1454 bij haar reorganisatie alles wat betrof de represailles op zee, de kaapvaart, de « prijzen », de admiraalsfunctie, de koopvaardij en de vredesverdragen in zijn competentie. Dit hield dus wel degelijk in, dat het admiraalsambt permanent geworden was en dat de Grote Raad als een soort admiraliiteitsraad kon optreden en vrijgeleiden uitreiken. Na eerst een rondreizend lichaam te zijn geweest, werd de Grote Raad in 1464 gevestigd te Mechelen, waar hij zou blijven bestaan en functioneren tot 1504. Het ligt dan ook voor de hand, dat deze nieuwe stap een verdere ontwikkeling van de admiraalsfunctie betekende, maar daarover vernemen we niets meer. De raadsheren hielden inderdaad aanvankelijk hun archieven niet bij ⁽⁹⁶⁾. Dat ten slotte de admiraalsfunctie was blijven voortbestaan zonder erfelijk te zijn geworden, is een vaststelling, die zeker niet zonder belang is.

(93) P. KAUCH, *Le trésor de l'Épargne, création de Philippe le Bon (1420-1467)*, (REVUE BELGE DE PHIL. ET D'HISTOIRE, XI), 1932, blz. 703-719.

(94) F. H. MERTENS EN K. L. TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, Antwerpen, 1845-1853, III (1847), blz. 213-214, 325-326.

(95) PH. WIELANT, *Recueil des antiquités de Flandre* (DE SMET, CORPUS CHRON. FLANDR., IV).

(96) J. FREDERICHs, *Le Grand Conseil ambulatoire des ducs de Bourgogne et des archiducs d'Autriche (1446-1504)*, (COMPTE RENDU DES SEANCES DE LA COMMISSION ROYALE D'HISTOIRE, 4me SERIE, XVII), Brussel, 1890, blz. 423-499.

3. DE ADMIRAAL EN DE MARINE ONDER KAREL DE STOUTE (1467 - 1477)

Toen Filips de Goede in 1466, een jaar nadat hij zijn gezag aan zijn zoon Karel de Stoute overgedragen had, Wolfaart van Borsel, graaf van Boucam in Schotland, tot zijn nieuwe « general admiral de la mer d'Artois, de Boulenois, de Hollande, Zeelande et Frise » benoemde ⁽⁹⁷⁾, impliceerde dit natuurlijk, dat er nog steeds een admiraal van Vlaanderen was. Er kon dus nog altijd niet van een algemeen admiralaat van de Nederlanden gesproken worden. Ongetwijfeld betekende Wolfaarts benoeming een nieuwe stap in de richting van dergelijke instelling. De nieuwe admiraal ⁽⁹⁸⁾, die pas in 1478 in de orde van het Gulden Vlies zou worden opgenomen, was de zoon van Hendrik van Borsel, heer van Veere, de machtigste en belangrijkste onder al de Bourgondische ridders ter zee. Hendrik van Borsel was — indien we de woorden van een van zijn biografen mogen gebruiken — een zelfstandige kracht, die zich op maritiem gebied bijna als de gelijke van de landvorst gedroeg en daarom als component tot het totaal van de Bourgondische zeepolitiek heel wat betekende. Zo goed als meester van het eiland Walcheren, waar alleen Middelburg aan zijn gezag ontsnapte, trad de heer van Veere in maritieme zake omzeggens souverain op, niet alleen door de uitreiking van vrijgeleiden aan de vreemde kooplui, maar ook door de uitrusting van eigen handels- en oorlogsschepen en het voeren van kapersoorlogen. Hij stond op goede voet zowel met de koning van Schotland Jacobus II, met wiens zuster zijn zoon Wolfaart gehuwd was, als met de koning van Frankrijk, Lodewijk XI, voor wie hij als « stedehouder generael by der zee » mocht optreden ⁽⁹⁹⁾. Voor zijn onderdanen had hij in beide landen, evenals in Polen, belangrijke

-
- (97) Commissiebrief van 5 aug. 1466 uitgereikt aan Wolfaart van Borsel na de dood van « Jehan de Lucembourg bastard de Saint Pol seigneur de Habourdin en sen vivant notre conseiller et chambellan et general admiral de la mer d'Artois de Boulenois de Hollande Zeelande et Frise... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, karton nr 113. Zie hieronder bijlage nr 13.
- (98) Betreffende *Wolfaart van Borsele*, zie L. M. KOOPERBERG *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, X, Leiden, 1937, blz. 95. - A. J. VAN DER AA, *Biografisch woordenboek der Nederlanden*, II, 2de stuk (BE-BO), blz. 958-960.
- (99) J. ERMERINS, *Eenige Zeeuwsche oudheden... behelzende de heeren van Vere uit den huize van Borsele*, Middelburg, 1786, dl 3, 1ste stuk. Z.W. SNELLER, *Walcheren in de vijftiende eeuw* (UTRECHTSCH BIJDRAGEN VOOR DE LETTERKUNDE EN GESCHIEDENIS, X), Utrecht, 1917, blz. 48-49, 70-72, vooral aangaande Hendrik van Borsel. C. J. WANING, *Ter ere van Veere en Vlissingen's roem*, (MARINEBLAD, JULI 1963). Overdruk voor de stichting Stamboek ronde en platbodemu-jachten, blz. 2-4. - Zie ook noot 76 hierboven.

handelsprivileges weten te verkrijgen. In tijd van oorlog werd door Filips de Goede meermaals op hem beroep gedaan, o.a. in 1437 en 1452, respectievelijk gedurende de acties tegen de Brugse en Gentse rebellen ⁽¹⁰⁰⁾. Het was Hendrik van Borsel, die tijdens de oorlog tegen de Wendische steden, van 1438 tot 1441, de Zeeuwse kaapvaart in het Zwin en de Noordzee leidde. Met hem moesten de hanzeaten, wilden ze in vrede handel drijven en de zee bevaren, onderhandelen als met een zelfstandige macht naast Zeeland en Holland ⁽¹⁰¹⁾. Wegens zijn grote ondervinding viel hem in 1449 de eer te beurt Maria van Gelder naar Schotland te begeleiden ⁽¹⁰²⁾. Veere, de stad waarvan hij de heer was, speelde dan ook in die tijd de rol van vrijhaven, « ung port où chascun est receu » ⁽¹⁰³⁾. Toch gedroeg Hendrik van Borsel zich in de partijstrijd tussen hoeksen en kabeljauws, d.i. tussen vijanden en voorstanders van het huis Bourgondië, die Holland verscheurde, eerder als een getrouw aanhanger van de hertogen. Niet te verwonderen dan, dat hij reeds in 1445 in de orde van het Gulden Vlies werd opgenomen. Aan zulk een bondgenoot konden de Bourgondische vorsten dus heel wat hebben. Vandaar waarschijnlijk hun redenering, dat de machtspositie van Hendrik van Borsel eenmaal op zijn zoon Wolfaart moest overgaan en dat diens admiraalsfunctie dan tot een nog nauwere samenwerking zou kunnen leiden. Voorlopig was men evenwel nog niet zo ver.

In 1467 volgde Karel de Stoute zijn overleden vader, die hij sinds

(100) « le duc de Bourgoingne... avoit auparavant escript au seigneur de la Vere qui est le plus riche et plus puissant de ses pays de Hollande et Zelande et aussy au seigneur de Lannoy... qu ilz assamblassent le plus de gens de guerre que porroient..., qui assez brief apprez se mirent sur l eaue en plusieurs bateaux de guerre ». M. D'ESCOUCHY, *a.w.*, I, blz. 409, betreffende de expeditie van Filips de Goede tegen Gent in 1452.

(101) G. VON DER ROPP, *Hanserecesse, a.w.*, 2de reeks (1431-1477), 7 delen, passim.
K. HÖHLBAUM, *Hansisches Urkundenbuch, a.w.*, VIII, (1451-1463, passim.
Z. W. SNELLER, *a.w.*, blz. 49.

(102) In verband met de reis naar Schotland in 1449 schrijft M. d'Escouchy in zijn kroniek: « que on n y pooit mieulx pourveoir que du seigneur de la Vere qui estoit du pays de Hollande pour ce qu il estoit moult puissant sur la marine et bien usite des passaiges de la mer et aveux ce allie dudit roy d Escosse car son filz... avoit espouse la soeur du roy dessusdit ». Zie voetnoot 74 hierboven.

(103) PHILIPPE DE COMMINES in zijn *Mémoires* (uitgave J. CALMETTE), Parijs), 1924, dl I, blz. 212, in verband met de hulp, die Karel de Stoute in maart 1471 aan de gevluchte koning van Engeland, Edward IV, verleende, schrijft: « il luy feist faire finance de trois ou quatre grosses nefz qu il luy fist accouster ou port de la Vere en Hollande qui est ung port ou chascun est receu et luy souldoya secrettement quatorze navires de Oustrelins bien armez... ».

1465 verving, als hertog van Bourgendië en vorst van de verschillende Nederlandse gewesten, op, wat het begin van een reeks vijandelijkheden met Frankrijk betekende. Sedert 1465 inderdaad was hij in een feodale vete met de koning van dat land, de beruchte Lodewijk XI, gewikkeld. Beiden streefden er bovendien naar hun invloed te laten gelden in Engeland, waar toen de burgeroorlog van de Twee Rozen of troonstrijd tussen de huizen Lancaster en York woedde. Karel de Stoute huwde in 1468 met Margaretha van York, de zuster van de toen regerende Engelse koning Edward IV, die door de machtige graaf van Warwick, Richard Nevill, bijgenaamd de « kingmaker », op de troon gebracht geworden was. Weldra brak deze laatste met de Yorks om toenadering te zoeken tot Lodewijk XI, die in eigen land de strijd tegen de feodale coalitie, geleid tegen Karel de Stoute, ingezet had. Deze wijziging in de internationale toestand dwong de Bourgondische hertog tot paraatheid op zee. Reeds in 1469 blijkt deze aan zijn vazallen opdracht gegeven te hebben voor de komende strijd oorlogsschepen uit te rusten, die door hem te Sluis van artillerie voorzien zouden worden. Aldus zien we Hendrik van Borsel eventjes acht zulke vaartuigen leveren en in gereedheid brengen ⁽¹⁰⁴⁾, Josse de Lalaing, waarvan we niet weten of hij in die tijd reeds zijn vader Simon de Lalaing als admiraal van Vlaanderen opgevolgd had, twee. Een vijftal andere Vlaamse edellieden rustten elk minstens een schip uit ⁽¹⁰⁵⁾. Ook enkele Zeeuwse en Hollandse edelen blijken hetzelfde gedaan te hebben ⁽¹⁰⁶⁾. Elk van deze vazallen kreeg

(104) « que les huit navires de guerre que nous vous avons ordonne a prester sont prest et n y reste qu artillerie laquelle l on pourra recevoir en mon chastel de l Escluse... ». J. ERMERINS, *a.w.*, III, 1ste stuk, blz. 150. Brief van Karel de Stoute aan de heer van Veere van 20 april 1469, verstuurd vanuit Boulogne.

(105) « Parties d artillerie ordonnees estre delivrees... a messire Josse de Lalaing, chevalier, conseilier et chabellan de mondit seigneur pour soy en aidier ou voyage qu il fait presentement par le commandement et ordonnance d icellui seigneur en armes par mer pour aidier a fournir et armer deux navires dont il a charge... ». Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 3519/124171. Lijst van de afgeleverde artillerie en munitie. De andere edellieden, die in dit stuk opgesomd worden, maar waarvan niet gezegd wordt hoeveel schepen ze uit te rusten hadden, waren: « mon seigneur de Halewin », « messire Philippe de Poitiers », « messire Loys de Ghistelle, seigneur de Nevle », « messires Josse Blondel, seigneur de Palmele et Jehan de Rebreviettes, seigneur de Thibauville », « Jehan de Boinem » en « messire Henry de Borselle, chevalier, seigneur de la Were ». - Lodewijk van Gistel was de zoon van Gautier van Gistel, heer van Ekelbeke (bij Hamme, O.-Vlaanderen). Jean de Rebreviettes was waterbaljuw van het Zwin (1468-1477).

(106) ERMERINS, *a.w.* III, 2de stuk, blz. 96-97, vernoemt nog enkele namen van Zeeuwse en Hollandse edellieden, waaronder Johan van Boshuysen. Josse de Lalaing zou het bevel hebben gehad over het karveel de « Hector ».

dan ook het bevel over een van de eenheden van de vloot, die uit een vierentwintigtal gecharterde Spaanse, Portugese, Genuese en Duitse vaartuigen, allemaal grote schepen als « nefs », kraken, hulken en galjassen, bestond en te Sluis en Rammekens bij Vlissingen samengetrokken werd ⁽¹⁰⁷⁾. Karel de Stoute stelde tot zijn « stedehouder generael ende capiteine... van ziner wapeninge... by der zee », d.i. tot vloothoofd, Hendrik van Borsel aan ⁽¹⁰⁸⁾. In de gelijktijdige kronieken wordt deze dan ook, zoals vroeger Jan van Hoorn, met de titel « admiral de la mer » bestempeld ⁽¹⁰⁹⁾. Een van de eerste maatregelen, die de tijdelijke admiraal-generaal, met het oog op de komende kriegsverrichtingen, nam, was het uitvaardigen van een reglement betreffende de te geven seinen en signalen, wachtwoorden en bevelen, de te hijsen vlaggen en pennoenen, het varen in vlootverband en de tucht tijdens de strijd ⁽¹¹⁰⁾. Dat is waarschijnlijk het oudste tuchtreglement in zake maneuvres van een Nederlandse oorlogsvloot, dat, onder de vorm van een artikelbrief, bewaard gebleven is.

Toen de graaf van Warwick, die uit Engeland was moeten vluchten en in Frankrijk bij Lodewijk XI een onderkomen gevonden had, ten

(107) CH. DE LA RONCIERE, *a.w.*, II, blz. 341. - « L'armee dudict duc de Bourgongne estoit plus forte par mer que celle du roy (de France) et dudict conte (de Warwick) ensemble, car il avoit prins au port de l'Escluse largement grosses navires d'Espagne et de Portugal, deux navires de Gennes, plusieurs hurques d'Almaigne... ». PH. DE COMMINES, *Mémoires*, *a.w.*, I, blz. 196.

(108) In een brief van de stad Keulen aan Hendrik van Borsel wordt laatstgenoemde betiteld als : « stathoeder generall unseres gnadigen hern van Bourgundien van syner wapeninge bijder see ». G. VON DER ROPP, *Hanserecesse*, *a.w.*, 2de reeks, VI, Leipzig, 1890, blz. 378, nr 387. Stuk van 28 dec. 1470.

(109) « Heine von der Fere war amiral von der sehe ». Naar KASP. WEINRICH, *Scriptores rerum Prussiarum*, IV, blz. 732, in G. VON DER ROPP, *Hanserecesse*, *a.w.*, 2de reeks, VI, blz. 308, voetnoot 2. « ...de laquele flotte furent conducteurs le seigneur de La Vere, admiral de la mer, le seigneur de la Gruthuse, lors gouverneur de Hollande, le seigneur de Halluin et autres, jusques au nombre de 36 navires... ». JEHAN DE WAVRIN, *Chroniques* (Uitg. DUPONT), Parijs, 1858-1863, dl III, blz. 31.

(110) « Hierna volgen die ordonnancien gemact by myne heere, die grave van Grandpré, heere van der Vere, stedehouder generael ende capiteine, geordineert by mynen heere den hertoge van Bourgoingnen, van ziner wapeninge die hy nu doet opsetten by der zee, omme dairby te wetene die maniere van doene ende malcanders scepen te onderkennen by der zee ende zeylen, ende dat een ygelic him pine die t onthouden ende t onderhouden, updat by verzumenisse van dien geen hinder dair of en gebuert... ». - J.C. DE JONGE, *Gesch. van het Nederlandsche Zeewezen*, I. Haarlem, 1858-'62 (2de uitg.), blz. 567, bewijsstuk nr IV.

nadele van de koopvaardij van de Nederlanden aan kaapvaart begon te doen en daarbij vooral het Kanaal en het Nauw van Calais onveilig maakte, besloot Karel de Stoute in te grijpen. De Bourgondische vloot verliet Rammekens in het begin van juni 1470 en slaagde er weldra in op het spoor van Warwick te komen. Deze werd dan ook verplicht in de Normandische haven Harfleur te gaan schuilen. Door Lodewijk XI gesommeerd Frankrijk te verlaten, werd Warwick op zee door Hendrik van Borsel opnieuw aangevallen en nogmaals naar de Normandische havens teruggedreven. Daarbij vielen verschillende van zijn schepen in Bourgondische handen. Dit onverhoopt succes werd evenwel snel terug ongedaan gemaakt toen de vloot van Karel de Stoute door een storm uiteengejaagd werd. Van deze gelegenheid maakten de schepen van Warwick gebruik om naar Engeland terug te keren en tijdens hun terugtocht uit een Vlaamse koopvaardijvloot zowat 16 vaartuigen te kapen ⁽¹¹¹⁾. Warwick onttroonde Edward IV, die zich in oktober 1470 op zijn beurt gedwongen zag uit te wijken en in de Nederlanden bij Karel de Stoute een toevlucht te gaan zoeken. Deze hielp inderdaad de gevluchte koning aan de nodige schepen om met een zeemacht naar Engeland terug te kunnen keren. Daartoe liet hij op zijn kosten te Veere vier grote vaartuigen uitrusten — wat waarschijnlijk langs de heer van die stad, Hendrik van Borsel, om gebeurde — en charterde hij in het geheim van de Oosterlingen nog 14 andere schepen, die hij eveneens liet bewapenen, zodat de Engelse koning al tezamen een vloot van 36 eenheden kon samenbrengen ⁽¹¹²⁾. Daarmee stak Edward IV op 10 maart 1471 naar Engeland over. Weldra keerden de krijgskansen opnieuw in zijn voordeel, nadat hij in oktober zijn tegenstrevers in de veldslag nabij Barnet, waar Warwick sneuvelde, verslagen had. Op het vasteland evenwel werd de strijd tussen Karel de Stoute en Lodewijk XI nog tot 1472 voortgezet. In Vlaanderen gingen de Vier Leden in 1471 op bevel van de hertog over tot de uitrusting van een viertal oorlogsschepen voor de beveiliging van de koopvaardij en de zeevisserij ⁽¹¹³⁾. Daarmee scheen een nieuwe opdracht voor Hendrik van

(111) CH. DE LA RONCIERE, *a.w.*, II, blz. 332-349.

(112) PH. DE COMMINES, *Mémoires*, (uitg. J. CALMETTE), *a.w.*, dl I, blz. 196. Zie hierboven noot 103.

(113) P. VAN DUYSE ET E. DE BUSSCHER, *Inv. anal. des chartes et documents app. aux archives de la ville de Gand*. Gent, 1867, blz. 237, nr 681. Stuk van 13 mei 1471. - Het hertogelijk oktrooi betreffende de uitrusting dagtekent van 15 juli 1471. Nieuwpoort en Duinkerke ontvingen van de stad Brugge elk 150 lb. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inv. des chartes de Bruges*, *a.w.*, VI, blz. 32. Uittreksel uit de Brugse stadsrekening

Borsel te zijn weggelegd, namelijk die van de konvooiering van de vissers op zee. Met de organisatie daarvan blijkt hij zich in 1472, toen de Vlamingen geen eigen buiskonvooiers uitgestuurd hadden ⁽¹¹⁴⁾, werkelijk te hebben bezighouden, alhoewel het zijn bastaardzoon Paul was, die op zee de leiding over de konvooischepen had ⁽¹¹⁵⁾. Karel de Stoute, die tot dan toe ook aan de hanze, die ten nadele van de Fransen vóór de monding van de Somme aan de kaapvaart deed, steun verleend had, werd het volgende jaar door Lodewijk XI tot het sluiten van een bestand verplicht. Daarmee hield dan ook voorlopig de maritieme oorlogsvoering op.

Waarmede Hendrik van Borsel als heer van Veere zich soms bezig te houden had, was de arbitrage in zake de wettelijkheid van de ge-kaapte goederen, die in zijn havens door de Oosterlingen aangebracht werden. Althans zien we hem in 1471 in eerste aanleg zulk een zaak, die naderhand in beroep vóór de Grote Raad gebracht werd, regelen ⁽¹¹⁶⁾. Eigenlijk was het deze raad, die al de geschillen nopens de

van 1470-'71. - Ook Oostende ontving 150 lb. van de Vier Leden. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.298. Stadsrek. van 1471, f° 8 v°. - Zie ook O. DELEPIERRE ET F. PRIEM, *Précis anal. des archives de la Flandre Occ.*, Brugge, 1840-'58, 2e serie, deel 2, blz. 122. Rekeningen van het Brugse Vrije.

- (114) In augustus 1472 stuurde Oostende zijn afgevaardigden naar Hendrik van Borsel in verband met de konvooiering: « in Zeeland ter Verre omme de convoierscepe ter zee », « an minen heere van der Verre up tzelve », « bij minen heere van de Verre omme t fait van de visschers ende convoierscepe, 8 daghen ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3563. Stadsrekening van 1472, f° XXVII r° en v° en XXVIII r°. - Waarover de gevoerde onderhandelingen gingen leren we uit de stadsrekening van Blankenberge van dat jaar: « Item, ghetrucken met die van Oosthende ende anderen wethouders ter Veere omme metten Zeelanders te traeytierne dat zij de Vlaminghen mede convoeyhieren zoude willen... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 32.205. Rubriek « dachvaerden », zonder data.
- (115) « Ten zelven tyde assaylgierden die Fransoysen... die Hollanders die ter harinckthilt voeren in der maniere dat zy... 18 schepen ontweldichden, wat er jonckeer Pauwels van Borsele (s graven Heyndricx bastaerde zuene van Grootvelt) toe ghedaen conste... ». N. DESPARS. *Cronijcke van den lande ende graefscpe van Vlaenderen (405-1492)*, uitg. J. DE JONGHE, Brugge, 1840-'42, IV, blz. 80, onder het jaar 1472. - H. PIRENNE, *Histoire de Belgique, II*, Brussel, 1922, blz. 327-328: bestand gesloten op 3 nov. 1472.
- (116) Klacht van een Bretoens schipper uit Penmarch, waarvan het schip, met wijn geladen, vóór Duinkerke door twee hanzische oorlogsschepen gekaapt en naar een Zeeuwse haven opgebracht geworden was. Aldaar werd de schipper met de bemanning van zijn schip door tussenkomst van de heer van Veere in vrijheid gesteld, zonder zijn vaartuig en goederen terug te kunnen krijgen. De Grote Raad besliste evenwel op 24 juli 1472, dat het geschil door de heer van Veere zou worden afgehandeld en wel op zodanige manier, dat de eisers, indien ze het wilden, terug in het bezit van het

kaapvaart en de zeeroverij uit de jaren 1470 en 1471 te behandelen kreeg, gezien de bemanningen van de hertogelijke schepen zich toen te Duinkerke en elders aan roof schuldig gemaakt hadden ⁽¹¹⁷⁾. In 1473 werd Simon de Lalaing aangesteld tot « conseiller d'épée » van de Grote Raad, die dat jaar met een centraal gerechtshof, het Parlement van Mechelen, aangevuld geworden was. De nieuwe Grote Raad van Mechelen bleef voor het overige bevoegd in maritieme zaken, die de hertog aanbelangden ⁽¹¹⁸⁾. Aangezien we in die tijd Josse de Lalaing, heer van Montingy et zoon van Simon, voor het eerst als admiraal van Vlaanderen horen vernoemen, mogen we misschien veronderstellen, dat die toen pas zijn vader als admiraal opgevolgd had en dus tot de admiraliteitswaardigheid verheven geworden was. Wat er ook van zij, we zien in september 1473 Josse de Lalaing zich in zijn nieuwe functie doen vervangen niet alleen door een « stedehouder », maar ook door zijn vader zelf ⁽¹¹⁹⁾. Dit gebeurde op een ogenblik, dat, op verzoek van de Vlaamse zeesteden, met de admiraal van Frankrijk en de toenmalige bestandscommissie nopens de beveiliging van de aan gang zijnde haringvisserij onderhandeld werd. Het volgend jaar zagen de steden van

vaartuig en zijn goederen zouden worden gesteld. Brussel, Alg. Rijksarchief, Grote Raad van Mechelen, nr 791, f° 317 r° tot 320 v°, stuk nr 98.

- (117) Klacht van een Bretoens schipper uit Saint-Malo, wiens karveel in de haven van Duinkerke door de bemanningen van de twee of drie aldaar liggende oorlogsschepen, staande onder het bevel van Jehan van Boshuyzen, beroofd geworden was. Uit het onderzoek ingesteld door de Grote Raad bleek dat laatstgenoemde zijn manschappen hun soldij niet uitgekeerd had. Ibidem, nr 790, f° 182 r°, stuk nr 51. Uitspraak van 21 november 1470.
- (118) E. LAMEERE, *Le Grand Conseil des ducs de Bourgogne*, Brussel, 1900.
- (119) Oostende en Nieuwpoort stuurder in de loop van september 1473 hun afgevaardigden naar Brugge om er de bemiddeling te bekomen van de souverain-baljuw van Vlaanderen en van Joos du Bac (of de Back), « stedehouder van mijnen heere den admiraal van Vlaendren » te Atrecht « by mynen heere van Rommont, lieutenant general ende by den lieden van den rade van der wapeninghe aldaer vergadert ». De heer van Rommont verwees beide bemiddelaars naar Simon de Lalaing, heer van Montigny, « die hy zeide t last hebbende van den admiraelschepe in de stede van mer Joosse zinen zuene ». Dan werd besloten Joos du Bac te sturen naar Valenciennes bij Simon de Lalaing « omme van hem lettren te vercrighene anden admiral ende conservateurs van Vranckerijke ». Simon de Lalaing gelastte dan « Joos du Bac als stedehouder van den admiral » de bewuste brieven te schrijven en naar Frankrijk te versturen. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 37.300. Stadsrekening van Oostende van 1473. Rubrieken « daghvaerden » en « diversche costen ». Zie ook de Nieuwpoortse stadsrekening van 1473. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3564. Rubriek « diversche hoefschede ». - Josse du Bacq was in 1475 « garde de l'artillerie du chasteau de l'Escluse ». Zie noot 122 hieronder.

de Vlaamse kust zich verplicht op eigen kosten konvooschepen uit te rusten ten einde hun haringvisseren op zee te beschermen ⁽¹²⁰⁾. Hendrik van Borsel was inderdaad gestorven, zodat op hem en de Zeeuwse havens geen beroep kon worden gedaan ⁽¹²¹⁾.

In 1475 verbrak Karel de Stoute het wapenbestand met Frankrijk om, met de steun van Edward IV, die te Calais zou landen, de oorlog met Lodewijk XI te hervatten. Hij liet zich door de Vier Leden van Vlaanderen een « bede » van 30.000 schilden in gouden munt toekennen. Het grootste gedeelte van dat bedrag, namelijk 21.750 schilden, moest dienen voor de uitrusting, bevoorrading en bemanning van een vloot van acht oorlogsschepen, waaronder een admiraalschip van 400 vaten, een schip van 240 vaten en zes karvelen met een tonnemaat, schommelend van 106 tot 160 vaten. De gezamenlijke tonnemaat bedroeg 1.416 vaten en de bemanning telde in het totaal, zonder de opperbevelhebber, 1.018 koppen. Dit vernemen we althans uit de rekening, die betreffende deze uitrusting bewaard gebleven is ⁽¹²²⁾. Bij genoemde vloot werden waarschijnlijk nog vijf schepen, die op kosten van het gewest Zeeland bewapend geworden waren, gevoegd ⁽¹²³⁾.

Tot opperbevelhebber met de rang van « capitaine general de la mer », titel, die reeds vroeger door Hendrik van Borsel gedragen ge-

(120) R. DEGRYSE, *Rekening van de Nieuwpoortse haringvangst en konvooierring van 1474 (met verklarende woordenlijst door R. De Bock)*, (MEDED. V. D. MARINE ACADEMIE VAN BELGIE, XI), 1958-1959, blz. 62.

(121) H. van Borsel zou op 17 maart 1474 gestorven zijn. Ermerins, a.w. dl III, 2de stuk, blz. 85. - G. VON DER ROPP, *Hanserecesse*, a.w., Abt. II, 7de dl, blz. 380, nr 167. Brief van 24 maart 1474, waarin gezegd wordt « dat de here van der Ver dot is ».

(122) « Audit seigneur de la Vere capitaine general de ladite armee de mer pour son plain et entier payement des gaiges de lui qui sont 120 escus par mois. Et pour les gaiges et vitalles des autres capitaines, gentils hommes, hommes d'armes, pillots, maistres, contremaistres, cannoniers, quartiermaistres, cuisiniers, carpentiers, maronniers et autres officiers et combattans, estans es huit navires precedentes en nombre de mil et 18 personnes qui chacun comptez a 3 escus par mois sans les crues font 3054 escus... » (fo 5 v°).

In de rekening is er ook sprake van Josse du Bacq, die instond voor de artillerie in het kasteel van Sluis, waarschijnlijk als luitenant van Simon de Lalaing, kapitein aldaar (fol. 16 r°). Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 6770. Rekening van Jehan de Wailly belast met het beheer van de 30.000 schilden « accordez a mon seigneur le duc de Bourgogne par le pays de Flandre pour son armee de la mer en l'an 75 ». Het stuk bevat 31 bladzijden geschreven tekst en loopt over de periode 15 mei-30 september 1475.

(123) « A Jehan bastart de Baenst bailli d'Erremude pour plusieurs parties par lui payees et mises hors, tant pour le recouvrement de l'artillerie de mons. des cinq navires de guerre estans en Zellande ». Ibidem (fo 11 r°).

worden was, stelde de hertog Wolfaart van Borsel, de nieuwe heer van Veere, aan. Deze werd in zijn taak bijgestaan door verschillende edellieden met de rang van kapitein, waaronder Jehan van Cruninghen, heer van Pamel, die het bevel voerde over de « Katharina », het Oostends konvooischip, een van de zes gecharterde karvelen ⁽¹²⁴⁾. De Bourgondische vloot blijkt inderdaad in mei of juni vanuit Arnemuiden en Sluis zee te hebben gekozen om langs de Vlaamse kust naar Engeland over te steken ⁽¹²⁵⁾. Karel de Stoute, die op dat ogenblik met de keizer in oorlog was en zijn tijd met de belegering van Neuss op de Rijn verloor, keerde telaat terug om nog enig nut uit de landing van de Engelsen te Calais te kunnen halen. Edward IV sloot bovendien, het wachten beu, einde augustus met Lodewijk XI een overeenkomst, zodat ook de hertog zich bij een wapenbestand diende neer te leggen ⁽¹²⁶⁾. Meer dan de Engelsen begeleiden blijkt de Bourgondische vloot dan ook niet gedaan te hebben.

De admiraal van Vlaanderen, Josse de Lalaing, wiens vader toen nog steeds kapitein van Sluis was, schijnt aan de expeditie van 1475 niet deelgenomen te hebben. Het jaar voordien was hij immers tot souverain-baljuw van het graafschap aangesteld geworden. Zijn vader, Simon de Lalaing, stierf op 15 maart 1477. Van hem zegt zijn graf-schrift te Deinze, « qu'il fut en huict batailles par terre et par mer ». Op het graf van Josse, dat zich naast dit van Simon in dezelfde kerk bevindt, staat te lezen « qu'il fit plusieurs grands voyages de terre et

(124) Ibidem. Zie over het Oostends konvooischip van 1474 en 1475 noot 120 hierboven.

(125) In de Blankenbergse stadsrekening van 1475 komt in verband daarmee volgende uitgave voor: « Iem, ghegheven Jan Reynaert omme dat hy ghync te Wendunen als myn heere van der Vere over quam metter vlote omme te weten wat scepen dat waeren, 2 gr. ». Brussel, Alg. Rijksarch., nr 32.208.

(126) H. PIRENNE, *Histoire de Belgique, dl II, a.w.*, blz. 335. - Dat de hertogelijke vloot Edward IV hielp bij de overtocht naar Calais en de terugkeer naar Engeland blijkt uit verschillende uitgaven, die in de rekening van de vloot van 1475 voorkomen: « A Alardin vanden Houte pour certains voyaiges par lui fais par l'ordonnance de mondit seigneur de la Vere en venant d'Angleterre, ou estaient les navires de guerre, a Bruges... ». - « A messire Jehan van Melle, chevalier, qui par l'ordonnance de monsieur le chancelier avoit paye a Jehan de Boscuyse... la somme de cent escus pour les voyages et despens par lui fais par l'ordonnance de mondit seigneur le duc en levant et recouvrant tant ou pays de Hollande que de Zelande certain nombre de navires pour passer le roy d'Angleterre et ses gens du pays d'Angleterre et de Calais et pardeca es pays de mondit seigneur ». Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 6770, f° 15 r° (Zie noot 122 hierboven). - De intocht van Edward IV te Calais greep plaats op 4 juli 1475.

de mer » en « qu'il prit d'assaut une isle » ⁽¹²⁷⁾. Welke dit eiland was, dat door Josse de Lalaing stormenderhand veroverd werd en wanneer dit kan gebeurd zijn, weten we niet. Zeker is het, dat afgezien van de expeditie tegen Warwick in 1470, we niets meer over de heldendaden van deze admiraal vernemen. We hebben de indruk, dat Josse de Lalaing zijn admiraalsambt slechts als een waardigheid beschouwde, die hem toeliet de tiende penning op de gekaapte goederen te heffen, zonder iets anders te moeten doen dan in diplomatieke dienst te staan. Daarin zou tot aan zijn dood in 1483 weinig of geen verandering meer komen.

4. DE ADMIRAAL EN DE MARINE ONDER MARIA VAN BOURGONDIE EN MAXIMILAAN VAN OOSTENRIJK (1477-1488)

De dood van Karel de Stoute, die op 5 januari 1477 in de slag bij Nancy door René, hertog van Lorreinen, en de Zwitsers verslagen werd en er sneuvelde, stelde de Vlamingen in de gelegenheid het Bourgondisch gecentraliseerd staatsapparaat te vernietigen en, althans voor korte tijd, het particularisme te herstellen. Het Groot Privilegie en de andere charters met voorrechten, die toen van Maria van Bourgondië, dochter en opvolgster van de gesneuvelde vorst, afgedwongen werden, bevatten ook bepalingen betreffende de kaapvaart en de admiraal. Zo beperkte het Groot Privilegie het kapen krachtens « lettren van marque » en van « contremarque » uitsluitend tot het verhalen van de geleden schade op de schuldige tegenpartij met uitsluiting van al de andere kooplui en zeelieden van de natie, waartoe die tegenpartij behoorde ⁽¹²⁸⁾. Het charter, dat op 21 april door de stad Brugge verkregen werd, bepaalde bovendien, dat de heer van de Brugse tol op eigen kosten moest overgaan tot het leggen « ter zee up den Vlaemschen stroom » van vier « vreidscepen... ter bewaernesse van den coopman

(127) M. BRASSART, *a.w.*, blz. 108 (Josse) en 105 (Simon). - BIOGRAPHIE NATIONALE, *a.w.*, dl XI (*La-Ler*), kol. 112-113 : artikel « de Lalaing » (*Josse*).

(128) « ende insgelijcx dat men den loop van der coopmanscepe niet en zal moghen beletten onder tdexele van eenighen lettren van marque, contremarque, neminghen of represaille, dan alleene up de besculdeghe ende gheenseins up de innocente ende ontsuldeghe van dien ende dat de coopman uut Vlaenderen niet vervreemt noch verjaecht en zij uut occusoene van eenighen orloghen... ». Gent, Stadsarchief, nr 707. Groot privilegie van Maria van Bourgondië van 11 februari 1477, lijnen 490-495 (Uitgave A. LALLEMAND EN W. DE VREESE, *Documents fondamentaux de l'histoire de Belgique*, Luik, 1913, blz. 149).

ende visschers »,terwijl de admiraal van Vlaanderen er twee in zee moest sturen « omme te bescuddene die cooplieden goedinghen ». Elk van deze vaartuigen moest minstens 200 vaten meten en een bemanning van minstens 150 koppen tellen. De heer van de Brugse tol was toen Pieter van Luxemburg, graaf van Saint-Pol, tevens heer van een hele reeks steden en dorpen, waaronder Duinkerke en Gistel. Het was in zijn hoedanigheid van heer van dit laatste dorp, dat hij te Brugge, krachtens een oud feodaal recht, nog een gedeelte van de opbrengst van de aldaar geheven grafelijke tol mocht opstrijken. Het Brugse charter bepaalde uitdrukkelijk, dat indien hij de vier schepen niet uitrustte, de stad het in zijn plaats zou mogen doen en de onkosten ervan op hem en zijn bezittingen mocht doen verhalen. De admiraal van zijn kant mocht van niemand nog de tiende penning eisen en nemen, zo hij de twee oorlogsbodems, die van hem geëist werden, niet leverde en in zee stuurde ⁽¹²⁹⁾. Het charter voorzag dus eigenlijk de uitrusting van altezamen zes bewapende vaartuigen. Dit gebeurde op het ogenblik dat de Franse koning Vlaanderen bedreigde en zijn kapers de zee onveilig maakten. Of het werkelijk in de bedoeling van de Bruggelingen lag de heer van de tol en de admiraal van Vlaanderen, dan wel de hertogin tot de uitrusting van oorlogsschepen te dwingen, is problematisch. Wat er ook van zij, het afgedwongen voorrecht kwam, indien het werd toegepast, neer op een precedent, dat ook door Brugge zelf moest worden nageleefd, indien de stad de tol van Pieter van Luxemburg in pacht nam. In dergelijk geval diende ze inderdaad ook de feodaal-militaire verplichtingen van de heer van de tol betreffende « scepen ter zee te houdene » over te nemen. Dergelijke lasten wezen de Bruggelingen evenwel uitdrukkelijk af, wat blijkt uit een resolutie van hun schepenen van enkele jaren later ⁽¹³⁰⁾.

(129) « Ende voort dat d admirael van der zee gheenen tienden penninch heffen noch nemen en zal van niemende wie hy zij van buten of van binnen slands, tenzij dat hij twee scepen elc van twee hondert vaten ten minsten ghereedt ende die houde ligghende jn de zee omme te bescuddene die cooplieden goedinghen ghemand elc van den voirseide scepen also wel van den heere van den toolne als van den admirael ten minsten met hondert ende vyftich werachtighen mannen ». Brugge, Stadsarchief, charter nr 1155. Onjuiste ontleding in L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inv. des Arch. de Bruges, a.w., VI*, blz. 146.

Dat Pieter van Luxemburg, graaf van Saint-Pol, de heer van de Brugse tol was, blijkt uit een stuk van 16 april 1481. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *a.w.*, blz. 205, nr 1179 (mededeling van de heer A. Maréchal, Rijksarchivaris te Brugge).

(130) « Wel verstaende dat de stede ter cause van den pachte niet commen en zal in eenighe lasten der eerlichede vander thol anegaende, als van

Wie zich met de kwestie van de verdediging op zee kan ingelaten hebben, was de jonge Filips van Kleef, zoon van Adolf van Kleef, heer van Ravenstein. Op 11 april 1477 benoemde Maria van Bourgondië hem tot haar luitenant-generaal in al de Bourgondische landen. Tot de bevoegdheden van deze functie behoorde de organisatie van de landsverdediging o.a. door de mobilisatie van de dienstplichtige edellieden met hun volgelingen ⁽¹³¹⁾. Op dat ogenblik reeds, d.i. nog vóór de uitvaardiging van het door Brugge afgedwongen charter, zien we drie of meer oorlogsschepen aan het werk « omme den stroom van Vlaendren zuver te hauwene ende te bewaerne van de Franchoisen ende andere vianden » ⁽¹³²⁾. Deze vaartuigen waren eigenlijk konvooische-

scepen ter zee te houdene of myn gheduchte heere te dienen in zine wapeninghe of ander ghelike lasten... ». Resolutie van de gemeente Brugge van 24 februari 1480 ter gelegenheid van het in pachten nemen van de tol. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cart. de l'ancien grand tonlieu de Bruges*, Brugge, 1908-'09, dl I, blz. 100, nr. 2717. - « Ontfaen van den pachte van den thoolne ghepacht jeghens... mynen heere den grave van Sint Pol, heere van den thoolne jn Brugghe. ». *Ibidem*, II, blz. 163. Uittreksel uit de Brugse stadsrekening van 1481-'82.

Of de militaire verplichting verbonden aan de Brugse tol opklimt tot 1200, zoals de biografen van het huis van Gistel doen voorkomen, is niet na te gaan. Zie daarover TH. DE LIMBURG-STIRUM, *Le cour des comtes de Flandre, I. Le chambellan de Flandre et les sires de Ghistelles*, Gent, 1868, blz. 111 en 114-115. - N. Despars in zijn kroniek haalt in verband met dit zogezegd feodeel gebruik een incident aan, dat in 1436 zou voorgevallen zijn, maar waarvan in de gelijktijdige oorkonden geen gewag gemaakt wordt: « so vinck Jan van Uytkerke, die capiteyn van Nieupoort, een coopvaerderschip van Castijlgien in zee, van welke hy zommeghe Vlaemsche ende andere bootghesellen dede onthoofden als zee-roovers... ter grooter confusie en cleenigheit van vrou Johanne, die vrou van Ghistele, wesende alsdoen te Brugghe... omme dies wille dat zij den Vlaemschen stroom niet bet bescermt ende bevrijdt en hadde jeghens die zeeroovers ende lijcdeders, ghemerct dat zijder haren thol voren ontfinck, in der maniere dat haer endelinghe wel expresselick by den collegie gheordonneert wiert tzelve voortan te beterene ofte men zoudet doen tharen dobbele kosten ». N. DESPARS, *Cronijcke, a.w., III*, blz. 380. Hieruit blijkt duidelijk dat Despars de situatie geschapen door het Brugs charter van 1477 toepast op feiten gebeurd voordien.

(131) DR. JOHANNA K. OUDENDIJK, *Een Bourgondisch ridder over den oorlog ter zee*, (NED. AC. VAN WETENSCHAPPEN. COMMISSIE VOOR ZEEGESCHIEDENIS, dl VII), Amsterdam, 1941, blz. 4 en 43. Reeds in augustus 1476 had Karel de Stoute zijn wens te kennen gegeven « te hebbene volc ter zee wapeninghe ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.303. Oostendse stadsrekening van 1476, f° 7 r°.

(132) Althans zo beweerden de Oostendenaars als antwoord op volgende aanklacht van Bretoense kooplui: « Ende also zy waeren jn weghe weder te keeren jn Bretaignen, waeren by drie scepen van orlogen, jn deen van de welke zy waeren Jacob Bonem, Donaes Godderis, Jacob Gobin, Pieter Zwancke, Cornelis de Bast, Vincent Helle en Joris Clictove ende anderen wesende hoere medegesellen wesende van Oistende genomen ende ghevangen al oft zy Franscoisen of vianden van ons gheweest hadden ». Vertoog

pen, die door de stuurman en vissers van Duinkerke, Nieuwpoort en Oostende met hun « adherenten » onder de kleinere kustgemeenten uitgerust geworden waren. Dit kan op last van de regering, die toen Maria van Bourgondië bijstond, gebeurd zijn. Bepaalde edellieden moeten daarbij de zorg over het in zee sturen van een schip op zich genomen hebben. Dit blijkt althans zo te zijn geweest voor het vaartuig uitgerust door de stuurman en vissers van Nieuwpoort, Lombardsijde en Raver-sijde, die in opdracht handelden van Jacques Galliot, heer van Chante-raine, of beter met hem blijkbaar geassocieerd waren ⁽¹³³⁾. Deze edel-man was de leermeester en naaste medewerker van Filips van Kleef ⁽¹³⁴⁾. Het Nieuwpoorts oorlogsschip was te Duinkerke uitgerust gewor-den ⁽¹³⁵⁾, maar of de heer van die stad, Pieter van Luxemburg, en de admiraal Josse de Lalaing met die uitrusting iets te maken hadden, is niet na te gaan. Zeker is het dat de drie of meer betrokken vaartuigen op zee gezamenlijk opereerden en dat hun bemanningen zich daarbij, onder de mom van kaapvaart, aan zeeroverij schuldig maakten. Zowel het Oostends « vredescip » ⁽¹³⁶⁾, als het Nieuwpoorts konvooischip,

van twee schippers uit Le Croisic in Bretagne, wier schip door de Vlamin-gen gekaapt geworden was en die daarom voor de Grote Raad van Me-chelen een proces ingespannen hadden. Brussel, Alg. Rijksarchief, Fonds Grote Raad van Mechelen, nr 796, blz. 62 en 63, stuk nr 31. Uitspraak van 25 aug. 1478.

Dat de drie schepen door de drie zeesteden uitgerust geworden waren, blijkt uit een vidimus van een akte van de Nieuwpoortse schepen nopens soortgelijk geval van zeeroverij : Nieuwpoort, Oud Archief, nr 600 (char-ter nr 172). Schepenakte van 10 maart 1479 met bijbehorende attestatie van vidimus in het Latijn : « in certibus navibus de partibus exterioris scilicet de Dunkerke, Neuport et Ostende ».

- (133) De bemanning van het Nieuwpoorts oorlogsschip werd in een proces gewikkeld. Op 16 juli stuurde de stad Nieuwpoort in verband daarmee haar afgevaardigden naar Brugge « omme voradvis ende consultacie te nemen up zekere questie staende hier voor de wet tussen zekere coop-mannen van Calays ende den capitain van de scepe van orloghe van myn heere van Sainttraine... ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3569. Stads-rekening van 1478, rubriek « dachvaerden ». Het proces werd dus aan-vankelijk voor de schepenbank van Nieuwpoort ingezet.
- (134) JOHANNA K. OUDENDIJK, *a.w.*, blz. 5 : « dat Philips van Kleef nog eenigen tijd den bijstand behoefde van ouderen in leeftijd en ervaring, zooals van Jacques Galliot, heer van Chanteraine, met wien hij zijn eerste krijgsdaden heeft verricht ».
- (135) « Pieter Keutart burchmeester ende Henric Meze ghesonden te Dunkerke omme toe reeden van de convoyscepe... ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3568. Stadsrekening van 1477. Rubriek « dachvaerden », zonder vermel-ding van datum.
- (136) Op 6 april 1477 doen de Bruggelingen de nodige stappen om « te doen ontslane » het « scip toebehoorende coopliden van Bretaignen gearres-teerd t Oostende ». Brugge, Stadsarchief. Stadsrekening van 1477-1478, f° 53. Zie noot 132 hierboven. - De Oostendenaars zelf wisten niet goed wat ze met het gekaapte schip moesten aanvangen : « Jacop Ghizelin te

varend in opdracht van de heer van Chanteraien ⁽¹³⁷⁾, bracht in zijn thuishaven een « prise » aan, waarvan de wettigheid naderhand betwist werd, zodat telkens de zaak voor de Grote Raad in behandeling kwam. Misschien was het in verband met deze procedure, dat de admiraal op een bepaald ogenblik per bode een brief naar Oostende stuurde ⁽¹³⁸⁾. Meer van hem vernemen we evenwel dat jaar niet. In september 1477, toen met Frankrijk een wapenbestand gesloten werd, kwam er heel waarschijnlijk een einde aan de patrouilleopdracht van de drie of meer Vlaamse oorlogsschepen ⁽¹³⁹⁾. Ook in Zeeland en Holland waren op verzoek van de hertogin en de provinciale staten door de zeesteden een zeker aantal oorlogsbodems uitgerust en in zee gestuurd geworden, wat met de medewerking van Wolfaart, heer van Veere en toenmaals stadhouder van de vorstin in beide gewesten, kan gebeurd zijn ⁽¹⁴⁰⁾. Maria

Ghend metten quartiermeesters van onsen vreidescepe om advis van eenre prise bij hemlieden ghedaen... Beeden beurchmeesters ende Jan Maertins te Brughe jn de camere den anderen (dach) in wedemaend up t fait van den voorseide neminghe... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 37.304. Oostendse stadrekening van 1477, f° 6 v°.

Tijdens het proces werd in september 1477 te Sluis op het Oostends oorlogsschip een beslaglegging uitgevoerd : « Jacop Ghizelin te Ghend den 13e van septembre om provisie van eenen arreste ghedaen in t watre ter Sluis up onse vreidscip niet jeghenstaende de litispentie... ». Ibidem, nr 37.304, f° 7 r°.

- (137) De benadeelde kooplui, Engelsen uit Calais, zagen hun aanklacht door de Nieuwpoortse schepen, afgewezen. Het vonnis van de Nieuwpoortse schepensbank werd evenwel op 24 sept. 1478 door de Grote Raad van Mechelen nietig verklaard : « disons et declairons mal avoir este jugie et appointie par lesdits bourgemaistres et eschevins de notre ville de Neufport ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Fonds Grote Raad van Mechelen, nr 796, blz. 67-69, nr 35. - Vandaar dan de nieuwe uitspraak van de Nieuwpoortse schepenen inzake de uitkering van schadevergoeding. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 600 (charter nr 172). Stuk van 10 maart 1479. - Zie ook de Nieuwpoortse stadrekening van 1478, Ibidem nr 3569 f° 17 en 18. Zie ook noot 133 hierboven.
- (138) « Eenem messagier met lettren van mes. Joosse de Lalaing, admiraal... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 37.304. Oostende stadsrekening van 1477, f° 8 r°.
- (139) Op 24 september 1477 kwam de heer van Chanteraine op bezoek te Nieuwpoort en werd er door de schepenen ontvangen. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3568. Stadsrekening van 1477. Rubriek « presentwijnen ».
- (140) Betreffende Middelburg is er sprake van « de costen van der toebereedinghe van scepen van oirlooge upgesteld van s lants wegen in den jaeren 76, 77, 78, 79 ende 80, dairaf de stede bewesen is jairlicx t ontfangene 200 lb. gr. Vlaems ten termijne van zes jairen lanc geduerende ende dairaf dit jair 81 t eerste is verschenen Sinte Jans dage decollatio 81 voirschreven » (29 aug. 1481). UNGER. *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg, II*, (RIJKS GESCH. PUBLICATIEN), 's Gravenhage, 1926, nr 267. Uittreksels uit de Middelburgse stadsrekening van 1482. Ook Veere kreeg dergelijke toelage. ERMERINS, *a.w.*, 3de deel, 2de stuk, blz. 105.

van Bourgondië zelf was op 19 augustus 1477 met Maximiliaan, aarts-hertog van Oostenrijk, in het huwelijk getreden, zodat ze voortaan niet meer allen stond.

Wat in 1477 en volgende jaren opvalt, is niet alleen het naast elkaar bestaan van verschillende maritieme gezagsdragers, maar ook het nagenoeg zelfstandig optreden van de zeesteden van Vlaanderen, Zeeland en Holland in zake de uitrusting van konvooi- of oorlogsschepen. In februari 1478 nog zien we Josse de Lalaing, langs zijn luitenant om, te Duinkerke de tiende penning heffen op een aldaar door een Zeeuws kaper aangevoerde « prise », waarvan de wettigheid naderhand door de Grote Raad afgewezen werd ⁽¹⁴¹⁾. Dit doet veronderstellen, dat de admiraal van Vlaanderen op dat ogenblik nog steeds als dusdanig erkend werd, niettegenstaande hij geen oorlogsvloot onder zijn gezag had. Maximiliaan stelde inderdaad in juni 1478 Jacques de Savoye, graaf van Romont en schoonzoon van Pieter van Luxemburg, tot « capiteyn generael van der zee » aan ⁽¹⁴²⁾. Deze was de maand voordien samen met Josse de Lalaing, Pieter van Luxemburg en Wolfaart van Borsel in de orde van de ridders van het Gulden Vlies opgenomen geworden. Weldra slaagde zijn vloot er in de hand te leggen op drie Franse vaartuigen, die, geladen met geschenken en oorlogsmateriaal van Lode-

(141) « Que environ le my quaresme derrenier passe ledit Jehan Soete maronnier de notre pays de Zeelande arriva audit port de Dumkerke a tout ung navire chargie d aucuns biens denrees et marchandises. Et lui illec arrive ainsie que tous marchans avoient acoustume faire se feust approuchie des admiral de la mer ou de son lieutenant et autres officiers audit lieu de Dumkerke. Ausquelz comme ilz avoient entendu jcellui Jehan Soete eust expose comment en singlant sur la mer il avoit prins ung navire chargie de marchandises appartenant aux francois noz adversaires. Lequel il et ses compaignons avoient prins comme de prinse de guerre requierres que a en faire vente... ». De admiraal kreeg als tiende penning zijn deel: « ung lez (barilz de herens) pour le droit dudit admiral ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Fonds Grote Raad van Mechelen, nr 796, blz. 104-106, nr 58. Uitspraak van 12 februari 1479.

Ook in de Brugse stadsrekeningen is er sprake van deze prise: « Item ghesonden Jan de Keryt (in maart ?) met Jan Ryquaerde te Duunkerke omme te vernemene van de nemijnghe die de sciplieden van Duunkerke ghedaen hadden up zekere coopliden uut Ingheland... ». Brugge, Stadsarchief, Rekening van sept. 1477 tot sept. 1478, rubriek « rydegheld ». Het schip met zijn lading van 25 last haring en andere zaken, waaronder laken, was eigenlijk herkomstig uit Plymouth en behoorde aan Engelse reders. Jehan Soete had misbruik gemaakt van de tegenwoordigheid van « le flote des navires de Zeelande et Hollande », meer bepaald van twee handlangers « chacun d eulx maistre d un navire de guerre ». Vandaar dan ook de tussenkomst van de Grote Raad van Mechelen.

(142) « Eenens messagier van mynen heere van Romont capiteyn generael met lettren van ziere commissien anghaende der wapeninghe ». Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 37.305. Oostendse stadsrekening van 1478, f° 9 r°.

wijk XI voor Edward IV, op weg waren naar Engeland. Hun lading liet hij te Sluis, tegen het protest in van de Engelse koning, aan de man brengen ⁽¹⁴³⁾. Heel waarschijnlijk bestonden de schepen van Jacques de Savoye uit oorlogsbodems, die, zoals in 1477, door de Vlaamse zeesteden geleverd geworden waren. In ruil daarvoor waren de stuurli en vissers overigens van de betaling van « 's herengeld », de hertogelijke tol op de door hen uit de zee aangevoerde kaakharing, vrijgesteld geworden ⁽¹⁴⁴⁾.

In juni 1478 was met de Franse koning een nieuw wapenbestand gesloten geworden. Toch werden in 1479 de krijgsverrichtingen hervat. Nogmaals werden door de Vlaamse, Zeeuwse en Hollandse zeesteden, onder de vorm van konvooischepen, oorlogsbodems uitgerust en in zee gestuurd ⁽¹⁴⁵⁾. Aartshertog Maximiliaan versloeg op 7 augustus Lodewijk XI bij Guinegate, maar kon hem niet tot het sluiten van een

(143) BIOGRAPHIE NATIONALE, XIX, (*Reingout-Romunde*), kol. 928-937, artikel « de Romont » Jacques.

(144) Op 24 april 1478 vroeg de stad Nieuwpoort aan de heer van Romont kwijschelding van de levering van landstrijdkrachten « mids dat dese stede volc ende scepen van oorloghe ter zee hadde ende hilt... ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3569, f° 18 r°. - Oostende stuurde op 20 dec. 1478 een afgevaardigde naar Blankenberge « omme inninghe te hebbene van de stierlieden aldaer van dat zij sculdich waeren ter cause van den convoy-scepe... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 37.305, f° 7 r°. Blankenberge had inderdaad samengewerkt met Oostende.

De afgevaardigden van het Brugse Vrije spraken op 3 mei 1478 met « den president van den groten rade nopende sheeren ghelde daer inne dat men de vrylaten wonende te Wilravensyde te Heys ende elders belasten wilde niet jeghenstaende dat hemlieden dat quitte ghescolden hadde gheweist by onse gheduchte joncvrouwe overmids dat zij ter zee dienden te hueren kosten... ». Ibidem, nr 42.588. Rekening van het Brugse Vrije, van 1477-1478, f° 67 r°.

(145) Het Oostends konvooischip blijkt twee reizen te hebben gedaan : « Jan Maets ende Cornelis de Scachtere ghesonden ter Sluus den 12en in septembre bi den scippere van onsen convoyscepe hem ende zinen ghesellen te lastenen dat zij hemlieden haestelic toereeden zouden ende in de zee houden... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.306. Oostendse stadsrekening van 1479, f° 7 v°.

Reeds in de loop van juni stuurde de stad Oostende haar afgevaardigden naar Sint-Omaars, waar de Grote Raad zich bevond, om « laxatie te vercrighene van den lieden van wapenen », die ze moest leveren, zich daarbij erop beroepend, dat zij « vele lieden ter zee hadden metten vreytscepe... ». Ibidem. - De stad Nieuwpoort deed hetzelfde in de loop van de maand juli en riep dezelfde redenen in « midts den scepe van oorloghe van hier ter zee ghereet ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3570. Rubriek « dachtvaerden ». - De gevraagde vrijstelling werd bekomen.

De uitgaven van de stad Oostende voor haar « scip van oorlooghe ghereet ter zee » in samenwerking met Blankenberge, Heist en Wenduine, bedroeg, na aftrekking van de baten, nog 216 pond 13 shell. 5 penn, groten of 2600 pond 1 schell. parisis. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, nr 37.306. Oostendse stadsrekening van 1479, f° 18 r°.

vrede dwingen, zodat de oorlog bleef voortduren. Heel waarschijnlijk bleef Jacques de Savoye dan ook kapitein-generaal van de zee ⁽¹⁴⁶⁾.

In 1480 zien we Maximiliaan en Maria van Bourgondië voor het eerst in Zeeland, Holland en Friesland een maatregel treffen, die reeds in Vlaanderen sinds 1478 van toepassing was. Op 8 juni van dat jaar verleenden ze aan de «baenrotsen, ridderschappen ende steden» aldaar de toelating om een kraak en zestien andere oorlogsbodems voor de strijd tegen de Franse kapers uit te rusten. Daarbij zouden de Staten van deze drie provinciën «t geheel regiment van de wapeninge ende vloot» wel mogen behouden, maar zouden de kwartiermeesters en ridders toch aan een hertogelijke kapitein of aan verschillende zulke kapiteins te gehoorzamen hebben. De onkosten van de uitrusting dienden steeds door de vissers, de kooplui en de gemeenschap te worden gedragen ⁽¹⁴⁷⁾. Wie de bewuste kapitein of kapiteins kunnen geweest zijn, hebben we niet gevonden. Of Josse de Lalaing, die in mei 1480, in de plaats van de afgetreden Wolfaart van Borsel, tot stadhouder-generaal van de drie genoemde provinciën, benoemd geworden was, in deze bewapening een rol gespeeld heeft, is evenmin na te gaan ⁽¹⁴⁸⁾. Zeker is het, dat dat jaar in Vlaanderen de onkosten van de uitrusting en het onderhoud, van mei tot september, van 6.000 «vechtende mannen» en drie oorlogschepen «ten bescondde van den lande» door de Vier Leden gedragen werden ⁽¹⁴⁹⁾.

(146) Aartshertog Maximiliaan stuurde op zeker ogenblik naar Oostende een mandement waarin stond «dat men mynen heere van Romont obedieren zoude als capitein». Ibidem f° 9 v°.

Te Nieuwpoort kwam «mijne heere de grave van Romondt» op bezoek bij de schepenen op 31 oktober 1479. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3570, Stadsrekening van 1479. Rubriek «presentwijnen».

(147) «de quartiermeesters ende ruterer... die onse cappiteyn of cappiteynen, die wij daertoe committeren sullen, gehoorsamich onderdanich zullen wesen...». P. A. MEILICK, *Archieven van de Staten van Holland, I*, 's Gravenhage 1929, blz. 251, nr 81. Stuk van 8 juni 1480.

Voor Middelburg, zie UNGER, *a.w.*, II, blz. 376, nr 265. Uittreksels uit de stadsrekening van 1480 in verband met de uitreding van de «Marquyne», het Middelburgs oorlogsschip, dat ook de twee vorige jaren voor de konvooiering van de haringsvissers in zee gestuurd geworden was.

(148) Baanrotsen, ridders en steden behielden het recht zekere notabele personen voor de administratie van de konvooigelden zelf aan te stellen. In 1482 integendeel zou Josse de Lalaing daarmee belast worden.

(149) I. L. A. DIEGERICK, *Inv. des arch. de la ville d'Ypres*, Brugge 1853-'68, IV, nr 1082. Stuk van 4 mei 1480, «ghegheven binnen onzen hove van der Haghe in Holland». - «Gheconsenteert mijnen gheduchten heere biden twee leden van Vlaendren te wetene Brugghe ende Ypre over hemlieden ende die van huerlieder quartieren omme daer mede te betaene ende te onderhoudene vive maenden lang, jngaende den eersten dach van der voorseide maend van meye ende hendende den laetsten

Het regime van de bevelvoerende kapitein blijkt in Vlaanderen in 1481, toen door de zeesteden nogmaals konvooischepen « ten bescondde en de bewaernesse van de visschers » uitgerust geworden waren, te zijn blijven voortbestaan ⁽¹⁵⁰⁾. Te Nieuwpoort gaf dit aanleiding tot een betwisting, toen de « capitein » de tiende penning eiste « van tgoncht dat de scepen van orloghe gheconquestiert hadden up die vianden slands » ⁽¹⁵¹⁾. Of met deze officier Jacques de Savoye dan wel een van de hertogelijke luitenanten, meer bepaald de kapitein van Nieuwpoort, of zelfs een scheepskapitein bedoeld werd, weten we niet. Wat er ook van zij, de betwisting zelf toont aan dat de « kapitein » de admiraal van Vlaanderen inzake de tiende penning poogde te verdringen.

De dood van Maria van Bourgondië op 27 maart 1482 gaf een nieuwe wending aan de oorlog, gezien de Staten-Generaal van de Nederlanden bereid waren desnoods zonder Maximiliaan de vrede met Frankrijk te sluiten. Toch werd ook dat jaar door de verschillende maritieme gewesten opnieuw een inspanning geleverd ten einde de « beschermnisse van die gemeene harinckman ende coopman » te verzekeren. Krachtens een oktrooi van Maximiliaan van 19 juli kregen de Zeeuwse en Hollandse zeesteden de toelating om in het totaal twaalf oorlogsschepen uit te reden. De onkosten van de ganse uitrusting dienden door de gekonvooieerde vissers en kooplui gezamenlijk te worden gedragen.

dach in september eerstcomende, zesse duust vechtende mannen ende drie scepen van oorloghen ter zee ten bescondde van den lande waer of de porcie van die van den Vryen bedraecht 57.140 lb. parisis ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 42.590. Rekening van het Brugse Vrije van sept. 1479 tot sept. 1480, f° 140 v°.

Zie ook de stadsrekeningen van Nieuwpoort, Oostende en Blankenberge van 1480. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3571 en Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nrs 37307 en 32213.

- (150) Ibidem, nr 42.591. Rekening van het Brugse Vrije van sept. 1480 tot sept. 1481, f° 47 r°. Besprekingen met de wet van Brugge in de loop van augustus 1481. - In de stadsrekening van Oostende van 1481 is er ook sprake van « t scip van Brugghe », dat waarschijnlijk in 1480 als konvooischip uitgereed geworden was. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37308, f° 9 r°.

Op 8 februari 1482 ging men nog achterstallige konvooigelden te Sluis innen. Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.309. Oostendse stadsrekening van 1481, f° 8 r°. - Ook in Zeeland en Holland werden in 1481 konvooischepen door de zeesteden uitgerust. Zie noot 140.

- (151) « Clais Jacops den 21en maerte ghesonden te Brugghe omme consultacie angaende den 10den penninghe die de capitein hebben wilde van al t goncht dat de scepen van orloghe gheconquestiert hadden up de vianden s lands... ». Nieuwpoort. Oud Archief, nr 3573. Stadsrekening van 1482, rubriek « dagvaerden », onder de datum 21 maart 1482. Heel waarschijnlijk betrof het hier de verdeling van buit van vorig jaar.

De ontvangen konvoogelden moesten evenwel aan de stadhouder-generaal, Josse de Lalaing, worden overgedragen. Deze zou zich inderdaad met het algemeen beheer en de verdeling van de ontvangen penningen inlaten ⁽¹⁵²⁾. Zoals in 1480 staan we dus hier voor een poging van het centraal gezag om haar macht over de in Zeeland en Holland uitgeruste konvooischepen te versterken, zonder dat er evenwel nog van een hertogelijke kapitein sprake was. Ook de drie Vlaamse zeesteden gingen in juli 1482 tot aankoop en uitrusting van drie konvooischepen over. Het was Brugge, dat de leiding van de onderneming op zich nam en daartoe zelf een kapitein of bevelhebber aanstelde, namelijk Maarten van Halewijn, baljuw van Oostende ⁽¹⁵³⁾.

Eerst op 23 december 1482 kwam Maximiliaan er toe met Lodewijk XI te Senlis de vrede te sluiten. Nieuwpoort verkocht zijn oorlogsschip in augustus 1483, maar Oostende bewaarde het zijne en stelde het onder de bewaking van zijn amman. Daar enkele Deense oorlogsschepen de Vlaamse kustwateren onveilig maakten, gaf Brugge het volgend jaar aan Oostende opdracht « twee hueden » te bewapenen en in zee te sturen ⁽¹⁵⁴⁾. Bij dit alles is er dus van de admiraal van Vlaanderen of van de kapitein-generaal van de zee geen sprake meer. Overigens was Josse de Lalaing in augustus 1483 overleden, zoals Pieter van Luxemburg het jaar voordien reeds. Naast Jacques de Savoye bleef als machthebber op zee alleen nog Wolfaart van Borsel,

(152) A. BIJL, *De Nederlandse convooiendienst (1300-1800)*, 's Gravenhage, 1951, blz. 16-18 en 149-151, bijlage VII, stuk van 19 juli 1482.

(153) « Den... buerchmeester ende Cornelis de Baest ghesonden in Hollant ende in Zeellant den 24en in meye met Maerten van Haelewijn onsen bailliu ende capiteyn gheordonneert bider wet van Brugghe van den scepen die men reeden zoude binnen Vlaendren... ende metten ghedeputeerden van Brugghe Nieupoort Dunkerke omme te besoignierene met diversche steden in Hollant ende Zeellant.. te hende dat zij intschelijcx scepen toereeden zouden... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.309. Oostendse stadsrekening van 1482, 9 r°.

« Den buerchmeestre Anthonis van den Berghe Adriaen de Haze ende Jan van Buillemont ghesonden ter Nieupoort den 11en in wedemaend ter vergaderinghe aldaer dienende up de toereedinghe van den scepen van den drien scepen (sic = steden) als Nieupoort Dunkerke ende Oosthende... ». Ibidem. - De schepen blijken twee reizen gemaakt te hebben : « Jan Maets ghesonden ter Sluus den 10en in septembre als onze convoy-schip aldaer ghearriveert was, omme dat haestelic toe te reedene ende ter zee te stellene... ». Ibidem, f° 10 r°.

(154) « Den... tresorier dat hij betaelt heeft ter cause van diverschen costen ghedaen omme de toereedinghe van twee hueden ende scepen van oorloghen toeghereet om den ghemeenen oorboor van den lande by bevelen ende laste van de wet van Brugghe alsoot blijft bider rekeninghe danof ghedaen... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.311. Oostendse stadsrekening van 1484, f° 25 v°.

Philips van Kleef (Philippes de Clèves, sire de Ravestein).

(Tekening in rood krijt in de Bibliotheek te Atrecht.)

(Arras, dép. du Pas-de-Calais)

heer van Veere, over. Beiden kozen evenwel de partij van Gent en Vlaanderen, toen in 1483 tussen de Vlamingen en Maximiliaan van Oostenrijk het conflict om het regentschap over het vorstendom en de voogdij over de beide kinderen van Maria van Bourgondië uitbrak. Feitelijk had Wolfaart van Borsel zich reeds in 1480, als aanhanger van de Hoeks, vrijwillig tegen Maximiliaan gekeerd.

Maximiliaan zelf zette reeds in 1484 het offensief tegen het opstandige Vlaanderen, geleid door Gent, in. Op 19 januari 1485 benoemde hij zijn getrouwe vazal en luitenant, Filips van Kleef, tot enige « admiral de la mer » van al de Nederlanden. In de desbetreffende commissie-brief, die bewaard bleef, staat uitdrukkelijk vermeld, dat door deze benoeming alle andere soortgelijke bekleders van dit ambt ontslag kregen ⁽¹⁵⁵⁾. Filips van Kleef had bovendien reeds in augustus 1483 van Maximiliaan de toezegging ontvangen van een functie, die toen bij het admiraalschap van Vlaanderen hoorde en door Josse de Lalaing tot aan zijn dood bekleed geworden was, namelijk die van kapitein van Sluis en van het grote kasteel aldaar. Deze toezegging, die in februari 1484 vernieuwd geworden was, kon evenwel eerst uitgevoerd worden na de herovering van Sluis, dat zich toen in de handen van de rebellen, meer bepaald van Jacques de Savoye, bevond ⁽¹⁵⁶⁾.

Aanvankelijk scheen het alsof Maximiliaan, na zijn vruchteloze poging om zich van Sluis meester te maken, aldaar voor Jacques de Savoye, die zich nog steeds « capiteyn generael van der zee » noemde, zou moeten zwichten. Het Gentse garnizoen van Sluis wist inderdaad in maart 1485 met succes aan de belegering en de aanval van de aarts-hertogelijke vloot en troepen het hoofd te bieden ⁽¹⁵⁷⁾. Toch waren de

(155) *Commections et ordonnons par ces presentes en l'office d'admiral de la mer de tous noz pais et seigneuries... en deportant et deschargeant dudit office tous autres detenteurs et occupeurs quelzconques...*. Düsseldorf, Hauptstaatsarchiv, Ravenstein, Urk., nr 25. Zie bijlage nr 14.

Betreffende de biografie van Filips van Kleef zie: DR. J. K. OUDENDIJK, a.w. - A. DE FOUW, *Philips van Kleef, een bijdrage tot de kennis van zijn leven en karakter*, Groningen, 1937. - BIOGRAPHIE NATIONALE, VI (CH.-DEC.), kol. 152-163, Art. « de Clèves » (Philippe).

(156) L. P. GACHARD, *Les archives royales de Dusseldorf. Notices des documents qui concernent l'histoire de Belgique*, (COMPTE RENDU DES SEANCES DE LA COMMISSION ROYALE D'HISTOIRE, 4e SERIE, 9), Brussel, 1881, blz. 267-36, zie blz. 307, nr 25.

(157) « Item up desen selven tijt so dede mijn heere van Rommont als capiteyn generael van der zee met sijnen gheselscepe groote weere, omme te landt te beschuddene ende dede daghelicx groote schermutselinghe up t s coninx volck. Ende sie behilden Cazant up dyen tijt... ». *Dits die Excelente cronike van Vlaenderen* (A. DE ROOVERE), Antwerpen, 1531, cap.LXVIII, f° CCXXVII, kol. 1, onder het jaar 1485. - BIOGRAPHIE

Vlamingen uiteindelijk, niettegenstaande de hulp, die ze uit Frankrijk kregen, tegen de strijdkrachten van Maximiliaan niet opgewassen, zodat de meeste steden zich overgaven. In juli kon Filips van Kleef te Sluis zijn intrede doen en zijn ambt aldaar opnemen. Maximiliaan zelf, na van de Vier Leden van Vlaanderen zijn erkenning als voogd en regent bekomen te hebben, trok zich in november voorlopig uit de Nederlanden terug en werd in februari 1486 in Duitsland tot Rooms koning aangesteld.

In 1485 kwam er ook een einde aan de burgeroorlog van de Twee Rozen in Engeland en kon Hendrik VII Tudor met Franse hulp de Engelse troon beklimmen. Een wapenbestand, dat tussen Engeland en Frankrijk voor de duur van drie jaar gesloten werd, schafte alle vrijgeleiden en represailles af ⁽¹⁵⁸⁾. Dit gold evenwel niet voor de Nederlanden. Reeds in maart 1485 poogde Brugge van Oostende en Nieuwpoort te bekomen, dat ze oorlogsschepen zouden uitrusten, maar beide steden wezen dit verzoek van de hand ⁽¹⁵⁹⁾. Dit gebeurde waarschijnlijk uit vrees voor de aartshertog, wiens vloot in het Zwin en voor Sluis aangekomen was ⁽¹⁶⁰⁾. Oostende weigerde echter ook zijn schip, «de Plume», ter beschikking van de kapitein van de aartshertogelijke vloot te

NATIONALE, a.w. XIX (*Re-Ro*), kol. 934, artikel « *de Romont* » (*Jacqués*).

- (158) « Trêve de 3 ans commençant le 17 déc. 1485, stipulant la liberté de navigation, supprimant les sauf-conduits, abrogeant marques, contre-marques et représailles, et précisant les voies de recours ». M. MOLLAT. *Le commerce maritime normand à la fin du moyen âge*, Paris, 1952, blz. 136, noot 24.
- (159) Een vijftal Oostendse afgevaardigden trokken op 16 maart 1485 naar Brugge « in de camere thaerlieder srivene... daer hemlieden ontdec ghedaen was van scepen toe te redene ter zee ende anders up t welke zy huer vertrec namen ». - Op 27 maart gingen nogmaals enkele Oostendse afgevaardigden naar Brugge « up t fait ende der toereedinghe van den voornoemde scepen ende anders, danof zy d excusatie daden achtervolghende hueren laste... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer nr 37.312, rubriek « dachvaerden ». Stadsrekening van 1485.
- Ook enkele Nieuwpoortse afgevaardigden trokken op 28 maart naar Brugge « ten beschrivene van der wet... angaende de toereedinghe van zekere scepen van oorlooghen ter zee daerof de stede verdracht hadde... ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3576, rubriek « reysen ». Stadsrekening van 1485. - Te Antwerpen werd een oorlogsgaljoot gebouwd, waarschijnlijk voor de stad zelf. MERTENS EN TORFS, a.w., III, blz. 326.
- (160) Nieuwpoort stuurde zijn messagier of bode in maart naar Oostende, Blankenberge en Sluis « doe de scepen van ons harde gheduchte heer voor t lant waren om alle maren te vernemene » en op 14 juni nogmaals naar Sluis « in de vlote van onsen harden gheduchten heere ende prince ». Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3576. Stadsrekening van 1485, rubriek « mes-sagiers ». - Zie ook de Oostende stadsrekening van 1485. Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 37.312, rubriek « dachvaerden » zonder data.

stellen, toen die er om verzocht, wat een tussenkomst van Filips van Kleef voor gevolg had ⁽¹⁶¹⁾. Deze riep in juni te Gent, dat zich toen pas overgegeven had, op verzoek van Maximiliaan de gedeputeerden van de zeesteden en ook de Staten van Vlaanderen bijeen voor de bespreking van de « provisie ter zee ter bewaernesse van den visschers » door middel van vrijgeleiden of konvooischepen of van beide samen ⁽¹⁶²⁾. Na nieuwe besprekingen te Sint-Omaars nopens de vrijgeleiden werden die einde september van de Fransen bekomen ⁽¹⁶³⁾. Maar ook konvooischepen zouden te Sluis worden uitgerust ⁽¹⁶⁴⁾. Brugge en het Brugse Vrije hadden inderdaad besloten een krediet van 12.000 kronen uit te trekken en die ter beschikking van de admiraal te stellen. Deze zou dit geld moeten aanwenden voor de uitrusting van acht oorlogsschepen « ghefurniert met dusentich vechtender mannen » gedurende twee maanden ⁽¹⁶⁵⁾. Ongetwijfeld zijn deze acht vaartuigen uitgereed geworden

(161) « Meester Jan Kerrest ghesonden ter Sluus biden capiteyn van der scepen van oorloeghe omme ons t excuseerne van den scepe ghenaeft de Plume ligghende hier in de havene t welke hy begheerde t hebbene gherecht bider stede... ». - « Eenem messagier (komende) van den admiraal van der zee met lettren anghaende den scepe de Plume... ». Ibidem nr 37.312, rubrieken « dachvaerden » en « messagiers ». - Op 1 juni kwam er nochtans een « appointement » tot stand inzake « den scepe van oorloeghe ». Ibidem, rubriek « dachvaerden ».

(162) « Meester Jan Kerrest ghesonden metten ghedeputeerden van den steden van der Nieuwpoort ende Duunkerke te Ghend ende van daer te Bruessele omme provisie te vercrighene van mynen gheduchten heere dat de visschers zouden moghen in de toecommende harynctyd voorzien varen jeghen de scepen van oorloeghe vianden van desen lande, het ware met convoysepen of met sauveconduiten ofte anders... ». Ibidem, nr 37.312. Oostendse stadsrekening van 1485. Rubriek « dachvaerden ». - Zie ook de Nieuwpoortse stadsrekening van 1485. Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3576, rubriek « reysen », waar sprake is van de Nieuwpoortse afgevaardigden, die op 17 juni gezonden werden naar Gent « ten bescrivene van mynen heere van Ravesteyn ende den Staten van den lande ».

(163) Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3577. Stadsrekening van juli 1485 tot januari 1487, rubriek « boden » en « dachvaerden », onder de maand september 1485.

(164) Ibidem.

(165) « De voorseide Pieter Keutaert burchmeester ende Jan de Teghelaere cleerc ghesonden den 3 in octobre te Brugghe metten ghedeputeerden van Dunkerke ende Oostende hy mynen heere den admiraal van der zee by der wet van Brugghe ende van den Vryen omme de toereedinghe van 8 scepen van oorlooghe... ». Ibidem, nr 3577, rubriek « dachvaerden ». Het Brugse Vrije betaalde 7.647 pond 12 schellingen parsis aan « mer Phelips van Ravestain ter cause van den 12.000 croonen te 48 groten Vlaemscher muntten 't stic by die van Brugghe ende van den Vrijen over hemlieden ende huere quartieren gheconsenteirt omme daarmede up te stellene ende ute te reedene ter zee achte scepen van oorloghen ghefurneert met duisent vech(ten)der mannen omme twee maenden tyts ter beschermenisse van den visschers, over de porcie van die van den Vryen ». Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 42.597. Rekening van het Brugse Vrije van 1486, f° 194 v°, zonder datum.

en in oktober en november in de vaart geweest. Dit blijkt uit de verdere besprekingen nopens de heffing van de nodige penningen tot het bijebrengen van het uitgetrokken krediet ⁽¹⁶⁶⁾. De rekening zelf van de uitrusting bleef niet bewaard.

Het volgend jaar (1486) werden door Brugge nogmaals soortgelijke maatregelen getroffen, namelijk de mobilisatie van 15.000 man troepen te land, naast de uitreding te Sluis van enkele oorlogsschepen ⁽¹⁶⁷⁾. In april zetten de zeesteden opnieuw onderhandelingen in nopens het verkrijgen van vrijgeleiden vanwege de Fransen ⁽¹⁶⁸⁾. Toen Maximiliaan in juni in de Nederlanden teruggekeerd was en de kriegs- verrichtingen aan de Franse grens hervatte, verzochten ze de Vier Leden om « de anticipatie van der toereedinghe van de scepen van oorlooghen », ten einde die vroeger in zee te kunnen sturen ⁽¹⁶⁹⁾. Tevens riepen ze de bemiddeling van Spaanse kooplui in om van de Fransen de gevraagde vrijgeleiden te bekomen ⁽¹⁷⁰⁾. Deze « sauveconduiten » werden inderdaad, dank zij borgstelling door de Spanjaarden, door de Fransen toegestaan, wat in augustus moet gebeurd zijn ⁽¹⁷¹⁾. In al deze besprekingen zien we de admiraal dat jaar niet tussenkomen.

In 1487, toen de kriegsverrichtingen aan de Franse grens op een mislukking uitliepen, werd de kwestie van beveiliging van de haring- vissers door middel van vrijgeleiden opnieuw gesteld. Reeds in maart stuurden de zeesteden hun afgevaardigden naar Brugge om er met de

(166) Op 3 nov. 1485 hielden het Brugse Vrije en Brugge « eene generale vergaderinghe », waar nogmaals de kwestie besproken werd « nopende den upstellene ende uurreedene ter zee van scepen van oorloghen ghefurniert met dusentich vechtende mannen omme twee maenden tyds nopende den penninghen die by de leden gheraemt waren ». Ibidem, f° 27 r°.

(167) « Sporkele den eersten dach ghesonden Jacop Theere... ter Sluus omme aldaer besich te zine up t reeden van zekere vreitscepen ter zee... ». « Item... ghesonden Willem Hanic... ter Sluus omme aldaer te sprekene met Heinric de Zwane anghaende den convoyscepe... ». Brugge, Stadsarchief. Stadsrekening over de periode 1 juli 1485 - 1 sept. 1486, f° 133 v° en 145 r°, onder het jaar 1486.

(168) Nieuwpoort, Oud Archief. Stadsrekening van 1485-1487, rubriek « boden » en « dachvaerden », onder de maand april 1486.

(169) Nieuwpoort, Oud Archief, nr 3577. Stadsrekening over de periode 26 juli 1485-26 jan. 1487, rubriek « dachvaerden », onder de datum 17 juli 1486.

(170) Nieuwpoort stuurde zijn afgevaardigden naar Brugge op 29 juli 1486 « omme te vercryghene saveconduitte van de Vransscher zyde by middele van eeneghe coplieden Spaengaerden als zy deden zekere ende bortsucht... ». Ibidem.

(171) Nieuwpoort stuurde zijn gedeputeerden naar Brugge op 29 november om de Spaanse bemiddelaar te betalen : « omme betalinghe te doene Gomme de Sorie ende met hem t appointierne van eeneghen questien angaende de voorseide saveconduitten... ». Ibidem.

admiraal dienaangaande besprekingen in te zetten ⁽¹⁷²⁾. Op 8 juni kwam deze persoonlijk naar Oostende om er in verband met deze zaak verder te onderhandelen ⁽¹⁷³⁾. Toen, als gevolg van een onenigheid tussen de Franse admiraals, de onderhandelingen dreigden af te springen, dachten de zeesteden opnieuw aan de uitrusting van oorlogsschepen. Zover zou het evenwel ditmaal niet komen. De Fransen gaven in augustus aan de Vlamingen, Zeeuwen en Hollanders de gewenste vrijgeleiden ⁽¹⁷⁴⁾. Soortgelijke brieven werden in september ook van de Engelsen verkregen ⁽¹⁷⁵⁾

In 1486 was Wolfaart van Borsel gestorven en in 1487 Jacques de Savoye. Toch was Filips van Kleef als admiraal nog steeds niet de enige maritieme machthebber in de Nederlanden. In Holland werd zijn gezag ongetwijfeld niet erkend, gezien in Zeeland Wolfaart van Borsel, als heer van Veere en andere plaatsen op Walcheren, door zijn schoonzoon Filips van Bourgondië-Beveren opgevolgd geworden was. Deze laatste was ridder van de orde van het Gulden Vlies en de zoon van Antoon van Bourgondië, alias de Grote Bastaard. Als heer van Veere werd hij reeds in maart 1487 door de stadhouder van Zeeland en Holland aangezocht deel te nemen aan een « dagvaart », die te 's Gravenhage aan de beveiliging van de Zeeuws-Hollandse haringvisserij zou gewijd worden ⁽¹⁷⁶⁾.

In 1488 greep de belangrijke gebeurtenis plaats, die noodzakelijk moest volgen op de aanstelling van één enkele admiraal en een mijlpaal in de geschiedenis van de Nederlandse marine zou betekenen. Op

(172) « Jacop Meegoet burchmeester ende Bouden Masins ghesonden den 7 in maerte te Brugghe bij meynen heere Philips van Ravesteyn omme te vercryghene saveconduitten omme de vysschers van deser stede ter zee te vaerne... ». Ibidem.

(173) « Minen heere mer Phelips van Ravesteyn die quam t Oosthende den 8sten dach van wedemaend spreken metter wet anghaende den sauveconduiten... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 37.313. Stadsrekening van 1487, f° 5 v°. - Voordien was de admiraal reeds op 13 en 24 februari te Oostende bij de schepenen op bezoek geweest. Ibidem.

(174) Betreffende al deze onderhandelingen zie EDW. VLIETINCK, *Eene bladzijde uit de geschiedenis der stad Nieuwpoort*, Oostende, 1889, blz. 35 tot 43, ontleding van de gegevens daaromtrent voorkomend in de stadsrekeningen van Nieuwpoort en Oostende van 1487. - Besprekingen met de Zeeuwen en de Hollanders werden in augustus gehouden te Brugge en te Middelburg. In deze laatste stad waren de gedeputeerden van de Vlaamse zeesteden door de admiraal samengeroepen geworden. Het was nogmaals de Spanjaard Gommès de Soria, die als borg en tussenpersoon optrad.

(175) Ibidem, blz. 42 en 43.

(176) J. Ermerins, a.w., 3de boek, dl I, blz. 105 en 175-177, bijlage O : brief van de graaf van Egmond, stadhouder-generaal van Zeeland, Holland en Friesland, van 6 maart 1487, aan de heer van Beveren.

8 januari van dat jaar vaardigde Maximiliaan de zeer belangrijke ordonnan-
 tie uit, waardoor de bevoegdheden van de admiraal aanzienlijk uit-
 gebreed werden en de basis van de admiraliteitsraden werd gelegd ⁽¹⁷⁷⁾.
 Filips van Kleef zou van dit statuut niet lang meer een officieel gebruik
 kunnen maken, vermits hij weldra met de Roomse koning in conflict
 kwam. Als gevolg van de hervatting van de oorlog met Frankrijk, was
 Gent inderdaad op het einde van 1487 terug in opstand gekomen, hierin
 gevolgd door gans Vlaanderen. Maximiliaan zelf werd op 2 februari
 1488 te Brugge gevangen gezet en eerst in het midden van mei, na
 onder dwang van zijn regentschap over het graafschap afstand gedaan
 te hebben, vrijgelaten. Deze vrijlating was te danken aan Filips van
 Kleef, die er had willen in toestemmen voor de Roomse koning borg
 te staan. In volle uitoefening van zijn functie, vaardigde deze als admi-
 raal op 15 mei nog een « lettre van sauvegarde » uit ten voordele van
 de inwoners van Oostende, teneinde die stad tegen de baldadigheden
 van het ingekwartierde krijgsvolk te beschermen ⁽¹⁷⁸⁾. Wellicht was dit
 een van zijn laatste officiële handelingen, want een week later brak het
 conflict met de Roomse koning uit ⁽¹⁷⁹⁾.

Toen Filips van Kleef op 17 mei 1488 te Brugge van Maximiliaan
 afscheid nam, ten einde te Gent, zijn interneringsplaats, de uiterst deli-
 kate taak van gijzelaar op zich te nemen, dan was dit onder beding van
 al zijn verbintenissen ontslagen te zijn, zo de Roomse koning zijn ge-
 geven woord en eed mocht verbreken. Reeds op 24 mei gebeurde dat-
 gene waarvoor hij zozeer gevreesd had : Maximiliaan herriep zijn eed
 en trof de nodige schikkingen voor de onderwerping van Vlaanderen.
 Filips van Kleef schaarde zich dan ook onmiddellijk aan de zijde van
 de opstandige Vlamingen en wist de meeste Vlaamse steden aan zijn
 zijde te krijgen. Het ging er inderdaad om in dienst van Filips de
 Schone, de enige natuurlijke vorst, het land tegen de Duitse indringers
 te beschermen. Aanvankelijk verliep alles goed. Maximiliaan nochtans,
 gesteund door zijn vader, keizer Frederik III, concentreerde land- en
 zeestrijdkrachten lang de Vlaamse kust. Hij wist er reeds einde augustus

(177) Zie volgend hoofdstuk.

(178) EDW. VLIETINCK, *Cartulaire d'Ostende*, Antwerpen, 1910, blz. 95-96,
 nr 25. Het stuk begint aldus : « Phelippe de Cleves et de la Marcke, sei-
 gneur de Wynendale, admiral de la mer, capitaine general de Flandres
 pour monseigneur le Roy des Romains et monseigneur l archiduc son
 filz... ».

(179) Over dit alles, zie DR. JOHANNA K. OUDENDIJK, *a.w.*, blz. 11 tot 31,
 vooral naar A. DE FOUW, *a.w.*, blz. 108-250.

Nieuwpoort voor zich te winnen ⁽¹⁸⁰⁾ en weldra volgde ook Duinkerke. Oostende en Sluis bleven evenwel getrouw aan de admiraal, die ze als kapersnesten gebruikte.

In 1489 begonnen voor Filips van Kleef de tegenslagen. Eerst ging Veere verloren, toen Filips van Bourgondië-Beveren naar de partij van de Roomse koning overliep ⁽¹⁸¹⁾. In juli werd Oostende door de Nieuwpoortenaars in brand gestoken, zodat de bevolking te Sluis een schuilplaats moest gaan zoeken. Veel Brabantse en Vlaamse steden gaven zich aan Maximiliaan over. Deze wist in oktober met Frankrijk een gunstige vrede te sluiten ⁽¹⁸²⁾, zodat de voormalige admiraal de strijd nu alleen vanuit Sluis moest voortzetten. Toen hij zich ten slotte, na drie jaren lang verwoede weerstand, in oktober 1492 tegen billijke voorwaarden aan Maximiliaan onderwierp, dan was dit enigszins onder de druk van de vloot samengebracht door Filips van Bourgondië-Beveren en de schepen ingezet door Cornelis de Berghes, heer van Grevenbroek. Deze was in 1489 of 1490 tot vloothoofd met de titel van admiraal van de zee aangesteld geworden ⁽¹⁸³⁾. Reeds in 1490 of 1491 evenwel zien we Filips van Bourgondië-Beveren, de heer van Veere, als opvolger van Filips van Kleef fungeren ⁽¹⁸⁴⁾. Met hem trad de admiraliteit voor goed in de nieuwe fase, die door de ordonnantie van januari 1488 ingeluid geworden was.

5. HET ADMIRAALSAMBT TOT AAN DE ORDONNANTIE VAN 1488

Er is ongetwijfeld in de admiraalsfunctie onder de Bourgondische hertogen een evolutie te bespeuren. Deze kunnen we nagaan zowel in

(180) EDW. VLIETINCK, *Eene bladzijde uit de geschiedenis der stad Nieuwpoort, a.w.*, blz. 33.

(181) L. M. KOOPERBERG, *Nieuw Nederlandsch biographisch woordenboek, VIII*, Leiden, 1930, kol. 205-210. Art. Filips van Bourgondië. - J. K. Oudendijk, *a.w.*, blz. 44.

(182) Vrede van Montils-les-Tours op 30 okt. 1489.

(183) A. DEHAISNES, *Inv. somm. des arch. dép. du Nord, a.w.*, IV, blz. 271, nr B 2141.

(184) Als « appointment » in een geschil tussen de Spanjaarden en de lieden van Arnemuiden werden eerstgenoemden gedwongen twee schepen te leveren aan Filips van Bourgondië-Beveren: « zy zullen gehouden zijn up te stellene ende toe te reedene twee carveelen, zulcke alst believen zal mijn heere van Beveren, van der Vere..., admiral van der zee, te kiesene ende te nemene uyter voirscreven vlote ende die te stoferene elc mit 20 mannen, marinieren, mit welcken zy dienen zullen den conynck ende mijn... heere den erts-hertoge in zee een maent lanck tot huere kosten ende (daarna)... also lange als ment te doene zal hebben, hemlieden betalende... ». UNGER, *a.w.*, III, blz. 165, nr 343. Stuk van 28 juli 1491.

de persoon en de plichten en rechten van de admiraal van Vlaanderen, als in die van de andere bevelhebbers van de hertogelijke marine. De eerste admiraals van Vlaanderen waren tot ridder bevorderde burgers of kleine edellieden herkomstig uit het graafschap zelf, namelijk Jan Buuc (1383-'87), Jan van Cadzand (1391-'96) en Jan Blankaerd (1401-'06). De volgende Vlaamse admiraal, Victor van Vlaanderen (1419-?) was, alhoewel zijnde een bastaardzoon van Lodewijk van Male, al niet veel meer. Maar de beide admiraals uit de Henegouwse familie de Lalaing, namelijk Simon (1436-±1470) en Josse (±1470-±1483) behoorden reeds tot de hoge adel, want ze waren niet alleen ridders van de orde van het Gulden Vlies, maar bekleedden bovendien hoge posten als leden van de hertogelijke raad. Ten slotte mogen we ook Filips van Kleef, niettegenstaande hij tot admiraal van al de Bourgondische landen nabij de zee benoemd geworden was (1485-1489), toch bij de admiraals van Vlaanderen rekenen, alleen reeds omdat hij kennelijk de taak van laatstgenoemden voorzette. Filips van Kleef bekleedde de hoogste ambten en was bovendien een van de « heeren van den bloede » of afstammelingen uit een zijtak van het huis Bourgondië.

Als admiraal van Vlaanderen waren de bekleders van dit ambt meestal ook tegelijk kapitein van een havenstad of een kasteel nabij een haven. Reeds Jan Buuc had als standplaats Sluis, alhoewel hij er niet als kapitein optrad. Jan Blankaerd en Victor van Vlaanderen waren kapitein van Biervliet. Simon en Josse de Lalaing traden op als kapiteins van Sluis en van het grote kasteel aldaar, de eerste van ±1450 tot 1477, de tweede van ±1478 tot 1483, en stonden aldaar in voor de hertogelijke artillerie ⁽¹⁸⁵⁾. Filips van Kleef volgde Josse de Lalaing

(185) Simon de Lalaing was in 1437 kapitein van Sluis en doorstond dat jaar in die stad de belegering van de opstandige Bruggelingen. Van 1441 tot 1449 was hij baljuw van Amiens. Of hij dan ook tegelijk als kapitein van Sluis optrad, is eerder onwaarschijnlijk. In 1447 wordt immers Philippe de Ternant in die hoedanigheid vernoemd (L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inv. arch. de Bruges, a.w., V*, blz. 305). Eigenlijk traden te Sluis naast elkaar somtijds twee kapiteins op: die van de stad en die van het grote kasteel. In 1452 was er sprake van Simon de Lalaing, die toen Oudenaarde te verdedigen kreeg, als kapitein van Sluis te vervangen door Hendrik van Borsel, « nemaer meester Symon zouder t last van den casteele behouden » (*Dagboek der Gentsche Collatie*. Uitg. SCHAYES, a.w., blz. 229). In 1468 leverde hij een attest af voor ontvangst van ammunitie en dit steeds als kapitein van Sluis en dus ook van de beide kastelen (Rijsel, Arch. dép. du Nord, B 3517, stuk van 3 juli 1468). Bij zijn dood in 1477 blijkt Simon de Lalaing als kapitein kortstondig door de heer van Pamele opgevolgd te zijn geworden (N. DESPARS, *Cronijke van Vlaenderen, IV, a.w.*, blz. 126 en 127). Van ±1450 tot 1477 moet hij dus bestendig de zorg over Sluis met zijn beide kastelen hebben gehad.

te Sluis als kapitein van de stad en van de beide kastelen aldaar op en oefende er deze functie uit, aanvankelijk wettelijk van 1485 tot 1489, daarna onwettelijk tot 1492. Dat de functies van admiraal van Vlaanderen en van kapitein van Biervliet of vooral van Sluis met elkaar nauw verbonden waren, is te verklaren door het belang van de kaapvaart krachtens « letteren van marcke » en van « contremarque » van uit deze havens tijdens de periodes van oorlog met Engeland van 1401 tot 1419 en van 1435 tot 1438. De admiraal van Vlaanderen leidde immers, krachtens zijn contract van associatie met de hertog, vanuit zijn basis de rooftochten, eerst van de « corvers », daarna van de andere kapers en steunde daarbij vooral op aanhangers, die als zijn vennoten optraden ⁽¹⁸⁶⁾. Eenmaal de vrede met Engeland gesloten, in 1439, kwam er aan deze handelwijze een einde, wat wellicht verklaart waarom de admiraal van Vlaanderen dan voor geruime tijd op de achtergrond trad. Het verdrag met Engeland werd immers tot 1464 regelmatig verlengd.

Het admiralat van Vlaanderen was een « officie » verleend door de hertog, oorspronkelijk ingevolge een contract van associatie. De vorst stelde de « admiraal van de zee van Vlaanderen » aan door

In 1469 of 1470 leverde hij de artillerie voor de acht schepen, die door Hendrik van Borsel werd uitgerust (zie noot 104).

Josse de Lalaing wordt in een stuk van 1479 als kapitein van Sluis vermeld (Rijssel, Arch. dép. du Nord, nr B 17.728). Hij bleef dit ambt tot aan zijn dood in 1483 uitoefenen. Zie noot 156.

- (186) In 1437 had Jehan Naggen, dienaar van Simon de Lalaing, buit en gijzelaars gemaakt: « Sur ce que ledit messire Symon (de Lalaing) disoit et maintenoit icellui messire George (de Scawenberg) estre son prisonnier de bonne guerre et aussi pleige et respondant des corps biens et marchandises de certains Anglois estans nagueres sur la mer en la nef Jehan de Wisseghend Zeellandois venant d'Angleterre. Lesquelz Anglois estoient renduz a Jehan Naggen serviteur dudit messire Symon et estant de part lui en une hulque sur ladite mer es marches de Flandres... ». Wenen, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Belgische Urkunden, V, 39. Stuk van 7 mei 1438 betreffende een proces tussen de admiraal en zijn gevangene, Jorg von Schauenberg. Zie bijlage nr 4.

« Item in den jare 1438 namen scipher Johan Nagghe, Clawes Voort ende Symon Peterssoen, poorters ter Sluus, uut eenen scepe commende uut Ingheland daerof scipher was Henric Bulscamp, een pac Inghelschen lakenen toebehorende Johan Cleihorst ende ziinre geselscepe, alle van der Duytscher hanze... ». G. VON DER ROPP, *Hanserecesse, a.w. 2de afd., VII*, blz. 750, nr 494. Klachten van de Duitse hanze gericht tot de Vier Leden van Vlaanderen (okt. 1447-april 1448).

In 1439-1440 bezat de hertog de ene helft en Simon de Lalaing samen met Symon Piereson en Claix Fort, de hierboven genoemde zeelieden uit Sluis, de andere helft van twee schepen, die tijdens de Hollands-Wendische oorlog door de lieden van Amsterdam geroofd geworden waren. Brussel, Alg. Rijksarchief, nr 1921. Rekening van de hertogelijke ontvanger G. de Poupet, f° 320 v°, onder het jaar 1452. Zie bijlage nr 3.

Commissiebrief met de aanstelling van Filips van Kleef tot enige admiraal van de Bourgondische landen, gedateerd 19 januari 1485 (nieuwe stijl). Zie bijlage nr. 14.

middel van een commissiebrief. Bij zijn eerste reis langsheen de kust had de admiraal dit bewijsstuk aan de magistraat van de steden, die hij bezocht, voor te leggen. Geen enkele van deze commissiebrieven is bewaard gebleven, tenzij die van Filips van Kleef ⁽¹⁸⁷⁾. Wel wordt er gewag gemaakt van de commissiebrief van Victor van Vlaanderen in 1419 ⁽¹⁸⁸⁾. We mogen nochtans veronderstellen, dat de inhoud van dergelijke aanstellingsbrieven ongeveer overeenkwamen met het stuk uitgereikt in 1466 aan Wolfaart van Borsel, admiraal van Artezië, Bou-lonnais, Holland, Zeeland en Friesland, waarvan we de inhoud kennen. Daarin zegt Filips de Goede, dat het de plicht van de admiraal was door de uitoefening van zijn ambt « de... garder, sustenir et deffendre noz droiz, haulteur et seignourie et aussi le bien, honneur et prouffit de nos dits pays... et generalement de faire... toutes les choses que audit office... competent ». Welke die rechten en hoogheden waren, die de admiraal, in de naam van de hertog, hoog te houden had, wordt in de desbetreffende commissiebrief niet gezegd. Naast verplichtingen, had de admiraal ook prerogatieven. De voornoemde commissiebrief noemt ze « honneurs, droiz, prerogatives, preheminences, libertez, prouffiz et emolumens accoustumez et qui y (audit office) appartiennent ». Dit is dus een even vage formulering, alhoewel we weten, dat hieronder bepaalde heffingen, als de tiende penning, gevolg van de vroegere associatiegebruiken, mogen gerekend worden ⁽¹⁸⁹⁾. Van het recht op een wedde is er evenwel geen sprake en hebben we ook geen spoor gevonden, tenzij na 1488 ⁽¹⁹⁰⁾.

Uit de commissiebrief van 1466 vernemen we dat Wolfaart van Borsel voor het leven tot admiraal aangesteld werd en dit moet ook zo geweest zijn voor zijn voorganger Jan van Luxemburg, die tot aan zijn dood zijn functie uitgeoefend had ⁽¹⁹¹⁾. Of dit ook voor de admiraal van

(187) Zie bijlage nr 14.

(188) Zie hierboven noot 37.

(189) Zie bijlage nr 13.

(190) « Mandons en outre a celui de noz receveurs qu'il apartiendra et qui les gaiges audit estat et office d'admiral appartenant a accoustume de payer que iceulx il paye baille et delivre doresenavant chacun an a jcellui messire Phelipe (de Bourgogne)... ». Brussel, Alg. Rijksarchief, Rekenkamer, karton, nr 113. Commissiebrief van Filips van Bourgondië-Beveren van 1498. Zie bijlage nr 15.

(191) « Et lui avons donne et donnons par la teneur de cestes plain povoir et auctorite dudit office... et generalement de faire bien... toutes les choses que audit office de general admiral competent appartiennent aux honneurs droiz... et emolumens accoustumez et qui y appartiennent la cours de sa vie durant... ». Zie bijlage nr 13.

Vlaanderen het geval was, is eerder onzeker. Wel is waar bleven Jan Buuc en Jan van Cadzand en waarschijnlijk ook Jan Blankaard tot aan hun dood de admiraliteitstitel dragen, maar de eerste stierf in gevangenschap in Engeland en de tweede sneuvelde in de slag bij Nicopolis. Wel is het mogelijk, dat de admiraal van Vlaanderen voor onbepaalde duur aangesteld werd, maar toch naar goeddunken door de hertog terug afgezet en vervangen kon worden. Van erfelijkheid bij de opvolging was er evenmin sprake, gezien we vaststellen, dat Simon de Lalaing nog tijdens zijn leven door zijn zoon Josse opgevolgd werd. Toch krijgt men de indruk, dat onder Filips de Goede en Karel de Stoute het ambt van admiraal van Vlaanderen reeds permanent geworden was, maar met verlies aan betekenis. Josse de Lalaing blijkt inderdaad zich vergenoegd te hebben de tiende penning op te strijken.

Dank zij de enkele gegevens, die betreffende de admiraals van Vlaanderen bewaard gebleven zijn, kunnen we toch op positieve en negatieve wijze en min of meer het juridisch aspect van hun functie omschrijven. De admiraal van Vlaanderen was, zoals gezegd, een grafelijk officier met uitsluitend militair gezag inzake het toezicht over de hertogelijke en andere kaapvaart krachtens « letteren van marke ». Het uitreiken van dergelijke kaperbrieven, evenals van vrijgeleiden of « sauveconduiten », bleef inderdaad aan de hertog voorbehouden ⁽¹⁹²⁾. Over de hertogelijke oorlogsschepen, die in een openlijke oorlog gebruikt werden, had de Vlaamse admiraal evenmin iets te zeggen. Als vloothoofd trad in dergelijk geval een tijdelijk admiraal, kapitein of kapitein-generaal op, die met een wedde en soldij vergoed werd ⁽¹⁹³⁾. In 1436, bij het beleg van Calais, was het Jan van Hoorn, die de vloot van

(192) Op 31 augustus 1438, toen de vrede met Engeland hersteld werd, vaardigde Filips de Goede een verordening uit, waardoor hij bekend maakte de verlenging van kaperbrieven, benevens de uitvoering van represailles, krachtens de reeds uitgereikte kaperbrieven, te staken voor de duur van drie jaar. In 1441 meldde hij zijn admiraal, zijn souverain-baljuw van Vlaanderen en zijn baljuws, dat hij deze maatregel, nog eens voor de duur van drie jaar verlengd had. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Ach. de la ville de Bruges, a.w., V*, blz. 230-231, nr 1022. Stuk van 1 juli 1441. Het was de Grote Raad, die waakte over de goede aanwending van de vrijgeleiden: zijn bevoegdheid gold, volgens de vijftiende eeuwse rechtsgeleerde Wielant immers eveneens « de l octroy et de la maniere des conduitz et saulf conduitz du prince et de l infraction et transgression ou des abus d iceulx ». JULES FREDERICHs, *Le grand conseil ambulatorie des ducs de Bourgogne*, (COMPTE RENDU DES SEANCES DE LA COMM. ROYALE D'HIST., a.w. XVII), blz. 461.

(193) Voor de wedde en soldij van Geoffroy de Thoisy, kapitein van de hertogelijke galeien in 1453, zie bijlage nr 8. Voor de wedde van Wolfaart van Borsel, kapitein-generaal in 1475, zie noot 122 hierboven.

hertogelijke en andere vaartuigen leidde, maar het opperbevel met de commandeur van Morea, Foucault de Rochechouart, moest delen ⁽¹⁹⁴⁾. Gezien bij krijgverrichtingen op zee meestal schepen uit de verschillende Nederlandse vorstendommen gebruikt werden, was het uitgesloten dat de admiraal van Vlaanderen over dergelijke vloot het bevel kon voeren. Het was overigens Hendrik van Borsel, die in 1470 als « stedehouder generael ende capiteine » de vloot uitgestuurd tegen de graaf van Warwick aanvoerde. Wel is het mogelijk, dat de admiraal van Vlaanderen dat jaar in het kader van zijn feodo-militaire verplichtingen een smal-deel onder zijn bevel kreeg. Josse de Lalaing had inderdaad in genoemde vloot de verantwoordelijkheid over twee vaartuigen. Ook Wolfaart van Borsel trad in 1475 als « capitaine general sur mer » van de hertogelijke vloot op en niet als admiraal van Artezie, Boulonnais, Zeeland, Holland en Friesland. De hertogen van Bourgondië blijken dus een duidelijk onderscheid tussen het ambt van tijdelijk vloothoofd of kapitein-generaal en dit van admiraal van bepaalde gewesten gemaakt te hebben. Dit was niet alleen zo in 1470 en 1475, maar ook in 1478, toen Jacques de Savoye « capiteyn generaal van der zee » was ⁽¹⁹⁵⁾.

De admiraal van Vlaanderen, evenmin als zijn collega van andere maritieme gewesten, oefende enige rechtsmacht uit. Het waren de schepenbanken van de havensteden en de raden van Vlaanderen en Holland, die voor zeezaken bevoegd waren. Alle maritieme delicten kwamen dus in eerste instantie voor de schepenbank of somtijds onmiddellijk voor de grafelijke raad voor. Men kon bij deze raad in beroep gaan. Als laatste instantie gold de Grote Raad, die vanaf 1464 te Mechelen gevestigd was en eveneens in beroep bepaalde processen verbrak en herzag of deed herzien. Aldus verbrak in 1478 de Grote Raad het vonnis van de Nieuwpoortse schepenbank, die een daad van zeeroverij, gepleegd door de bemanning van het konvooischip, uitgereed door de vissers van Nieuwpoort, Lombardsijde en Raversijde, wettig verklaard had en veroordeelde de daders tot schadevergoeding aan de benadeelde Engelse kooplui ⁽¹⁹⁶⁾. Zeker is het, dat zowel de Raad van

(194) Ik dank mevrouw M.-R. Desmed-Thielemans, conservator aan het Rijksarchief te Brussel voor haar mededeling betreffende de identificatie van de commandeur van Morea in 1436. Zie noot 46.

(195) Het was ook zo in 1452, toen Simon de Lalaing, admiraal van Vlaanderen, met de verdediging van Oudenaarde belast werd, terwijl Geoffroy de Thoisy dat jaar het bevel over de hertogelijke galeien op de Schelde en op zee had.

(196) « hoe dat up den 25en dach van septembre lest leden by sententie deffinitieve van min heren van den edelen rade ons voorseids gheduchts heren

Vlaanderen, als de Grote Raad zich mocht inlaten met alle gevallen van onwettige represaille of kaapvaart. Aan de Grote Raad blijkt inderdaad alles wat de soevereine rechten van de hertog op zee betrof, waaronder de vredesverdragen, de handelsovereenkomsten en het admiraalschap met alle betwistingen daaromtrent te zijn onderworpen ⁽¹⁹⁷⁾. Gezien de onduidelijke afbakening van de bevoegdheden van de verschillende rechterlijke instanties inzake zeedelicten, ligt het voor de hand, dat er zich gemakkelijk tussen hen bevoegdheidsconflicten konden voordoen. Dit was vooral zo voor de gevallen van zeeroverij, die, als ze door oorlogsschepen gepleegd geworden waren, onder de grafelijke of hertogelijke rechtspleging ressorteerden. Dergelijk bevoegdheidsconflict deed zich in 1484 voor tussen de baljuw van Duinkerke, of beter de vrouwe van die stad, Marie van Luxemburg, gehuwd met Jacques de Savoye, en de kapitein-plaatscommandant, die in de naam van de hertog van Bourgondië optrad. De eerste bracht de zaak voor de Duinkerkerse schepenbank, maar de tweede eiste de gearresteerde zeerovers op, om de procedure voor de Raad van Vlaanderen in te zetten. Het resultaat was een beroep op het parlement van Parijs, waar de grafelijke raad voor zijn bevoegdheid opkwam en gelijk kreeg, aangezien de te behandelen zaak een zeedelict, bedreven door krijgsvolk, betrof ⁽¹⁹⁸⁾. Op dezelfde wijze als Maria van Luxemburg, zien we overigens ook Hendrik van Borsel in zijn Zeeuwse heerlijkheden optreden en dan niet als vloothoofd, maar als heer van Veere. Zo kwam deze laatste in 1471, toen hij kapitein-generaal van de Bourgondische vloot was, eens tussenbeide in een geval van zeeroverij, ten einde gevangen genomen kooplui en matrozen in vrijheid te laten stellen, zonder evenwel hun schip terug te doen geven ⁽¹⁹⁹⁾.

Heinric de Vos scipper Jan Coopman Jan Hellinc Pieter Pauwels Gilleman Durinc quartiermeesters van eenen scepe van oorloghe metghaders huerlied medepleghers ghecondempneert ende ghewyst waren te betaelne ende restitueerne den voornoemde Guillaume Semer Egmond Chelton ende huerlied medepleghers al huerlied goet ende coopmanscepe hemlieden up zee byden voorseide Heinric de Vos ende de zijne ghenomen... over de werde valuwacie ende estimacie van dien de somme van hondert ende vijf ponden groten Vlaemscer munten... ». Nieuwpoort, Stadsarchief nr 600 (charter nr 172). Vonnis van de Nieuwpoortse schepenen van 10 maart 1479. Zie noot 137 hierboven.

(197) Zie betreffende de grote raad noten 96 en 192.

(198) H. MALO, *Les corsaires dunkerquois et Jean Bart (Des origines à 1702)*, I, Parijs, 1912-'13, blz. 64. Ontleding van een stuk uit de Archives Nationales te Parijs, X-IA 4826, f° 68 (Plaidoiries). Vonnis van januari 1485 (n.st.).

(199) Zie noot 116.

De admiraal van Vlaanderen of die van de andere gewesten was in de grond een door contract, gesteund op privaat recht en feodaliteit, met de hertog verbonden officier. Zijn opdracht bestond in de organisatie van de kaapvaart, de represailles op zee en het toezicht over de wettigheid van de gemaakte «prises». Slechts indien de admiraal de «prise» wettelijk verklaarde, mochten de gekaapte goederen verkocht of verdeeld worden, mits aftrek van de tiende penning. Dit gold ook voor vreemde kaapvaarders, die met hun buit een Vlaamse haven aandeden. Aldus annuleerde in 1455 «Franchois de Wispelaere, stede houdere van... mer Simoen de Lalaing, admirael van der zee in Vlaendren» een «prise», die te Sluis door een oorlogsschip uit Dieppe aangebracht geworden was, omdat de benadeelde kooplui onderzaten van de Bourgondische hertog waren. Het desbetreffende geschil werd door de Brugse schepenbank zonder beroep op hogere rechterlijke instanties beslecht en dit ingevolge een regeling, die vooraf door de Franse ambassadeurs met de hertogelijke vertegenwoordigers getroffen geworden was ⁽²⁰⁰⁾. Het spreekt vanzelf, dat vooral in dergelijke gevallen van betwisting de admiraal of zijn luitenant op verzoek van de benadeelde partij op te treden had ⁽²⁰¹⁾.

De admiraal van Vlaanderen deed zich meestal in de havensteden door een luitenant vervangen. Aldus zien we in 1401 Jan Blankaerd te Blankenberge «eenen lieutenant in sijne stede» aanstellen en vervolgens de schepenen daarvan kennis geven ⁽²⁰²⁾. Einde september 1436, na de dood van Jan van Hoorn en waarschijnlijk kort na de aanstelling van Simon de Lalaing, was het Simon filius Clais, die zich te Nieuwpoort bij de schepenen «met ziner commissie als stede houdre van mijn heere den admirael» kwam aanbieden ⁽²⁰³⁾. Te Duinkerke wordt, in verband met feiten gebeurd omstreeks 1443, van de «lieutenant de l'amiral de Flandres» gewag gemaakt, evenals naderhand, in 1478 van de «admiral de la mer ou de son lieutenant» ⁽²⁰⁴⁾. Zoals gezegd, trad in 1455 ook een luitenant van Simon de Lalaing te Sluis op. Of we in de verschillende havensteden met een en dezelfde plaatsvervanger van de admiraal, dan wel met verschillende luitenanten te doen hebben, is uit deze enkele gegevens moeilijk af te leiden. Wat er ook van zij, in 1489, in toepassing van de ordonnantie van 1488, vinden we, als voorzitter

(200) Zie noot 67.

(201) Dit blijkt althans uit het optreden van Franchois de Wispelaere in 1455.

(202) Zie noot 26.

(203) Zie noot 52.

(204) Zie noten 66 en 141.

van een admiraliteitsraad, ridder Georges d'Eberstein, « stadhouder des admiraels van der zee » ⁽²⁰⁵⁾.

Over de beide op elkaar volgende admiraals van Artezië, Bournais, Zeeland, Holland en Friesland bleef er maar één gegeven bewaard, namelijk de commissiebrief van Wolfaart van Borsel van 1466. Voor het overige vernemen we niets over hun ambt. Het is evenwel duidelijk, dat de aanstelling van een admiraal-generaal voor al de Nederlandse maritieme gewesten samen, waaronder ook Brabant, eerst dagtekent van 1485, met de benoeming van Filips van Kleef. Dat wil niet zeggen, dat het optreden van tijdelijke vloothoofden met de titel van kapitein-generaal, zoals in 1470, 1475 en 1478, tot de latere formulering van de admiraalsbevoegdheden niets zou hebben bijgedragen. Wolfaart van Borsel vaardigde immers in 1470 een artikelbrief uit met richtlijnen aangaande de toenmalige op de hertogelijke vloot te gebruiken wachtwoorden, seinen, signalen en tekens voor een tuchtvolle zeilorde 's nachts en overdag. Dit stuk bevat tevens reeds enkele artikels betreffende de handhaving van de tucht aan boord van de schepen en tijdens het gevecht ⁽²⁰⁶⁾. Ook de wetgeving van de Bourgondische hertogen op het stuk van de kaapvaart ⁽²⁰⁷⁾, het varen van de koopvaardischepen in admiraalschap onder het paviljoen van Bourgondië en hun bewapening op zee ⁽²⁰⁸⁾, moeten, evenals de rechtspraak van de stedelijke schepenbanken, de gewestelijke hoven en de Grote Raad inzake zeedelicten, tot de formulering van de ordonnantie van 1488 bijgedragen hebben. Veel van hetgeen in deze belangrijke verordening staat steunde ongetwijfeld op sinds lang bestaande gebruiken, niet alleen uit de Nederlanden,

(205) Antwerpen, Stadsarchief. Register van certificaties (1488-1494), f° 228 r°.
- Alph. Goovaerts. Nagelaten nota's. Brussel, Alg. Rijksarchief, Manuscripts divers, nr 4149, chap. XX. - R. DOEHAERD, *Etudes anversoises. Documents sur le commerce international à Anvers (1488-1514)*. (Reeks PORTS, ROUTES, TRAFICS, II) blz. 131, nr 891. Ontleding van het desbetreffende stuk van 6 juni 1494.

(206) Zie noot 110.

(207) In 1438 wou Filips de Goede een einde stellen aan de misbruiken inzake de kaapvaart, gevolg van de Hollandse oorlog tegen de Wendische steden : « les corsaires ne pourront partager des navires et des marchandises qu'en présence du tribunal de la ville où ils appareilleront... ». T. S. JANSMA, *Philippe le Bon et la guerre Hollando-Wende (1438-1441)*, (REVUE DU NORD, XLII (nr 165, 1960), blz. 49, waar ook sprake is van de admiraal van de vloot, uitgereed onder de leiding van de stad Amsterdam.

(208) Artikelbrief van 1475, bewaard voor Amsterdam : C. COMMELIN, *Beschrijvinge van Amsterdam*, 2de uitgave, Amsterdam, 1726, blz. 915-916. De schepen moesten « wapen en standen » dragen van de landsheer en staan onder admiraals, aangesteld volgens een uitgebreide door de steden ontworpen instructie of artikelenbrief.

maar ook uit de buurlanden, waaronder in de eerste plaats Frankrijk ⁽²⁰⁹⁾ en Engeland.

De gebeurtenissen in de noordelijke provincies van de Nederlanden, waar de opstand voortwoedde, bracht aartshertog Maximiliaan in januari 1488 er toe in de naam van zijn zoon Filips eens en voorgoed de admiraliteit als staatsinstelling te organiseren. In de inleiding van de desbetreffende ordonnantie heeft hij het inderdaad over de aanmatiging van degenen die « onder 't dexele van der oorlooge ende tweedrach-tichede... hemlieden vervoordert hebben uyt heurlieden selfs auctoryteyt zekere scepen van oorloghe op te stellen ende op zee te houden », waardoor de zeeroverij in de hand gewerkt werd, vooral in het nadeel van de kooplui, « die uut crachten van brieven van verzerden ende sauf-conduyten », nu uitgereikt door de admiraal, de zee bevaarden. Door de verordening zelf werd voor de eerste maal voor het geheel van de Nederlandse marine een permanente organisatie met een nauwkeurig omschreven bevoegdheid ingericht. Dit eerste wettelijk statuut bepaalde inderdaad tot in de minste bijzonderheden de militaire, juridische en fiskale rechten en plichten van de admiraal, zodat het van de admiraliteit als het ware een centrale instelling onder diens gezag maakte. De bevoegdheid van de admiraal werd, vergeleken met vroeger, aanzienlijk uitgebreid en versterkt. Voortaan mocht niemand nog zonder kaperbrieven of toelating van de admiraal of zijn stadhouder oorlogsschepen uitrusten en in zee sturen. Alles wat verband hield met de oorlogsmarine, als de uitreding van zulke vaartuigen, de konvooiering, de kaapvaart en de gemaakte « prises », kwam onder het toezicht van deze ambtenaar te staan en dit zowel in tijd van oorlog, als van vrede. De admiraal trad op als plaatsvervanger van de vorst in alle maritieme aangelegenheden en mocht op zijn beurt in gelijk welke havenstad een luitenant aanstellen of een admiraliteitsraad inrichten. Alle vergrijpen bedreven op zee in tijd van oorlog en alle geschillen betreffende de oorlogs- en handelsmarine vielen onder zijn rechterlijke bevoegdheid. Aldus verloren de stedelijke schepenbanken van de kust en de gewestelijke hoven een deel van hun vroegere competentie op dat gebied. De admiraal of

(209) Ordonnances van 7 en 27 december 1373, uitgevaardigd door Karel V van Frankrijk. CHARLES DE LA RONCIERE, *Hist. de la marine française, a.w.*, II, blz. 42-47.

- ROSENZWEIG, *De l'office de l'amiral du XIIIe au XVIIe siècle*, Van-nes, 1855, blz. 15 en vlg.

- MICHEL MOLLAT, *Le commerce maritime normand à la fin du moyen age*, Parijs, 1952, blz. 431-438, 462-464.

zijn plaatsvervanger mocht voortaan alle genoemde zeedelicten en geschillen door een admiraliteitsraad laten beslechten. Daarbij bleef beroep op hem of op de vorst en zijn Grote Raad steeds mogelijk. De inkomsten van de admiraal bestonden uit de heffingen op de uitgereikte vrijgeleiden, de helft van de opgelegde boeten en de tiende penning. Voortaan had de admiraal te zorgen voor de veiligheid van de kust en de uitrusting van oorlogsschepen in tijd van oorlog. Hijzelf of beter zijn luitenant kreeg het bevel over de oorlogsvloot. Zelfs de vuurbakens langsheen de kust, evenals de wacht langs de stranden, kwamen voortaan onder zijn toezicht te staan ⁽²¹⁰⁾.

Van belang in dit plakkaat is wel de bekrachtiging van de reeds vroeger door de admiraal uitgeoefende bevoegdheden en prerogatieven, waaronder de beteugeling van de zeeroverij, de vaststelling van de wettigheid van de gemaakte prijzen, de aanstelling van een luitenant, daar waar het nodig was, de heffing van de tiende penning en de uitrusting van oorlogsschepen. Door de uitbreiding van zijn competentie werd de admiraal nochtans niet zozeer een waarachtige marineofficier of vloothoofd, dan wel de eerste ambtenaar inzake de oorlogs- en handelsmarine, wat hij reeds vroeger gedeeltelijk was. Met de ordonnantie van 1488 begint dus werkelijk de geschiedenis van de admiraliteit en van de admiraliteitsraden van de Nederlanden ⁽²¹¹⁾.

(210) « Item, dat niemand en zal moghen eenighe schepen van oorlooghe opstellen op de zee binnen de palen van onser onderdanigheyd, zonder oorlof ende consente van onzen voorseyden admirael oft zynen stadhouder... Item, wy ordonneren ooc dat onzen voorschreven admirael voortaan gheven zal oorlof, passaigen, verzeckerheden ende gheleeden op de zee en op de canten van diere, mits by hem nemende t ghewoonlyck recht van de voorgeschreven gheleeden, saufconduyten ende van de ghevanghen van oorlooghe...

Item, zal de voorzeyde onsen admirael voortaan tevreden wesen met zynen thienden penning winninge ende andere rechten... ». Enz. O. DELEPIERRE et F. PRIEM, *Précis analytique des... archives de la Flandre occ.*, Brugge, 1840-1858, 12 vol. Zie reeks II, dl 3, blz. 159 en vlg. Tekst van de ordonnantie.

- GROOT PLACAET-BOECK, 's Gravenhage, 1705, dl VI, f° 1208 en vlg. Zelfde tekst.

- Ontledingen in: J. C. DE JONGE, *Gesch. van het Ned. Zeewezen*, a.w. I, blz. 29 en vlg. - J. CRAEYBECKX, *De org. van de konvooiëring*, a.w., (BIJDR. GESCH. NED., III), 1949, blz. 182-183. - W. DEBROCK, *De kaapvaart op de Belgische kust*, a.w. (*Meded. Acad. van Marine*, XI), blz. 247-249.

(211) Philips van Kleef schreef omstreeks 1500 een tractaat over de oorlogvoering op zee, waarin hij het ook heeft over de admiraal en de admiraliteit. DR. J. K. OUDENDIJK, a.w. - R. DEGRYSE, *Filips van Kleef* (HET LEGER - DE NATIE, IX (1954), nr 9, blz. 12-18 en nr 10, blz. 13-20).

LIJST VAN DE BOURGONDISCHE ADMIRAALS, VLOOTHOOFDEN EN KAPITEINS

Admiraals van Vlaanderen

Jan Buuc (1383-1389)	}	ridders
Jan van Cadzand (1391-1396)		
Jan Blankaerd (1401-1406)		
Victor van Vlaanderen (1419- ?)		
Simon de Lalaing (1436-1470 (?))	}	ridders van de orde van het
Josse de Lalaing (1470 (?)-1483 (?))		Gulden Vlies

Admiraals-generaal van Artezië, Boulonnais, Zeeland, Holland en Friesland

Jan van Luxemburg, bastaard van Saint Pol (1446 (?)-1466)	}	ridders van de orde van het Gulden Vlies
Wolfaart van Borsel, graaf van Boucam (1466-1485)		

Kapiteins

Geoffroy de Thoisy,
 kapitein van de grote nave (1441-1443) (1445-1446)
 kapitein van de galeien in de Middellandse Zee (1443-1446)
 kapitein van de galeien van Vlaanderen (1449-1464 (?))

Martin Affonse d'Oliveyra,
 kapitein van de grote « nave » in de Middellandse Zee (1443-1445)

Jacquot de Thoisy,
 kapitein van de galeien in de Middellandse Zee (1446-1449)

Vloothoofden met de titel van admiraal van de zee, kapitein-generaal of luitenant-generaal

Jan Buuc, admiraal van de zee (1383-1389)

Jan van Hoorn, admiraal van de zee (1436)

Simon de Lalaing, admiraal van de zee (1437), luitenant-generaal (1464)

Walerand de Wavrin, kapitein-generaal in de Middellandse Zee (1444-1449)

Hendrik van Borsel, luitenant-generaal en kapitein-generaal (1469-1471)

Wolfaart van Borsel, kapitein-generaal (1475)

Jacques de Savoye, kapitein-generaal van de zee (1478-1485)

Cornelis de Berghes, admiraal van de zee (1490-1491)

*Admiraals van de Nederlanden, opvolgers van de vroegere admiraals
van Vlaanderen, Artezië, Zeeland, Holland en Friesland*

Filips van Kleef (1485-1490 (?))

Filips van Bourgondië-Beveren (1490 (?)-1498)

Filips van Bourgondië-Blaton (1498-1516)

BIJLAGE 1

Brugge, 12 januari 1381 (nieuwe stijl)

Rekening van Jehan van Cleiheim van de uitbetaling van soldij aan de bemanning van vijf schepen gestuurd vóór Dendermonde, tijdens de operaties tegen de oproerige Gentenaars, over de periode 18 oktober - 30 november 1380, en van andere uitgaven (« mises »). Uittreksel uit de rekening van de heer van Gruuthuse, « tresorier des guerres quant monseigneur (Lodewijk van Male) juit (= lag) devant Gand. Fait a Bruges le 12e jour de jenvier l an 80. »

Rijsel. Arch. dép. du Nord, B 3657 f° 27-30.

(folio 27 r°)

Che sont les mises faites par Jehan de Cleiheim ainsi qu il appert par les parties de son compte qu il rent oultre.

Premiers

Pour aucuns menus frais fais en le neif Arnoud Beveland 21 s. 4 d. gr.

Item as saudoyers des 5 neifs qui furent envoye a Tenremonde commenchant leurs gaiges le 18e jour d octobre l an 80 et finissant le 30e jour de novembre ensuivant cest pour 12 jours

(I.) A Thideman fs Clais maistre de le une des dites neifs et de ses compaignons 48 s. gr.

Item a 7 compaignons abalestriers (sic) servans en la dite neif cascun 12 s. le jour monte pour 12 jours 4 lb. 4 s. gr.

Item a 5 carpentiers estans en la dite neif cascun 14 s. parisis le jour monte pour 12 jours 3 lb. 10 s. gr.

(folio 27 v°)

Item a 25 compaignons navieurs servans a le dite neif pour 12 jours cascun 10 s. le jour parisis monte 17 lb. 10 s. gr.

S. I. Somme a le dite neif dou dit Thideman parmi les menus frais a le neif le dit Arent 28 lb. 13 s. 4 d gr.

(II.) Item a Simon le Necker maistre de l autre neif et a ses compaignons pour 12 jours en la somme de 46 s. de gr.

Item 3 carpentiers a la dite neif cascun 14 s. le jour monte pour 12 jours 42 s. gr.

Item pour 22 compaignons navieurs servans a le dite neif cascun 10 s. parisis le jour monte pour 12 jours 10 lb. 16 s. gr.

S. II. Somme au dit Symon et se compaignie 15 lb. 4 s. gr.

(folio 28 r°)

(III.) Item a Arnoud Bevelant maistre de le tierce neif pour luy et son leedsman pour 12 jours en la somme de 33 s. gr.

Item a 4 abalestriers (sic) servans a le dite neif cascun 12 s. le jour monte pour 12 jours 48 s. gr.

Item a 4 carpentiers a le dite neif cascun 12 s. parisis le jour monte pour 12 jours 56 s. gr.

Item a 3 menestrels pipers a le dite neif cascun 12 s. le jour monte pour 12 jours 36 s. gr.

Item a 38 compaignons navieurs servans a la dite neif cascun 10 s. paris
le jour monte pour 12 jours 19 lb. gr.

S. III. Somme au dit Arent et se compaignie 27 lb. 13 s. gr.

(folio 28 v°)

(IV.) Item a Adrian Tand maistre de la quarte neif mais la neif appartenoit
a Symon de le Helle pour lui et le dit Symon et son leedsman en la somme de

48 s. 10 d.

Item a 24 arbalestriers en la dite neif cascun 12 s. le jour monte pour 12
jours 14 lb. 8 s. gr.

Item encore a le dite neif 3 arbalestriers pour 9 jours a 12 s. pour le jour
monte 27 s. gr.

Item a le dite neif 6 carpentiers a 14 s. le jour monte 12 jours 4 lb. 4 s. gr.

Item pour 41 compaignons navieur et saudoyers en la dite neif cascun 10 s.
parisis le jour monte pour 12 jours 20 lb. 10 s. gr.

Item encore la dite neif 8 compaignons saudoyers pour 9 jours cascun 10 s.
parisis le jour monte 3 lb. gr.

Item pour 5 menestrels en le dite neif pour 12 jours cascun 10 s. le jour
monte 50 s. gr.

S. IV. Somme au dit Adriaen et se compaignie 45 lb. 7 s. 10 d.

(folio 29 r°)

(V.) Item payet pour 3 cogscepe cascune a 3 hommes et cascune neif 2
pieters le jour cest assavoir Clais fs Goossins de Remerswale Willem Egghe et
Jehan Bast maistres des dites 3 neifs a cascune 24 pieters monte pour 12
jours

S. V. Somme par se 12 lb. gr.

(VI) Item a Pieter Moerman et Pieter Zoeten maistre de le 5e neif et
amirals de toute la dite vlote pour yaus pour Bernard fs Martins maistre de le
dite neif Costin fs Clais leedsman Jehan Simonssone reward de le dite neif et
Alard le Clerc en la somme de 3 lb. gr.

Item pour 3 arbalestriers en la dite neif pour 12 jours cascun 12 s. paris
le jour monte 4 lb. 16 s. gr.

(folio 29 v°)

Item a 5 compaignons carpentiers a la dite neif pour 12 jours a 14 s. paris
le jour monte 3 lb. 10 s. gr.

Item 4 trompeurs cascun 10 s. gr. monte 40 s. gr.

Item a 38 compaignons navieurs et saudoyers en le dite neif pour 12 jours
a 10 s. paris le jour monte 19 lb. gr.

Item au dit Pieter Mourman et Pieter Zoeten preste sur leurs cous et frais
5 lb. 6 s. 5 d. gr.

S. VI. Somme au dit Pieter Mourman et Pieter Zoeten et leur compaignons
37 lb. 12 s. 5 d. gr.

(VII) Item encore payet et mis hors present Gillis le Foulon as maistres
des 5 neifs sur leur saut de 8 jours apres les dis 12 jours

S. VII. Somme par se 27 lb. 4 s. gr.

(folio 30 r°)

(VIII) Item pour 5 Harlems cogschepe pour 5 jours cascune 16 s. 8 d. gr.
le jour monte

S. VIII. Somme par se 4 lb. 3 s. 4 d. gr.

(IX) Item pour les frais et despens dou dit Jehan de Cleihem pour 17 jours
en poursuivant les choses dessusdites

S. IX. Somme par se 3 lb. 18 s. 10 d. gr.

Somme toute par Jehan de Cleihem des mises 204 lb. 16 s. 9 d. gr. valent
2.458 lb. 12 d. parisis.

Ter verklaring :

LIJST VAN DE BEMANNINGEN (Aantallen)

<i>Schepen</i>	<i>Stuurlui</i> («maistres») <i>en loodsen</i> («leedsman»)	<i>Matrozen</i> («navieurs») <i>en soldaten</i> («saudoyers»)	<i>Timmerlui</i> («carpen- tiers»)	<i>Kruisboog- schutters</i> («arbales- triers»)	<i>Menestrelen- pijpers of</i> «trompers»
1ste schip	Thideman fs Clais	25	5	7	
2de schip	Simon de Necker	22	3		
3de schip	Arnoud Bevelant + 1 loods	38	4	4	3
4de schip	Adriaan Tand + 1 loods	49	6	27	5
5de schip	Bernard fs Martins + 1 loods 1 waker 1 klerk 2 admiraals	38	5	8	4
<i>Totalen</i>	12	172	23	46	12

Algemeen totaal, zonder de bemanning van de koggen : 253 koppen.

BIJLAGE 2

Rijsel, 14 november 1441

Mandement van de Rekenkamer van Rijsel gericht aan de hoogbaljuw van Vlaanderen of aan zijn luitenant, met het verzoek de weduwe en de erfgenamen van wijlen Jan van Hoorn voor die kamer te doen verschijnen, ten einde rekenschap af te leggen over een hertogelijke obligatie van 15.000 gouden « ridders », als prijs voor de versperring van de haven van Calais, wat niet uitgevoerd geworden was, en een som van 1.000 gouden « saluts », die de overledene voor de uitrusting van de vloot ontvangen had.

Rijsel. Archives départementales du Nord, nr B 1973/58.300.

Aux bailli de haulz son lieutenant et au premier huissier ou sergent de notre dit seigneur qui sur ce sera requiz, salut ⁽¹⁾.

Les gens des comptes de monseigneur le duc de Bourgoingne et de Brabant a Lille ⁽²⁾. Par l'ordonnance de notre dit seigneur et par vertu du povoir a nous donne par ses lettres a nous envoyees. Nous vous mandons et connectons par ces presentes que aux vesve et heritiers de feu messire Jehan de Hornes et a chacun d eulx vous faites expres commandement de par notre dit seigneur a peine de cent mars d argent a lui a appliquer qu ilz apportent ou envoient en la chambre desdiz comptes le 3e jour du mois de decembre prouchain venant une obligacion de 15.000 ridders d or en laquelle somme s obligerent pieca envers ledit de Hornes ⁽³⁾ maistres Guy Guilbaut et Jehan Abonnel conseillers de notre dit seigneur parmi ce que icellui de Hornes seroit tenu et avoit promis de effondrer le havre de Calaiz dont rien ne fu fait ⁽⁴⁾. Et avec ce adjournez lesdits heritiers a estre et comparoir par devant nous en la chambre desdiz comptes audit jour pour compter de mil saluts d or receuz par ledit deffunt dudit Abonnel lors receveur general pour porter avec notre dit seigneur en Hollande quant il y ala pratiquer le fait de son armee de Calaiz et dont icellui deffunct bailla sa lettre ⁽⁵⁾ audit Abonnel. En leur faisant commandement que audit jour ilz apportent avec eulx tout ce dont ils se voudront aider a la reddicion d iceulx mil saluz. Et nous certiffiant ⁽⁶⁾ souffissamment de tout ce que fait en aurez audit jour. De ce faire vous donnons povoir mandons a vous en ce faisant estre obey. Donne en la chambre desdiz comptes a Lille soubz deux de nos seaulx le 14e jour du moys de novembre l an mil 400 quarante et ung.

(1) Boven de tekst. Daarop volgt : « Bailli de haulz huissier ou sergent », maar doorgehaald.

(2) Daarop volgt : « Au premier sergent de notre dit seigneur qui sur ce sera requis salut », maar doorgehaald in de tekst.

(3) Volgt boven de lijn : onleesbare nota.

(4) Volgt boven de lijn : « comme chacun sait ».

(5) Volgt boven de lijn : « de rec... ».

(6) « En » verbeterd in « et ». De afkorting « certiff. » staat waarschijnlijk voor « certiffiant » of « certiffions ».

BIJLAGE 3

1452

Uittreksel uit de 7de rekening van Guillaume Poupet, algemeen ontvanger van Filips de Goede, betreffende schadevergoeding verleend aan Simon de Lalaing, wegens verlies van twee schepen tijdens de Hollands-Wendische oorlog (1438-1440) en waaruit blijkt, dat er inzake koopvaardij en kaapvaart een associatie tussen hertog en admiraal bestond. De kapiteins van de beide genoemde vaartuigen worden inderdaad in andere documenten ook als kapers vermeld ⁽¹⁾. Gans de tekst is doorgehaald.

Brussel. Rekenkamer nr 1921. Rekening van de algemene ontvangsten over het jaar 1452, f° 320 v° en 321 r°.

(2) A messire Simon de Lalaing chevalier conseiller et chambellan de mon dit seigneur la somme de mil escus de 48 gros monnoie de Flandre piece que icellui seigneur lui a ordonne prendre et avoir de lui pour une fois pour consideration des grans et notables finances qu'il a eu en et que durant la guerre que ceulx du pais de Hollande et Zeelande avoient a l'encontre des Ostrelins ceulx de la ville d'Amstredam et aultres du dit pays de Hollande et Zeelande avoient prins plusieurs vaisseaulx et marchandises appartenant a plusieurs marchans de Flandres et aultres subgiez de mondit seigneur et entre les autres iceulx de ladite ville d'Amstredam avoient prins deux vaisseaulx avec les marchandises et iceulx dont estoient lors maistres Symon Piereson et Claix Fort maronniers demourants a l'Escluse lesquels deux vaissiaux appartenoient moitie a mondit seigneur et l'autre moitie audit messire Simon de Lalaing et audit Simon Piereson et Claix Fort. Et pour ce que pour aucunes causes a este de par mondit seigneur compose avec ceulx de la dite ville d'Amstredam a la somme de 6.000 escus du dit pois et paie une partie comptant en faisant ladite composition et le surplus a paier par moitie a pasques l'an mil 450 et au noel ensuivant l'autre moitie. En laquelle composition sont comprins lesdits deux vaissiaux. Moieusement laquelle somme de mil escus ainsi donnee de par mondit seigneur audit messire Simon de Lalaing a partir auxdits termes de pasques et noel par moitie ledit messire Simon de Lalaing est tenu de contempler ledit Simon et Claix de leur part et porcion qu'ilz avoient esdits deux vaissiaux sauf a eulx et aultres qu'il appartendra leur action ⁽³⁾ pour cause des marchandises qui estoient esdits deux vaissiaux pour en faire poursuite comme pevent faire les aultres marchans dudit pais de Flandre semblablement dommagiez des dommages a eulx fais par ceulx du pais de Hollande et Zeelande comme il appert par

(1) « Item in den jare 1438 namen scipher Johan Nagghe Clawes Voort ende Symon Petersoen poorters ter Sluus uut eene scepe commende uut Ingheland daerof scipher was Henric Bulscamp een pac Ingelschen lakenen toebehorende Johan Cleihorst ende ziinre geselscepe alle van der Duytscher hanze... ». Hanserecesse, a.w., reels II, dl 2, blz. 750, nr. 494. Hanzisch klaagschrift van 18 mei 1447.

Zie betreffende Johan Nagghe ook hieronder bewijsstuk nr 4.

(2) Begin en einde van de doorgehaalde tekst.

(3) Afgekort woord, kan misschien ook gelezen worden « accordant ».

mandement de mondit seigneur donne au dit lieu de l Escluze le 29 jour de decembre l an mil 449. Cy rendu avec quittance dudit messire Simon de Lalaing contenant promesse de contempler lesdits Symon Pierreson et Claix Fort leur porcion desdits deux vaissiaux pour ce icy par lesdits hommes ladite somme

1.000 escus de 48 gros(4)

(In de rand :)

Roye pour les causes declarees ou se compte de ce receveur f° 271. Renduz les mandements et quittance. Aussi avant que aucune chose en soit allene. Semble (4) que ledit messire Simon devroit faire apparoir par lettre souffissant que les marchans a dedommagier avec lui soient par lui contentez.

(4) Afgekort woord, onzekere lezing.

BIJLAGE 4

7 mei 1438

Scheidsrechterlijke uitspraak door twee hertogelijke raadsheren in het geschil tussen ridder Simon de Lalaing, admiraal van Vlaanderen, en diens gevangene, Jorg von Schauenberg, die terug in vrijheid moet worden gesteld. Origineel op perkament met uithangende zegels.

Wenen. Haus-, Hof und Staatsarchiv. Urkunden, V. 39. Inv. J. LAENEN. *Les archives de l'Etat à Vienne*. Bruxelles, 1924 (COMM. ROYALE D'HIST.), blz. 101, nr 336.

Nous Anthoyne seigneur de Croy et de Renty chevalier premier chambellan Jehan de Luxembourg bastart de Saint Pol seigneur de Haubourdin chevalier aussi chambellan et Thierry de Meingerfrewt escuier conseillers de notre tresredoubte seigneur monseigneur le duc de Bourgoingne de Brabant et de Lembourg conte de Flandres d Artois de Bourgoingne de Haynnau de Hollande de Zeelande et de Namur arbitres esleuz en ceste partie. A tous ceulx qui ces presentes lettres verront salut.

Comme certaine question et proces ait nagueres este meu et pendant par devant notredit tresredoubte seigneur entre noble chevalier messire Symon de Lalaing aussi conseiller et chambellan dicellui seigneur son admiral de la mer de Flandres et capitaine de sa ville de Lescluse dunepart et noble chevalier messire George de Scawenberg natif des parties d Alemaigne dautre. Sur ce que ledit messire Symon disoit et maintenoit icellui messire George estre son prisonnier de bonne guerre et aussi pleige et respondant des corps biens et marchandises de certains Anglois estans nagueres sur la mer en la nef Jehan de Wisseghend Zeellandois venant dAngleterre. Lesquelz Anglois s estoient renduz a Jehan Naggen serviteur dudit messire Symon et estant depar lui en une hulque sur ladite mer es marches de Flandres et lesquelz Anglois et leurs biens et marchandises icellui messire George avoit promis de faire rendre et restituer par ledit Wisseghend audit Jehan Naggen dedens le lendemain neuf heures. Dont aucun effect ne sen estoit ensuy ainsi que maintient icellui messire Symon. Ledit messire George disant et soustenant le contraire et que en riens il n estoit tenu ne obligie audit messire Symon et que sans cause il a detenu arreste et empeschie et encores fait. Surquoy icelles parties avoient este appointees par notredit tresredoubte seigneur a baillier leurs faiz et raisons par escript es mains de certains ses commis qui sur les faiz des parties devoient faire enquestes. En ensuivant lequel appointement de la partie dudit messire Symon aient este baillees ses escriptures es mains desdits commis et sur icelles fait faire son enquete par lesdits commis. Et de la partie dudit messire George aient este baillees pluseurs escriptures a iceulx commis. Et il soit ainsi que icelles parties aujourduy comparans en leurs personnes pardevant messire Nicolas Rolin chevalier seigneur dAutuyne chancelier de notre dit tresredoubte seigneur pour eschever toute rigueur de proces se soient icelles parties apres plusieurs choses par eulx sur ce dites et proposees aimablement condescenduz en arbitrage de leurdit discord et nous aient esleuz juges et arbitres en ceste partie en eulx submequant en notre ordonnance pour appointier et determiner souverainement et de plain de leur dit debat discord et proces et promectans eulx et chacun d eulx par la

foy de leurs corps de tenir et acomplir entierement ce que par nous arbitres dessusdits seroit dit jugie et appoinctie touchant leurdit debas. De laquelle chose pour l onneur deulx nous avons pris et accepte a leur requeste la charge.

Savoir faisons que pour nourrir bonne amitie entre lesdites parties eu sur ce advis et meure deliberation avec pluisieurs notables personnes ayans congnoissance en telles matieres. Considere tout ce qui fait a considerer et nous peut et doit mouvoir en ceste partie oyees lesdites parties. Avons par notre sentence ordonne dit et declairee ordonnons disons et declairons par ces presentes que le dessusdit messire George de Scawenberg sera par ledit messire Symon mis a plaine delivrance et demourra quicte de sa prison et de toutes promesses et obligations par lui faites envers icellui messire Symon.

Item ordonnons que chacune desdites parties soustendra et demourra es fraiz missions dommaigie despens et interestz quilz ont fait et soustenuz en la poursuite a cause des choses dessus dites.

Item quant au regart de certaine question ou querelle que iceulx messire Symon et messire George peuvent ou pourroient avoir conjointement ou diviseement alencontre dudit Jehan de Wisseghend tant a cause des devant diz Anglois et de leurs biens denrees et marchandises dessusdits que par ce que icellui Jehan de Wisseghend avoit fait dire par ledit messire George audit Jehan Naggen de les lui restituer. Comme aussi acause des pertes interestz et dommaiges fraiz missions et despens que le dessusnomme messire George a faiz et soustenuz a loccasion de ce que le devantdit de Wisseghend na accompli la charge qu il avoit baillee audit messire George sur la restitution et delivrance des corps et biens denrees et marchandises desdits Anglois en la main du devantdit Jehan Naggen. Icellui messire Symon sera tenu de poursuivre alencontre dicellui de Wisseghend et tous autres quil appartendra ceste chose a ses propres fraiz missions et despens jusques en fin au proufit de lui et dudit messire George et par egal porcion. Par ainsi que en fin de cause et poursuite le dessus nomme messire Symon reprendra sur la part et porcion dudit messire George de ce qu il se pourra recouvrer sur ledit Wisseghend la moitie des fraiz missions et despens quil aura faiz et soustenuz en ladite poursuite. De laquelle poursuite faire et les circonstances et dependences icellui messire George baillera bonne et souffisant procuracion a icellui messire Symon et lui en donra tel pouvoir quil appartendra. Et pour ce que le devant nomme messire George est de loingtaine marche et quil lui a convenu et convient faire pluisieurs grans fraiz et missions. Nous arbitres dessus-nommes lui ferons baillier et delivrer realment et de fait en la ville de Bruges dedens huit jours prouchain venans la somme de quatre vins huit nobles d Angleterre ou lieu de se meuble somme que ledit messire George avoit et a baillee de son argent audit messire Symon. Lesquelz quatre vins huit nobles nous avons et reprendrons sur la part et porcion dudit messire Symon de ce qui sera pour lui recouvre dudit Jehan de Wisseghend.

Item quant ala somme de cent et douze nobles que un Anglois avoit et a baillee en garde audit messire George eulx estans en la nef dudit Wisseghend et que alors que ledit messire George fu amene devers ledit messire Symon il avoit encores sur lui. Iceulx cent douze nobles demouront franchement et quictement audit messire Symon sans ce quil soit tenu d en faire aucune restitution audit messire George ne autre ne que icellui messire George ne autre de par lui lui en puist cy apres en quelque maniere faire ou faire faire par qui que ce soit

aucune poursuite ou demande. Et moyennant ce lesdites parties quictent et quicteront l'un l'autre de tous serments foy baillees petitions demandes promesses et poursuites qui a l'occasion des choses dessus dites leurs circonstances et dependences ilz ou l'un d'eulx pourroient ou temps avenir alleguer dire ou proposer en quelque maniere que ce feust ou puist estre l'un alencontre de l'autre. Et aussi promectront que jamais n'en feront ou feront faire par qui que ce soit couvertement ou en appert aucunes poursuites ou demandes l'un alencontre de l'autre ne leurs facteurs serviteurs et familiers ne aussi alencontre de leurs princes et seigneurs leurs pays terres seigneuries et subgiez. Et de ce s'il est besoing bailleront leurs seellez ⁽¹⁾ bons et souffisans. Et pour tant que lesdites parties ont parcydevant baillie plusieurs lettres seellez et obligations (les) uns aux autres touchans les choses dessus dites. Nous ordonnons comme dessus que chacune desdites parties rendra a l'autre tous iceulx seellez lettres et obligations. Et se ainsi estoit que lesdites lettres seellez obligations ou aucunes d'icelles feussent perdues ou adirees desmaintenant du consentement desdites parties nous les annullons cassons et mettons du tout a neant sans ce quilz s'en puissent ou temps advenir aidier en aucune maniere. Et a toutes les choses dessus dictes et chacune dicelles entretenir garder observer et accomplir entierement de point en point et par la forme et maniere quelles sont cy dessus declarees et specifiees sans quelque fraude barat decepcion ou malengin. Nous avons condemne et condamnons les dessusdites parties et chacune dicelles par ces presentes. Ausquelles en tesmoing des choses dessus dites nous avons fait mettre noz seaulz et icelles signees de noz mains le VIIe jour de may lan mil quatrecentz trente huit. Et nous les devantdis Symon de Lalaing et George de Scawenberg en agreant consentant et ratiffiant ladite submission et tout ce que par vertu dicelle les dessus diz arbitres ont ordonne dit et sentencie et tout ainsi quil est declaree cy dessus avons mis noz seaulz et aussi signe de noz mains cesdis presentes les jour et an dessusdis.

(get.) A. de Croy, (get.) J. Bastart de Saint Pol
(get.) Th. de Meingerfreut, (get.) S. de Lalaing
(get.) Jorg von Schauenberg

(1) De term « seellez » (gezegeld), die vier maal voorkomt in de tekst, moet misschien « scellez » gelezen worden. Zelfde opmerking voor « seaulz » (zegels), dat even goed als « scaulx » kan gelezen worden.

BIJLAGE 5

Sluis, 20 mei 1449

Kwijtschrift, waardoor Ernoul de Sorbruecq, rekenplichtige belast met het toezicht op de bouw van de hertogelijke galeien te Antwerpen, bevestigt van Gautier de la Mandre, beheerder van de geheime hertogelijke thesaurie, een bedrag van 3.050 gouden « schilden », elk van een waarde van 48 groten, ontvangen te hebben, om die voor de bekostiging van genoemde scheepsbouw en uitrusting aan te wenden.

Rijsel. Archives départementales du Nord, B 2.003/60.357. Perkament. Zegel verdwenen.

Je Ernoul de Sorbruecq commis de par mon tresredoubte seigneur monseigneur de duc de Bourgoingne et de Brabant a tenir le compte de l'ouvrage de certaines galees que mondit seigneur a presentement fait faire a Anvers. Confesse avoir eu et receu de maistre Gautier de la Mandre conseiller et maistre des requestes de l'ostel de mondit seigneur et garde de son Espargne la somme de trois mil cinquante escuz d'or de 48 gros monnoye de Flandres piece pour convertir et employer es choses necessaires pour le fait desdites galees. De laquelle somme de 3.050 escuz d'or dudit pris de 48 gros de Flandres piece je me tieng pour content et promez en rendre bon compte au prouffit de mondit seigneur et en deschargier ledit maistre Gautier et tous autres qu'il appartendra. Tesmoing mon saing manuel cy mis a l'Escluse le 20e jour de may lan mil 400 quarante et neuf.

(get.) Ernoul de Sorbruecq

BIJLAGE 6

1450-1451

Uittreksel uit de rekening van de baljuw van Sluis, betreffende de beboeting van Copin de Bartmakere, bijgenaamd Crayvelt, uit Duinkerke, omdat hij, als lid van de bemanning van een van de hertogelijke galeien, liggend vóór de kust van Bretagne, omstreeks Sint-Jansdag van het jaar 1449, met een opdracht aan wal gestuurd zijnde, niet op zijn post teruggekeerd was en zich aan diefstal schuldig gemaakt had.

Brussel, Alg. Rijksarchief. Rekenkamer nr 13.927. Rekening van Florens des Champs, baljuw van Sluis, over de ambtsperiode 21 september 1450 - 10 mei 1451.

De Copin de Bartmakere dit Crayvelt de Dunkerke calengie pour ce que environ le Saint Jehan lan 1449 lui estant lors en une des galees de monseigneur le duc sur mer a la coste de Bretagne se parti d icelle galee et se trait a terre et a son departement lui furent baillies par Jehan Dagary homme d armes en icelle galee natyf de Bourgogne aucunes parties de chemises et keuvrechiefs pour les faire nettoyer et laver a terre lesquelles parties de keuvrechiefs et chemises il detint dvers (sic) lui et en fist son plaisir et s en ala ou bon lui semlla sans retourner a la dite galee duquel messus le bailli a la requeste de pluseurs ses amis le receu en grace et composition veu aussi que c est ung povre compaignon pour 24 lb.

BIJLAGE 7

Duinkerke, 29 september 1450

Akte, waardoor Walerand Albeel, stadsklerk van Duinkerke, bevestigt, dat Jehan Bouta, meester-timmerman van de hertog van Bourgondië, op 29 september 1450 een Willem Dierijcx, poortmeester, optredend in de naam van gans de gemeente Duinkerke, de hertogelijke galei, « la Gaillarde », met bijbehoorten heeft overgemaakt en dit uitsluitend met de opdracht het vaartuig op het droge en beschut te houden.

Rijssel. Archives départementales du Nord, nr B 2.005/60.470. Origineel op perkament met doorsnede in « endenture » of zigzag doorheen de hoofdletters A, B, C en D in het groot geschreven.

Au nom de dieu soit amen. Sachent tous ceulx qui ces presentes lettres ou chartres partye par A B C D verront ou orront, que le penultisme jour du mois de septembre l an mil 400 et chincquante, maistre Jehan Bouta, maistre carpentier de mon tresredoubte seigneur monseigneur le duc de Bourgoingne, de Lotthier, de Brabant et de Lembourch, conte de Flandres etc, laissa et delivra a Guillume Dierijcx, poortmaistre dela ville de Dunkerke, en nom deladite ville, la galey de monditseigneur le duc, appelee la Gaillarde, ensemble les biens et apparaulx dicelle, et les recut ledit poortmaistre en nom comme dessus en la maniere qui sensieut, premierement le corps de la dite galey a tout 77 chaines de fer, clouez aulong des courtssies, les 40 d un coste et les 37 de l autre, sans ce que ladite ville en ait volu prendre charge n en avoir la garde, se non dela tenir au secq et au couvert. Item les parceaux et biens cy aprez nommez, lesquels ladite ville a fait mettre en sauf a la requeste dudit maistre Jehan. Est assavoir 3 gouvernailles, 3 mastes, 3 pieces de verghes, 2 voiles, ung latine et ung quarre, ung viel boursset, 1 double tente du chasteau gaillart, 3 fers de quatre marre, ung ancre, 1 cable et ung cordail, 4 pollies a tout ses stroues et coustures, deux petiz cordailles pour tirer le mast, 1 petit cordaille pour le mast devant, ung cordail de 3 pieces, chincq pollies chacun a deux polliettes, une grant piece de fer, 3 cordailles, dix hobancx du mast, les hobancx de la mizane derriere, 3 neufz pollies, ung cordail, 11 pollies, une grande pollie a deux fers, la trosse du grant mast, la trosse de la bazane, 13 petites pollies, 2 petiz cordailles, 21 navirons plommez, sept autres navirons non plommez, deux caepstandes, deux vetes d arbora, une proyse, deux pieces d oste, dix grandes pieces de bos appelez vases, 40 pieces de bos dont les 24 gisent soubz la galey et les autres 16 sont dedans la maison de la ville et ung petit bootkin a tout 3 navirons. Tesmoing le saing manuel de moy Walerand Albeel, clerc dela dite ville de Dunkerke, icy miz a la requeste tant dudit poortmaistre comme dudit maistre Jehan Bouta l an et jour dessusdit.

(endenture) A B C D

(get.) Albeel W.

Ter verklaring

Het schip, dat aan de schepenen van Duinkerke toevertrouwd werd, bestond uit de romp van de galei (corps) met de middenloopplank of brug (courtssies) en de zitbanken met de ketens (chaines de fer clouez aulong des courtssies).

De galei moet langs ieder zijde van 14 roeibanken voorzien geweest zijn, aangezien het aantal riemen met lood bezwaard of niet 28 bedroeg (21 navirons plommez, sept autres navirons non plommez).

Het aantal roeiers-galeiboeven moet 77 bedragen hebben, vermits de zitplaatsen in het totaal 77 ketens (77 chaines de fer) telden. Langs de ene zijde zaten er 37 roeiers, waarschijnlijk 9 rijen van 3, gevolgd door 5 rijen van 2. Langs de andere zijde waren het er 40, misschien wel 12 rijen van 3, gevolgd door 2 van 2.

Tot de toebehoorten van de galei behoorden in de eerste plaats de drie masten, namelijk de grote mast (grand mast), de fokkemast (le mast devant) en de bazaanmast (la mizane derriere) met hun raas of raatjes (3 pieces de verghe), kabels (cable), touwen (cordailles), blokken of katrollen (pollies), tuigage allerhande van het wand (hobancx) of de sprieten (trosse), evenals drie zeilen, namelijk een Latijns zeil, een vierkant zeil (2 voiles ung latine et ung quarre) en een oud boegzeil (ung viel boursset).

Daarnaast vinden we onder de toebehoorten ook nog een ankel (ancre) met ankerstukken (3 fers de quatre marre), een meerkabel (proyse), mastkabels (2 vetes d arbora), touwen om de masten op te richten of neer te laten, touwwerk van de antennes of sprieten (2 pieces d oste), kaapstanders (2 caepstandes), katrollen (5 pollies chacun a deux polliettes), drie roeren en houtblokken om het schip op rollen te zetten of te stutten (10 grandes pieces de bois appelez vases, 40 pieces de bos dont les 24 gisent soubz la galeye). Ten slotte was daar ook nog een bootje met drie riemen (ung petit bootkin a tout 3 navirons).

De galei ontleende haar naam « la Gaillarde » waarschijnlijk aan haar achterkasteel of plecht voorzien van een tent tegen de zon, die kon vervangen of aangevuld worden door een andere tent tegen de regen (1 double tente du chasteau gaillart).

De gebruikte termen zijn van oorsprong Frans (courtssies), Nederlands (hobancx), Portugees (proyse) of Italiaans (trosse). Zie daarover het bekend woordenboek van Jal (oude of nieuwe uitgave).

BIJLAGE 8

1453

Twee uittreksels uit de rekening van Jean de Visen, ontvanger-generaal van Filips de Goede, over het dienstjaar 1453, betreffende uitbetalingen, gedaan aan Geoffroy de Thoisy voor zijn wedde en soldij als kapitein van een galei, een baardse en een brigandijn, alsmede van die van de bemanningen, gedurende de krijgsverrichtingen tegen de opstandige Gentenaars over de periode lopend van 20 maart tot einde juli van dat jaar.

Dijon. Archives départementales de la Côte-d'Or, B 1728, f° 64-65.

Het eerste uittreksel is aan te vullen met een ander uit de rekening van Guillaume Poupet over het jaar 1453 betreffende een uitkering van 511 pond 15 schellingen, elk van 40 groten Vlaamse munt, zijnde de tweede helft van de wedde van Geoffroy de Thoisy voor de duur van twee maanden, eindigend op 20 mei 1453. De totale soldij voor die twee maanden bedroeg 1.023 pond 15 schellingen. Zie E. VAN BRUYSEL. *Histoire du commerce et de la marine en Belgique*. Brussel, 1861-1865, dl II, blz. 189, noot 1 : uittreksel naar een afschrift te Brussel. Alg. Rijksarchief. Rekenkamer nr 1866, blz. 42.

f° 64 r°

Audit Guillaume de Poupet la somme de cinq cens douze livres de quarante gros monnoie (de) Flandres la livre sur la recepte dudit Jehan de Visen de ladite annee. En deniers paieiz a messire Joffroy de Thoisy sur la somme de mil 23 lb 15 s. monnoie dicte a lui deue sour le paiement de deux mois finiz le 20e jour de may darrain passe d une galee armee de quatre vins dix hommes et d une berge et ung brigandin armez chacun de trente hommes estans soubz lui en armes sur mer audit navire pour l empeschement des vivres qui pevent venir et arriver a ceulx de la dite ville de Gand. Par lettre dudit Guillaume faicte le 21e jour de juing l an mille 400 cinquante trois.

Pour ce

512 lb. de 40 gros

f° 65 r°

Audit Guillaume de Poupet la somme de cinq cens quatre vins deux livres neuf solz six deniers de 40 gros monnoie de Flandres la livre sur ce que ledit Jehan de Visen peut et pourra devoir a mondit seigneur a cause de sa dicte recepte de ladite annee commancant le premier jour de janvier prouchainement venant et finissant a le darrain jour de decembre 454. En deniers paieiz a messire Joffroy de Thoisy seigneur de Mimeures chevalier pour reste de ses gaiges et soubdees jusques en la fin de juillet darrain passe d une galiote armee de 90 hommes et d une berge et d un brigandin armez chacun de 30 hommes qu il souloit avoir et entretenir soubz lui en armes sur la mer pour l empeschement de la venue des vivres et marchandises ou temps de la guerre de mondit seigneur naguerrres a ceulx de Gand pour les reduire a son obeissance. Par lettre dudit Guillaume faicte les six^{me} jour dudit mois d aoust oudit an 453.

Pour ce

582 lb 9 s 6 d de 40 gros monnoie de Flandres la lb.

BIJLAGE 9

Rijsel, 7 december 1450

Brief, waarin Filips de Goede aan zijn audiencier opdracht geeft Anthoine Pleyte, stuurman van de hertogelijke buis te Nieuwpoort, kosteloos in het bezit te stellen van zijn schrijven, waardoor hij hem tot « sergant darmes aux honneurs » of erewapenknecht aanstelt.

Brussel. Algemeen Rijksarchief. Fonds « Chartes du sceau de l'Audience », A (Cédules), nr 440.

Audiencier de notre chancellerie bailliez et delivrez franchement a Anthoine Plaite maistre de notre nouvelle busche a Neufport noz lettres de retenue a l office de sergent d armes aux honneurs sans en prendre de lui aucune chose pour le droit du scel desdites lettres montant a la somme de cinquante ung solz lesquelles lui avons donne et quittie par ceste cedula. Et vous en aurez votre acquit. Escript en notre ville de Lille le 7e jour de decembre lan mille quatezens et cinquante.

(get.) Philippe

BIJLAGE 10

(Brugge), 20 maart 1453 (n.s.)

Kwijtschrift, bekrachtigd door Jehan Schareel, hertogelijk secretaris, waardoor Lucien Spinulla, Genuëes koopman, bevestigt van Gautier de la Mandre, beheerder van de geheime hertogelijke thesaurie, ontvangen te hebben een som van 25 gouden « schilden », elk van 48 groten Vlaamse munt, als terugbetaling van een lening, die Jehan Plumecoc te Bordeaux aan Anthoine Pleyte, stuurman van de buis van de hertog, buis van Nieuwpoort genoemd, onder de vorm van wisselbrief en zeeverzekering, gedaan had.

Rijssel. Archives départementales du Nord, nr B 2011/60.996. Op perkament, zonder zegel.

Je Lucian Spinulla marchand genevois confesse avoir eu et receu de maistre Gautier de la Mandre conseiller et garde de l'Espargne de monseigneur le duc de Bourgoingne et de Brabant la somme de vint cinq escuz d'or de 48 gros monnoie de Flandre piece qui deue m'estoit pour prest fait par Jehan Plumecoc en la ville de Bourdeaulx a Anthoine Pleyte maistre de la busse de mondit seigneur nommee la busse de Neufport lors estans audit lieu de Bourdeaulx qui ladite somme emprunta et receust de lui a l'aventure d'icelle busse a icelle somme rendre en la ville de Bruges quinze jours apres que icelle busse seroit arrivee au port et havre dudit Neufport a moy Lucian Spinulla dessus nomme comme il appert par lettre obligatoire dudit Anthoine laquelle jay rendue audit maistre Gautier. Delaquelle somme de 25 escuz d'or dudit pris de 48 gros de Flandres piece je me tieng pour content et bien paie et en quicte mondit seigneur le duc ledit maistre Gautier et tous autres qu'il appartendra. Tesmoing le saing manuel de maistre Jehan Schareel secretaire de mondit seigneur cy mis a ma requeste le 20e jour de mars lan mille 400 cinquante deux.

(get.) J. Schareel

BIJLAGE 11

25 augustus 1452

Kwijtschrift van Mathelin Taget, die verklaart van Gautier de la Mandre, beheerder van de « heymelicke tresor », ontvangen te hebben de som van 368 gouden « schilden » bestemd voor de bevoorrading en de bemanning van de hertogelijke « balengier », genaamd « sainte Marie de Bouloigne », waarmede hij voor de hertog, krachtens contract, zich verbindt aan koopvaardij te doen.

Rijssel. Arch. dép. du Nord, B 2011/61.050. Op perkament, zonder zegel.

Je Mathelin Taget confesse avoir eu et receu de maistre Gautier de la Mandre conseiller et garde de l'Espargne de monseigneur le duc de Bourgoingne et de Brabant la somme de trois cens soixante et huit escuz d'or de 48 gros monnoie de Flandres piece que par l'ordonnance et commandement de mondit seigneur il m'a paie baillie et delivre pour icelle convertir et employer tant en la reparacion de son balenier nomme Sainte Marie de Bouloigne estant a l'Escluze comme a l'avitaillage et soudoyement des maronniers d'icelluy balenier. Lequel balenier mondit seigneur m'a fait bailler et delivrer pour la mener par mer en marchandise en rendant a lui ou a son commis au retour de chacun voyage du balenier du convertissement d'icelle somme et aussi du gaing et prouffit que icelluy balenier aura fait en chacun voyage en ce que due est ensemble de la despense qui y aura este faite bon et loyal compte et reliqua pour et au prouffit de mondit seigneur. Laquelle somme de 368 escuz d'or dudit pris de 48 gros de Flandres piece dont je me tiens pour content et bien paie et en quite monseigneur le duc ledit maistre Gautier et tous autres a cui il appartient. Je prometz et me oblige par cestes convertir es reparacion avitaillage et soudoyement dessusdits et icelluy balenier faire freter au plus grant prouffit pour mondit seigneur et au surplus d'icelluy balenier du convertissement d'icelle somme de 368 escuz d'or dessusdits ensemble dudit gaing et prouffit de chacun voyage que le balenier aura fait et aussi de la despense qui aura este faite a ceste cause comme dit est rendre au retour de chacun voyage bon et loyal compte et reliqua a mondit seigneur le duc ou a son dit commis pour et au prouffit de lui.

Tesmoing mon saing manuel cy mis le 25me jour d'aoust mil 400 cinquante et deux.

(get.) M. Taget ⁽¹⁾

(1) Hoofdletters M en T samengevoegd in één teken.

BIJLAGE 12

Brugge, 5 april 1456

Bevel van Filips de Goede aan meester Gautier de la Mandre, beheerder van zijn « heymelicke tresor », een bedrag van 1.000 gouden schilden uit te betalen aan Jehan Perys, Portugees stuurman, voor reparatie en wederuitrusting van zijn « balengier », die onlangs door de Katalanen beroofd geworden was.

Rijsel. Archives départementales du Nord, B 2023/61.741. Op perkament, zonder zegel.

Phelippe duc de Bourgoingne de Brabant et de Lembourg conte de Flandres etc. Maistre Gautier de la Mandre notre conseiller et garde de nostre Espargne. Nous voulons et vous mandons que des deniers de notre dite Espargne vous payez bailliez et delivrez a Jehan Perys Portingalois maistre de notre balenier la somme de mil escuz dor de 48 gros monnoye de notre pays de Flandres piece que lui avons ordonne estre baillee et delivree pour avoir fait calefater rempareir et refournir notre dite balenier de mast hancres cordail et autres engins et apparaux necessaires dont il estoit desgarny en la prinse qu'en firent ja pieca les Catalans. Et par rapportant ceste notre lettre laquelle avons signee de notre main et quittance dudit Jehan de ladite somme seulement nous vous allouerons et par ceulx que commettrons a oir voz comptes voulons et mandons estre allouee en la despense d'iceulx voz comptes jcelle somme de mil escuz d'or audit pris de 48 gros de Flandres piece sanz contredit et difficulte ne avoir sur ce de nous autre ordonnance mandement ou commandement que ceste notre dite lettre.

Donne en notre ville de Bruges le 5e jour d'avril l'an de grace mil 400 cinquante six apres pasques.

(get.) Phelippe

BIJLAGE 13

Brussel, 5 augustus 1466

Commissiebrief uitgereikt door hertog Filips de Goede tot aanstelling van Wolfaert van Borsel, graaf van Boucham, in opvolging van Jehan van Luxemburg, bastaard van Saint-Pol, tot admiraal-generaal van de zee van Artois, Boulonnais, Zeeland, Holland en Friesland. Brussel. Alg. Rijksarchief. Rekenkamer, kanton 113/114, nr 38. Gelijktijdige kopie op dubbel blad papier.

f° 1 r°

Phelippe par la grace de dieu duc de Bourgongne de Lothringie de Brabant et de Lembourg conte de Flandres d Artois de Bourgoingne palatin de Haynnau de Hollande de Zeelande et de Namur marquiz du Saint Empire seigneur de Frise de Salms et de Malines. A tous ceulx qui ces presentes lettres verront salut.

Comme il soit venu a notre cognoissance que feu messire Jehan de Lucembourg bastard de Saint Pol seigneur de Habourdin en sen vivant notre conseiller et chambellan et general admiral de la mer d Artois de Boulenois de Hollande Zeelande et Frise soit puis nagaires ale de vie a trespas parquoy soit besoing de pourvoir audit office de amiral de homme noble a ce propice souffisant et ydoine. Savoir faisons que pour les grans sens vaillance discretion et prudence que par longue experience scavons et cognoissons estre en la personne de notre ame et feal chevalier conseiller et chambellan messire Wolfaert de Borssel conte de Boucham aussi conseiller et chambellan de notre treschier et tres ame filz et lieutenant general le conte de Charolaiz. Icellui conte de Boucham confians entierement en ses loyaulte preudhommie et bonne diligence. Avons ordonne commis et estably et par ces presentes ordonnons comectons et etablissons notre general admiral en et par tout ladite mer d Artois de Boulenois de Hollande Zeelande et Frise ou lieu dudit feu sieur de Habourdin nouvellement trespasse comme dit est. Et lui avons donne et donnons par la teneur de cestes plain povoir et auctorite dudit office de general admiral doresenavant exercer et desservir de en icellui exercant garder sustenir et deffendre noz droiz haulteur et seignourie et aussi le bien honneur et prouffit de nosdits pays d Artois de Boulenois de Hollande Zeelande et Frise. Et generalement de faire bien deuement et leaulment toutes les choses que audit office de general admiral competent et appartiennent aux honneurs droiz prerogatives preheminences libertez prouffiz et emolumens accoustumez et qui y appartiennent la cours de sa vie durant. Surquoy icelluy conte de Boucham sera tenu de faire serment a ce partenent en noz mains ou en notre absence es mains de notre tres chier et feal chevalier et chancelier (f° 2 r°) le sieur de Gouy et de Wedergrate que comectons a ce. Cy donnons en mandement par ces mesmes presentes a noz lieutenant et gens de conseil par nous ordonnez en nos dits pays de Hollande Zeelande et Frise et a tous noz autres justiciers officiers vassaulx feaulx et subgetz sur ce peut et porra touchier et regarder leurs lieutenants et a chacun d eulx endroit soy et si comme a lui appartiendra que ledit serment fait par icellui conte de Boucham comme dit est ilz le facent souffrent et laissent dudit office de general admiral de la dite mer d Artois de Boulenois de Hollande Zeelande et Frise ensamble des honneurs droiz prerogatives preheminences et libertez prouffiz et

emolumens dessusdits plainement et paisiblement joyr et user cessans tous contrediz et empeschemens au contraire. En faisans par nosdits officiers qu'il appartiendra publier cesdites presentes es lieux et leurs offices accoustumez de faire publications quant mestier sera et de par icellui conte de Boucham requis en seront.

En tesmoing de ce nous avons fait mettre notre seil a ces presentes donne en notre ville de Brouxelles le 5e jour d'aoust l'an de grace mil 400 soixante six.

f° 2 v°

Ainsi signe par monseigneur le duc de 1 groz ⁽¹⁾ et au doz est escript : Le second jour du moiz de decembre l'an mil 400 soixante six noble seigneur messire Wolfaert de Borssel conte de Boucham nomme au blanc de ces dites presentes fist le serment de l'office de general admiral de la mer d'Artois de Boulennois de Hollande Zeelande et Frise dont oudit blanc est fait mention es mains de notre seigneur I de Gouy et de Wedergrate chancelier de monseigneur le duc de Bourgongne moy present. 1 groz

Collationne a l'original par moy

(get.) Nauweclyns (?)

(1) « de 1 groz » onzekere lezing. Misschien wel te lezen als « 1 groz » of 1 grote, zijnde het bedrag van de onkosten van het document.

BIJLAGE 14

Antwerpen, 19 januari 1485 (nieuwe stijl)

Commissiebrief uitgereikt door aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk en zijn zoon Filips (de Schone), waardoor zij hun neef Filips van Kleef tot enige admiraal van de zee in de Nederlanden benoemen en hem al de aan die waardigheid verbonden eer en prerogatieven verlenen. Origineel met zegel.

Düsseldorf, Hauptstaatsarchiv. Ravenstein. Urk. nr 25.

Ontleding: M. GACHARD. *Les archives royales de Düsseldorf. Notice des documents concernant l'histoire de Belgique*, in COMPTE RENDU DES SEANCES DE LA COMMISSION ROYALE D'HISTOIRE OU RECUEIL DE SES BULLETINS. Quatrième série. Tome neuvième. Bruxelles 1881, blz. 267-366. Zie blz. 307, Maison d'Autriche nr 24. Orig., A. II, n° 1635.

Maximilian et Philippe par la grace de dieu archiducz d Ostrice ducz de Bourgoingne de Lothier de Brabant de Lembourg de Lucembourg et de Ghelres contes de Flandres d Artois de Bourgoingne palatins de Haynnau de Hollande de Zeelande de Namur et de Zutphen marquis du Saint Empire seigneurs de Frise de Salins et de Malines. A tous ceulx qui ces presentes lectres verront salut.

Savoir faisons que pour le sens vertuz vaillance et prudence que savons et congnoissons estre en la personne de notre tres chier et tres ame cousin messire Phelippe de Cleves. Icellui confians entierement de sa loyauté et preudommie. Avons commis et ordonne. Comectons et ordonnons par ces presentes en l office d admiral de la mer de tous noz pais et seigneuries. Et lui avons donne et donnons plain povoir et auctorite d excercer et desservir doresnavant ledit office et y faire toutes les choses accoustumees et qui y appartiennent. Aux droiz honneurs preeminences prouffiz et emolumens accouttumez et y appartenans. Tant qu il nous plaira. En deportant et deschargeant dudit office tous autres detenteurs et occupeurs quelzconques. Sur quoy ledit messire Phelippe notre cousin sera tenu de faire le serement en tel cas pertinent et noz mains ou de notre tres chier et feal chevalier et chancelier le seigneur de Champvans que comectons a ce. Si donnons en mandement a notre dit chancelier que ledit serement fait par ledit messire Phelippe notre cousin, il, noz amez et feaulx les gens de notre grant conseil et tous autres noz officiers serviteurs et subjectz cui ce regarde, le facent souffrent et laissent dudit office de admiral de la mer de tous nosdits pais et seigneuries et des dessusdits droiz honneurs preeeminences prouffiz et emolumens y appartenant plainnement et paisiblement joyr et user. Tous contreditz cessans car ainsi nous plaist il.

En tesmoing de ce nous avons fait mettre notre scel a ces presentes. Donne en notre ville d Anvers le 19e jour de janvier l an de grace mil CCCC quatre vings et quatre.

BIJLAGE 15

Brussel, 20 juli 1498

Commissiebrief uitgereikt door hertog Filips de Schone tot aanstelling van zijn neef Filips van Bourgondië-Blaton tot admiraal van de zee in opvolging van zijn andere neef Filips van Bourgondië, heer van Beveren en van Veere.

Brussel. Alg. Rijksarchief. Rekenkamer, karton 113/114, nr 38. Origineel op perkament, met plooï. Zonder zegel (verdwenen).

Phelipe par la grace de dieu archiduc d Austruice duc de Bourgoingne de Lothier de Brabant de Stiere de Carinte de Carniole de Lembourg de Lucembourg et de Gheldres conte de Habsbourg de Flandres de Tyrol d Artois de Bourgoingne palatin et de Haynau lantgrave d Elsaten marquis de Burgauw et du Saint Empire de Hollande de Zeelande de Farette de Fribourg de Namur et de Zutphen conte seigneur de Frise sur la marche d Esclavonie de Portenauw de Salms et de Malines. A tous ceulx qui ces presentes lettres verront salut.

Savoir faisons que pour les sens prudence loiaulte preudommie villance (sic) et bonne conduite que savons et cognoissons estre en la personne de notre ame et feal cousin messire Philippe bastart de Bourgoingne. Icellui messire Philippe confians entierement en sa personne avons commis ordonne et establi commectons ordonnons et establissons par ces presentes en l estat de notre admiral de la mer ou lieu de feu le sieur de Bevres en son vivant aussi notre cousin et admiral de la mer nagaires termine par mort comme entendons. Et audit messire Philippe bastart de Bourgoingne avons donne et donnons par ces dites presentes plain pouvoir auctorite et mandement especial dudit estat et office ou cas dessusdit doresenavant tenir exercer et desservir de soy conduire et regler selon l ordonnance parcedevant sur ce faite. Et en oultre faire bien deuement et loiaument toutes et singuliers les choses que bon et leal admiral de la mer puet et doit faire et que autres admiraulx ses predecesseurs et mesmement ledit Philippe sieur de Bevres ont peu et deu faire et que audit estat et office competent et apartiennent aux gaiges droiz honneurs prerogatives preeminences libertez franchises prouffiz et emolumens accoustumez et audit estat appartenant. Tant ou il nous plaira. Surquoy ledit messire Philippe sera tenu de faire le serment pertinent en noz mains. Cy donnons en mandement a noz tres chier et feaulx les chancelier et gens de notre grant conseil chancelier et gens de notre conseil en Brabant president et gens de notre chambre de conseil en Flandres lieutenant et gens de notre conseil en Hollande Zeelande et Frise grant tresorier de Zeelande et a tous noz autres justiciers et officiers cui se puet et porra touchier et regarder et chacun d eulx endroit soy et si comme a luy apartiendra que ledit serment fait par ledit messire sire Philippe comme dit est ilz le facent seulfrent et laissent dudit estat et office d admiral de la mer ensemble des droiz honneurs prerogatives preeminences libertez franchises prouffiz et emolumens dessusdits plainement et paysiblement joyer et user cessans tous contredictz et empeschmens. Mandons en oultre a celui de noz receveurs qu il apartiendra et qui les gaiges audit estat et office d admiral appartenant a accoustume de payer que jceulx il paye baille et delivre doresenavant chacun an a jcellui mesire Philippe ou a son command pour luy aux termes et en la maniere accoustumez.

Et par raportant cesdites presentes vidimus ou copie autentique d icelles pour une et la premiere foiz et pourtant de foiz que mestier sera quictance souffisant dudit messire Phelipe seulement. Nous voulons tout ce que paye baillie et delivre luy aura este desdits gages estre passe et aloue es comptes et rabatu de la recepte de notre dit receveur qu il apartiendra et paye l aura par noz amez et feaulx les president et gens de noz comptes a Lille ou autres qu il apartiendra. Ausquelz mandons par cesdites presentes que ainsi le facent sans aucun contredict ou difficulte. Car ainsi nous plaist il.

En tesmoing de ce nous avons fait mettre notre seel a ces presentes. Donne en notre ville de Brucelles le 20e jour de juillet l an de grace mil quatezens quatrevingt et dixhuit.

Par monseigneur l archiduc

(get.) Numan (?)

(Op de rug)

Aujourduy 9e d aoust l an mil 480 dixhuit messire Philipe de Bourgoingne denomme au blanc de ces presentes a faict le serment pertinent de l estat d amiral de la mer dont oudit blanc est faite mencion. Et ce es mains de mon tres redoubte seigneur monseigneur l archiduc d Austrice duc de Bourgoingne de Brabant conte de Flandres fait a Bruxelles les jour et an dessusdis. Moy present. (Get.) Numan.

(In ander geschrift :) Commissie van ammiraelschip van heer Philips van Bourgongen. Nr 39.